

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Rigorózní práce

Mgr. Lucia Magdziak

Archívy a múzeá ako edukačné inštitúcie

Archives and museums as educational institutions

Praha 2023

Pod'akovanie:

Chcela by som sa veľmi pekne poďakovať všetkým, ktorí mi svojimi radami, impulzmi a poskytnutými konzultáciami pomohli pri spracovávaní tejto práce. Veľké poďakovanie patrí aj mojej rodine za trpezlivosť a podporu.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som rigoróznou prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 15. júna 2023

Lucia Magdziak

Kľúčové slová:

edukácia, múzeum, archív, múzejná pedagogika, archívna edukácia, múzejné zbierky, archívne dokumenty

Keywords:

education, museum, archives, museum pedagogy, archival educational, museum collection, archival documents

Abstrakt

Predkladaná práca sa zaoberá múzeami a archívami ako vzdelávacími inštitúciami. Cieľom práce je zmapovať toto vzdelávacie prostredie a prostredníctvom praktických príkladov výuky dokázať nutnosť využívania nových foriem edukácie, ktoré archívy a múzea priamo aj nepriamo ponúkajú.

Jedná sa o edukačné formy, ktoré pri správnom výbere výchovno-vzdelávacieho programu a edukačných metód dokážu mnohonásobne viac stimulovať a aktivizovať záujem žiakov o vzdelávanie. Avšak nájsť vhodnú metódu výuky, ktorá by dokázala aktivizačne a efektívne pôsobiť na všetkých žiakov (teda aj na žiakov so špeciálnymi vzdelávacími potrebami), je náročná činnosť, s ktorou sa musia pedagógovia, múzejní pedagógovia a archivári popasovať. V každom prípade múzeá aj archívy patria k dynamicky sa rozvíjajúcim inštitúciám, ktoré stoja na dlhoročných tradíciách a základoch, a preto je ich prostredie pre širokú verejnosť známe. A to je výhoda, na ktorej môžu edukátori týchto inštitúcií postaviť základ svojich edukačných programov.

Abstract:

The thesis deals with museums and archives as educational institutions. The goal of the thesis is to map this educational environment and, through practical teaching examples, prove the necessity of using new forms of education that archives and museums directly and indirectly offer.

These are educational forms that, with the correct selection of the educational program and educational methods, can stimulate and activate students' interest in education many times more. However, finding a suitable teaching method that would be able to activate and effectively affect all students (including students with special educational needs) is a difficult task that teachers, museum teachers and archivists have to deal with. In any case, museums and archives belong to dynamically developing institutions that stand on long-standing traditions and foundations, and therefore their environment is known to the general public. This is an advantage on which the educators of these institutions can build the foundation of their educational programs.

OBSAH

1 ÚVOD.....	8
2 MÚZEA A ARCHÍVY AKO VZDELÁVACIE INŠTITÚCIE.....	10
2.1 VZDELÁVACÍ PROCES A VÝUKOVÉ METÓDY.....	11
2.1.1 Výukové metódy.....	12
2.2 KRÁTKY PREHĽAD HISTORICKÉHO VÝVOJA MÚZEJNEJ PEDAGOGIKY	16
2.3 MÚZEJNÁ PEDAGOGIKA.....	27
2.3.1 Súčasný trendy archívnej a múzejnej edukácie.....	30
2.3.2 Digitalizácia v archívnom a múzejnom edukačnom prostredí.....	44
2.4 ŠPECIÁLNY VÝCHOVNO-VZDELÁVACÍ FENOMÉN – DETSKÉ MÚZEÁ.....	46
2.5 NÁRODNÉ MÚZEUM A JEHO EDUKAČNÉ PROJEKTY.....	54
2.5.1 Národné múzeum – krátky historický vývoj.....	54
2.5.2 Edukačné projekty národného múzea.....	56
2.6 PROFESIA MÚZEJNÉHO PEDAGÓGA.....	57
3 EDUKAČNÉ PROSTREDIE ARCHÍVOV.....	64
3.1 FORMY ARCHÍVNEHO VZDELÁVANIA.....	66
3.2 SPOLUPRÁCE ARCHÍVU A ŠKOLY.....	67
3.3 ARCHÍV – STRUČNÝ HISTORICKÝ VÝVOJ.....	74
3.3.1 Národný archív Praha.....	76
4 METODICKÁ ČASŤ MÚZEJNEJ A ARCHÍVNEJ EDUKÁCIE.....	78
4.1 MELICHAROVO VLASTIVEDNÉ MÚZEUM, UNHOŠŤ.....	78
4.2 EXPOZÍCIA, PRAŽSKÝ HRAD, PRAHA.....	79
4.3 PRÁCA S HISTORICKÝM MATERIÁLOM.....	81
4.4 BESEDA S ARCHIVÁROM Z OKRESNÉHO ARCHÍVU V DOBŘICHOVICIACH.....	83
4.5 VÝSTAVA V ŠTÁTNO M OBLASTNOM ARCHÍVE, PRAHA.....	86
4.6 NÁRODNÝ ARCHÍV, PRAHA – HRADČANY.....	87
4.7 MÚZEUM STRIEBRA, KUTNÁ HORA.....	91
5 ZÁVER.....	93
6 ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	96
7 ZOZNAM OBRÁZKOV.....	103

1 Úvod

Predkladaná rigorózná práca sa zaoberá múzeami a archívami ako vzdelávacími inštitúciami. Cieľom práce je zmapovať prostredia edukácie a formy výuky, ktoré tieto vzdelávacie inštitúcie ponúkajú hlavne pre školské prostredie základných a stredných škôl.

Jedná sa o tému aktuálnu z hľadiska potrieb nových impulzov do oblastí vzdelávania.

Práca vychádza aj z mojej pedagogickej analýzy, pretože pôsobím ako pedagogička a špeciálna pedagogička na základnej škole a archívy a múzeá považujem za efektívne výchovno-vzdelávacie prostredie, ktoré často vo výuke dejepisu sama využívam. Nejedná sa síce o klasický longitudinálny výzkum, nakoľko sa priamej pedagogickej činnosti venujem len tri roky, ale myslím, že aj za túto dobu sa dajú priniesť relevantné výsledky z tohto skúmania. Na konkrétnych prípadoch sa snažím sprostredkovať výsledky svojej analýzy, ktoré priamo vychádzajú z pedagogickej činnosti a z mojej spolupráce s múzeami a archívami.

Práca tiež stojí na teoreticko-empirickom základe a snažím sa v nej o obecné postihnutie špecifik múzejného a archívneho prostredia v rámci edukácie.

Práca je pomyslene rozdelená na dve veľké časti. Jedná časť je teoretická, kde som využívala pri jej spracovaní odborné zdroje a druhá, metodická, v ktorej uvádzam praktické príklady z výuky na základnej škole, v ktorej sú využité práve primárne zdroje z archívov a múzeí.

Pri písaní kapitol týkajúcich sa múzejnej edukácie som využívala hlavne literatúru z českého a slovenského prostredia, pretože táto problematika je na teoretickej úrovni v našom domácom prostredí spracovaná dobre. Čo sa týka archívnej pedagogiky (Tento termín v práci síce používam, ale nie je to schválená a používaná oficiálna terminológia. Termín pre vzdelávanie prostredníctvom archívneho materiálu pre základné a stredné školy doposiaľ zjednotený a ustanovený nebol.), používala som aj zdroje zahraničných archívov. Spoluprácu so školou využívajú nemecké, francúzske, britské a americké archívy, kde sú tieto inštitúcie ako múzeum a archívy už bežnou súčasťou vzdelávacieho procesu.

V práci predstavujem niekoľko konkrétnych príkladov múzejného a archívneho vzdelávania v inštitucionálnom priestore a niekoľko zaujímavých vzdelávacích programov a aktivít archívu približujem z webového prostredia, ktoré v súvislosti s vírusom koronavíru nadobudli širokospektrálnu podobu.

V súčasnej dobe, ktorá praje inkluzívnemu vzdelávaniu, (aj keď, žiaľ, stále skôr v teoretickej rovine), je potreba hľadania nových impulzov do školského prostredia veľmi aktuálna. Snaha o to, aby sa do vyučovacieho procesu zapojili všetci žiaci, a aby mali rovnaké

šance, sa aj napriek svojmu prípadnému znevýhodneniu vzdelávať, je, alebo mala by byť, prioritou modernej pedagogiky. Hľadať spôsoby, metódy výuky, formy výuky, ktoré by mohli vyhovovať, by mali byť neoddeliteľnou súčasťou práce pedagógov.

Archívy aj múzeá patria k inštitúciám, ktoré nielen rozvíjajú pole sociálnych zdatností, ale sú výbornou vzdelávaciou inštitúciou, schopnou dokonale prehĺbovať znalosti žiakov, ktoré získali v priamom školskom prostredí.

Sú to inštitúcie, ktoré ponúkajú priestor pre aktívne vzdelávanie žiakov základných a stredných škôl a v spolupráci so školou dokážu plniť Rámcový vzdelávací program základných a stredných škôl.

Práca si nekladie za cieľ podrobný popis historického vývoja jednotlivých inštitúcií, ale zameriava sa na súčasný rozvoj edukačným smerom.

Hlavným cieľom práce konkrétne je:

- predstaviť múzeum ako inštitúciu, ktorá je plne kompetentná pre edukačnú činnosť škôl. Demonštrovať, že múzejné prostredie, ktoré je v povedomí verejnosti skôr vhodné pre voľnočasové aktivity, je pri nastavení správnych edukačných programov rovnocenným partnerom školám.
- predstaviť archív ako inštitúciu, ktorá ponúka okrem ukládacej funkcie pri správnom edukačnom a didaktickom uchopení tiež funkciu vzdelávaciu na úrovni základných a stredných škôl a je plne kompetentná a pripravená prevziať na seba aj túto, spoločnosťou žiadanú, funkciu.

Práca je rozdelená do 7 kapitol. V práci strikne nerozdělujem edukačné prostredie archívov a múzeí, pretože sa v oboch prípadoch jedná o pamäťové inštitúcie, ktoré, byť je múzeum známejším prostredím, majú podobný výchovno-vzdelávací potenciál.

2 Múzeá a archívy ako vzdelávacie inštitúcie

Podľa rámcového vzdelávacieho programu (RVP), ktorý je vlastne záväzným dokumentom pre tvorbu školských vzdelávacích programov, patrí dejepis do vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť. Hlavným poslaním dejepisu je: *„kultivácia historického vedomia jedinca a uchovanie kontinuity historickej pamäte, predovšetkým v zmysle predávania historickej skúsenosti.....Podstatné je rozvíjať také časové a priestorové predstavy a empatie, ktoré umožňujú žiakom lepšie preniknúť k pochopeniu historických javov a dejov.“*¹

Z vyššie uvedeného vyplýva, že učiteľ musí využívať také metódy výuky a organizačné formy, ktoré dokážu rozvíjať požadované kompetencie žiakov. Aby žiak splnil očakávané výstupy z tohoto predmetu, musí ovládať základy analytickej práce, rozvíjať kritické myslenie, to znamená, že sa musí naučiť nepodliehať nejakému obecnému presvedčeniu, ale vedieť zaujať určitý postoj na základe získaných informácií. Veľmi dôležité je vedieť účelne a nezaujato argumentovať a v neposlednom rade naučiť sa princípom badateľskej práce.

A práve archívy a múzea sú v tejto súvislosti najefektívnejším prostredím, kde sa vyššie zmienené kompetencie žiakov môžu dokonale rozvíjať a trénovať.

Zo súčasného globálneho pohľadu spoločnosť za vzdelaného nepovažuje človeka, ktorý získal v škole výborný prospech. Za vzdelaného sa považuje človek, ktorý: *„chápe vzťahy medzi poznatkami, získal dovednosti používať svoje vedomosti pri riešení nových úloh...vzdelanie zahrňuje aj osvojenie hodnot estetických a morálnych, vytvorenie určitého postoja k svetu, spoločnosti i k sebe samému.“*²

Z toho jasne vyplýva, že učiteľ si nevystačí vo výchovno-vzdelávacom procese s využitím tradičných výukových metód, aký je monológ a frontálna výuka. Takáto forma výuky je veľmi náročná, lebo pri udržaní pozornosti žiakov a študentov musí pedagóg vynaložiť veľa energie a s nejasným, skôr neuspokojivým výsledkom.

V roku 2011 prebehol výzkum pod názvom Historické vedomie českých žiakov a učiteľov dejepisu a aktuálna podoba výuky dejepisu na školách. Bolo oslovených 2524 respondentov, ktorých tvorili žiaci základných, stredných a odborných škôl, ďalej žiaci gymnázií, vysokoškolskí študenti a učelia dejepisu. Hlavným cieľom výzkumu bolo zistiť historické vedomie žiakov, pojmávanie histórie učiteľmi, súčasná podoba výuky dejepisu na

¹ Rámcový vzdelávací program. [cit. 2023-06-22]. Dostupné online <https://www.msmt.cz/file/60264/>.

² SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Grada 2007, s. 27. ISBN 978-80-247-1821-7.

školách. Výzkum mimo iné ukázal, že najviac používaná vyučovacia metóda je výklad (86%), a to na všetkých typoch škôl. Z uvedeného výsledku polovica učiteľ stále diktuje zápisky do zošita a iba 45% učiteľov používa počítačové prezentácie. Ale čo je z hľadiska tejto práce najdôležitejšie, len 13 – 11% pracovalo s pramenným materiálom, ako je práca s filmom, práca s textom.³

2.1 Vzdelávací proces a výukové metódy

Vzdelávací proces je zložitý systém, v ktorom jednotlivé edukačné prvky na seba nadväzujú medzi sebou, spolupracujú a navzájom sa dopĺňajú. Každý pedagóg si musí vo vyučovacom procese stanoviť cieľ výuky, obsah výuky, organizačné formy, metódy vyučovania a vyučovacie prostriedky, a to na základe zmapovania svojho vzdelávacieho prostredia.

Edukácia (lat. Educacio - vychovávanie) sa charakterizuje ako zámerné, cieľavedomé, inštitucionalizované pôsobenie na rozvoj osobnosti.⁴

Z pedagogických princípov vychádza aj múzejnícka pedagogika.

Múzejná pedagogika je interdisciplinárny odbor, ktorý rešpektuje nielen princípy pedagogiky, ale aj múzejníckú prácu. Cieľom múzejnej pedagogiky, ale aj vzdelávania prostredníctvom archívov, je nielen poskytnúť žiakovi zážitok zo sveta tej-ktorej výstavy a prípadne prebudiť v ňom zvedavosť, ale, čo je z hľadiska edukačných procesov dôležitejšie, pôsobiť hlavne na jeho kognitívne zmysly. Najefektívnejšie pôsobenie na kognitívne zmysly je prostredníctvom výukových metód. Vybrať vhodnú výukovú metódu je zložitý proces, ktorému musí dobrý pedagóg venovať veľa času a každá výuková metóda by mala podliehať analytickému rozboru. Pri výbere vhodnej metódy musí vziať pedagóg do úvahy nielen svoje skúsenosti, ale hlavne zloženie sociálnej skupiny svojej triedy. Metóda, ktorá sa javí efektívna pre jednu triedu, v žiadnom prípade nemusí platiť pre tu druhú, a je to práve z hľadiska zloženia sociálnej skupiny tej-ktorej triedy. Na triedu, ako živý organizmus vplývajú rozno vnútorné aj vonkajšie faktory.

³GRACOVÁ, Blažena, LABISCHOVÁ Denisa. *Současná teorie a praxe dějepisného vzdělávání na školách*. In: Pedagogická orientace 2012/14, s. 529 - 530. [cit.2023-06-04]. Dostupné online: <http://journals.muni.cz/pedor/article/viewFile/1173/902>.

⁴JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír a MRÁZOVÁ Lenka. *Múzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010, s. 72. ISBN 978-80-7315-207-9.

Ďalším dôležitým faktorom pri výbere metódy je stanovenie vzdelávacieho cieľa.

V odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s roznými charakteristikami cieľa výuky, napríklad Lenka Krejčová charakterizovala cieľ výuky ako *”rozvoj takých kognitívnych, emocionálnych a sociálnych procesov žiaka a študenta, ktoré by bez neho pravdepodobne neprebehli.”*⁵

Východiskom pre formulovanie cieľov by mali byť otázky: „Akých zmien majú žiaci dosiahnuť, v čom sa majú rozšíriť a prehĺbiť ich vedomosti, aké logické spôsoby ich myslenia sa majú rozvíjať atď.”⁶

Ciele výuky sa môžu členiť ro rôznych hľadísk. Pre túto prácu je vhodné členenie cieľom z hľadiska osobnosti:⁷

- Kognitívne, ktoré sú zamerané na rozvoj poznávacích schopností.
- Efektívne, utvárajú postoje, hodnotové orientácie,
- Psychomotorické, ktoré sú zamerané na činnosti vyžadujúce nervosvalovú koordináciu.

Efektívne ciele pôsobia na žiakov motivačne. Obecne sa dá povedať, že mladšia veková skupina detí potrebuje ciele, ktoré sú im bližšie, ktoré poznajú a naopak, staršej vekovej skupine vyhovujú skôr ciele vzdialenejšie, ktoré prekračujú prostredie školy a dá sa na nich stavať.

Ciele sa uvádzajú v podobe aktívnych slovies. Najznámejšia je Bloomová taxonomia cieľov (Bloomová sedmikráska), ktorej autorom je Benjamin Samuel Bloom. Podstatou jeho taxonomie je začať niečím žiakom bližším, menej náročným a postupne celý proces zťažovať. Uvádza 6 cieľových kategórií, alebo inak povedané úrovni, ako zapamätanie si, porozumenie, aplikácia, analýza, syntéza a hodnotiace posúdenie. Používa aktívne slovesa jako: definuj, dokaž, interpretuj, vyjádri, aplikuj, analyzuj a pod.⁸

2.1.1 Výukové metódy

Slovo „metóda“ je gréckeho pôvodu a v preklade znamená spôsob alebo cesta. Cesta ako dosiahnuť niečo, smerovať k určitému stanovenému cieľu.

⁵ KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdelávani dospívajících*. Praha: Grada 2011.s. 31. ISBN 978-80-247-3474-3.

⁶ SKALKOVÁ, Jarmila. *Od teorie k praxi vyučování na střední všeobecně vzděl.škole*. Praha: SPN 1978, s. 17.

⁷ VALIŠOVÁ, Alena, KOSÍKOVÁ, Hana a kol. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada 2011, s. 138. ISBN 978-80-247-3357-9.

⁸ Taxonomie výukových cílů. [2023-05-05]. Dostupné online: www.pedagogika.skolni.eu.

Každá výuková metóda prešla určitým vývojovým procesom a v súvislosti s historickým vývojom sa z dôvodu pôsobenia rôznych faktorov sa postupne menila a vyvíjala. Záležalo napríklad na spoločenských podmienkach, kultúrnych a v neposlednom rade na celkovom spoločenskom vnímaní edukácie. Z hľadiska didaktiky sa pod pojmom vyučovacia metóda chápe: „špecifický spôsob usporiadania činnosti učiteľa a žiakov, rozvíjajúci sa vzdelanostný profil žiaka a pôsobiaci v súlade s vzdelávacími a výchovnými cieľmi.“⁹

Čo sa týka obcej klasifikácie výukových metód, tak z dôvodu skutočne širokého spektra edukačného prostredia, nebolo možné doteraz stanoviť jednotnú sústavu metód. S definíciami a rôznymi kategorizáciami výukových metód sa stretáme takmer v každej odbornej literatúre, pretože sa jej venovalo veľa autorov, napríklad Jaromíra Skalková, Jozef Maňák a mnohí ďalší. Veľmi prehľadný a šikovný model výukových metód vytvoril práve Jozef Maňák:¹⁰

I. Kritérium klasifikácie metód

- *Prameň poznania a typ poznatkov (aspekt didaktický)*

1. Metódy slovné

- monologické metódy (prednáška, výklad, inštrukcie...),
- dialogické metódy (rozhovor, diskusia, dramatizácia..),
- metóda písomných prác,
- metóda práce s učebnicou, knihou, textom.

2. Metódy názorne-demonstračné

- metóda pozorovania predmetov a javov,
- predvádzanie obrazov a predmetov, pokusov, činností,
- projekcia statická a dynamická.

3. Metódy praktické

- nácvik pohybových a praktických činností,
- žiacke pokusy a laboratórne činnosti,
- grafické a výtvarné práce,
- pracovné činnosti.

II. Kritérium triedenia

⁹ VALIŠOVÁ, Alena, KOSÍKOVÁ, Hana a kol. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada 2011, s. 191. ISBN: 978-80-247-3357-9.

¹⁰ VALIŠOVÁ, Alena, KOSÍKOVÁ, Hana a kol. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada 2011, ISBN: 978-80-247-3357-9 .s. 193 – 194.

- *stupeň aktivity a samostatnosti žiaka (aspekt psychologický):*

- metódy informatívne-receptívne,
- metódy stimulacne-receptívne - reproduktívne,
- problémový výklad - medzný,
- metódy heuristické - produktívne,
- metódy badateľské.

III. Kritériá použitia metód výuky

- *myšlienkové operácie (aspekt logický):*

- postupy zrovnávacie,
- postupy induktívne,
- postupy deduktívne,
- postupy analytické,
- postupy syntetické.

IV. Kritérium triedenia

- *špecifická funkcia metódy vo vyučovacom procese (aspekt procesuálny):*

- metódy motivačné,
- metóda vytvárania nových vedomostí a zručností a ich osvojovanie (expozičná),
- metóda upevňovania vedomostí a opakovanie učiva (fixačná),
- metódy diagnostické a hodnotiace,
- metódy aplikačné.

V. Kritérium triedenia

- *teoreticko-praktická rovina (aspekt aplikačný):*

- teoretické metódy (klasická prednáška, prednáška s diskusiou...),
- teoreticko-praktické (diskusné metódy, problémové metódy, projektové...),
- praktické metódy (asistovanie, inštruktáž, stáž...).

Ďalšie veľmi jasné Maňákové členenie aktivizujúcich metód:¹¹

- Diskusné (argumentácie, výmeny názorov, diskutovanie),
- Situačné (rozbor roznych konfliktov a ich následné riešenie),
- Inscenačné (zinscenované situácie, scény),
- Didaktické hry (kvízy, tajničky, súťaže, aktivita skupín, alebo jednotlivcov),

¹¹ MAŇÁK, Josef. *Aktivizující výukové metody*. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z:

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/o/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html/>.

- Práce s textom,
- Mentálne mapovanie, a iné skupinové metódy.

V súčasnosti je veľmi aktuálne zaradiť do výuky aktivizujúce metódy. Aktivizujúce metódy nie sú žiadnou samostatnou kategóriou výukových metód. Jedná sa o každú metódu, ktorá je schopná aktivizovať žiaka, a to tak, že je schopný za nepriameho vedenia vyučujúceho pracovať na zadanej problematike.

To, či bola zvolená dobrá metóda, pozná vyučujúci jednoducho. Žiak sám dokáže analyzovať, používať rôzne typy nástrojov, primárny materiál, dokáže hodnotiť a vyriešiť zadanú úlohu. Takáto forma učenia dáva žiakom (aj učiteľom) pocit zmysluplnosti a použiteľnosti získaných kompetencií v bežnom živote, čím daného jedinca sociálne rozvíja.

Príprava vhodnej aktivizujúcej metódy je sice náročná na organizáciu a na čas, ale z hľadiska efektívnosti edukácie je vysoko motivačná.

Na úspešnosť jednotlivých výukových metód ale pôsobí viac faktorov. Jedným z nich je aj celková klima v triede. Obecne platí, že v triede, kde prevláda pozitívne prostredie, je prijímanie aktivizujúcich metód ľahšie, pretože žiaci sú väčšinou otvorení prijímať nové prístupy a metódy a sú ochotní naslúchať svojmu učiteľovi.

To, aká klima v sociálnej skupine prevláda je v rukách konkrétneho učiteľa. Záleží na jeho schopnostiach a kompetenciach a v neposlednom rade na jeho osobnosti.

Učebný štýl je ďalším faktorom, ktorý ovplyvňuje úspešnosť vyučovacej metódy. Obecne sa učebné štýly delia na auditívne, vizuálne a kinestické. Väčšinou žiadny žiak nemá úplne vyhranený učebný štýl, ale jedná sa o rôzne kombinácie daných učebných štýlov. Vybraná učebná metóda, aby bola efektívna, musí vyhovovať každému učebnému štýlu.

Pedagogická komunikácia patrí k významným činiteľom vzdelávacieho procesu. Komunikácia pedagóga musí byť zreteľná, jasná a bez akýchkoľvek rušivých prvkov. Je to dôležité pre správne pochopenie zadávaných úloh zo strany žiakov.

Pedagóg si musí dávať pozor nielen na verbálnu časť komunikácie, ale tiež predovšetkým na tu neverbálnu. Gestá, mimika, postoj nemôže pôsobiť rušivo. Neverbálna komunikácia má z hľadiska celkového dojmu naozaj silný vplyv. Dokáže navodiť negatívnu atmosféru a ovplyvniť aj celý priebeh vyučovacej hodiny. Dobre zvládnuté princípy komunikácie súvisia s osobnosťou pedagóga a jeho sociálnymi zdatnosťami.

Každý pedagóg zodpovedá za jasné zdelenie a fakticky aj za úspech celej komunikácie.¹²

¹² KARNASOVÁ, Michelle. *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Praha: Portál, 1995, s. 11.

Ďalším, nemenej podstatným, faktorom ovplyvňujúcim vyučovací proces a výber metódy je vek. V mojej práci sa zaoberám vekovou kategóriou 12 – 15 rokov. Je to práve vek, ktorý je pre žiakov náročnejší v zmysle vnímania svojich pocitov, zvládání emocií a rešpektom k autoritám. Na druhej strane ale je to zároveň obdobie, kedy sú žiaci citlivejší a zároveň vnímavejší k získavaniu nových poznatkov. Preto výber výukovej metódy musí prihliadať aj k tomuto náročnému vývojovému obdobiu.

2.2 Krátky prehľad historického vývoja múzejnej pedagogiky

Prvopočiatky múzejnej pedagogiky môžeme badať už v starovekom Grécku, kde sa učenci stretávali a vzdelávali na mieste zvanom museion (dnes múzeum). Názov bol odvodený od svatyne múz, alebo sídla múz. Každá múza získala nejaký špecifický atribút, ktorý zastupoval nejaký druh vedy, alebo umenia. Tento pojem súčasne zahrňoval aj edukačný proces obecné. Za pôsobenia Platóna a ďalších filozofických učencov to bolo miesto, kde sa stretávali k rôznym diskusiám. Aristoteles, ktorým vlastne začína obdobie rozvoja vied, bol ďalším zakladateľom svojho museionu. Bola to škola, kde učenci robili rôzne výskumy z rozličných oblastí. Neskôr to bolo to miesto, kde sa zhromažďovali predmety kultúrneho a duchovného dedičstva a v niektorých prípadoch disponovalo aj knižnicou.

Najslávnejší bol alexandrijský museion, ktorý slúžil ako tzv. intelektuálne centrum. Bol na vyššej organizačnej úrovni. Mal predsedu voleného kráľom a svoje poznatky diskutovali členovia aj s učencami zo vzdialenejších zemí. Jeho súčasťou bola aj knižnica vybudovaná známym a váženým knihovníkom Démétriosom. „*Knižnica tvorila jednotu s museiom, pretože ich symbióza sa oprávnene považovala za rozhodujúci prameň vzdelania.*“¹³ Mal oddelené miestnosti pre prednášky. Bola to v podstate v dobovom zmysle slova moderná vedecká a vzdelávacia inštitúcia.

Stredoveká spoločnosť nenaviazala na komplexnosť musea ako vzdelávacej a výskumnej inštitúcie. Stredoveký svet patrilo, čo sa zbierkových predmetov týka, hlavne vyššej vrstve spoločnosti, takže krásy zbierkových predmetov mohla obdivovať a učiť sa z nich len

¹³JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010, s. 13. ISBN 978-80-7315-207-9.

úzka vrstva populácie. Slúžili tiež ako ukážka vyššieho spoločenského statusu. Bývalo tiež zvykom, že panovníci zbierali relikvie, čo malo prispievať k umocneniu panovníckej moci.

Prvým múzeom sveta je asi palác Medicejov, ktorý bol vybudovaný v roku 1440 vo Florencii. Jeho zbierkové predmety neboli určené verejnosti, ale slúžili len k súkromným zbierkovým účelom.

V 17. a hlavne 18. storočí nastal veľký rozmach múzeí ako verejných inštitúcií spojených okrem iného, s výchovným poslaním. Dochádza k prvým pokusom o systematickosť zbierok. Vďačíme za to hlavne francúzskym osvietencom. V tejto súvislosti je nutné spomenúť Denisa Diderota, ktorý sa snažil ponúknuť múzejnícku činnosť širšej verejnosti. Všetky tieto inštitúcie boli ale v prvom rade zamerané na dospelých. Presnejšie povedané, vznikali bez konkrétneho edukačného cieľa a vychádzali z antických učencov. Múzeum ako vzdelávacia inštitúcia sa spája s Britským múzeom, kde: „ *boli od začiatku zhromažďované a triedené pre vedecké účely rukopisy, tlačené knihy, starožitnosti, tlač, obrazy, medaily, prírodniny a archeologické a etnografické artefakty, rovnako ako úžitkové a umelecké výtvary jednotlivcov a neskôr strojné technológie.*“¹⁴

Obdobie po francúzskej revolúcii v roku 1789 je významné aj pre múzeá, pretože postupne sa začala prenášať edukačná funkcia múzeí na širšiu verejnosť.

Iným smerom sa vyvíjali múzea na americkom kontinente. Tam už od začiatku mali veľmi tesný vzťah k edukačným inštitúciám a často vytvárali rozsiahle múzejné komplexy.¹⁵

V 19. storočí dochádza k stanoveniu konkrétnych edukačných cieľov a to v súvislosti s múzeom Louvre v Paříži, kde sa dá pozorovať už istý výchovno-vzdelávací zámer. Vznikali národné múzeá a galérie a postupne sa stále viac zakládali aj mešťianske a regionálne múzeá.

V 19. storočí sa teda rozvíjali verejné múzea, čo súviselo s uvedomením si nutnosti reprezentácie svojho národa.

V priebehu 19. a 20. storočia rástla snaha o vzdelávaciu úlohu a funkciu múzeí a do popredia začali vystupovať osobnosti, ktoré trvali na nutnosti rozvoja múzejnej pedagogiky.

Určité pedagogické plány v spojení školy a múzea vyslovil Jan Amos Komenský. Zdôrazňoval, že je oveľa lepšie vidieť exponáty naživo, než ich vidieť v knihe. V tejto súvislosti plánoval zriadiť špeciálne zariadenie, ktoré nazval Zahrada utešené podívané.

¹⁴JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace.* Brno 2010, s. 15. ISBN 978-80-7315-207-9.

¹⁵JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století.* Brno 2004, s. 25. ISBN: 80-7315-090-5.

Výuku opieral o: „pozorovanie vecí vlastnými zmyslami, o indukciu, o postupy, ktoré zaistovali pevné spojenie slov a vecí.“¹⁶

Jeden z prvých osôb novodobej pedagogiky bol Emil Adolf Rossmasser, ktorý využíval priamo vo výuke zbierky a patrí aj k priekopníkom tzv. putovného múzea. Pri edukačnej činnosti zdôrazňoval nutnosť použitia zásad múzejnej pedagogiky.

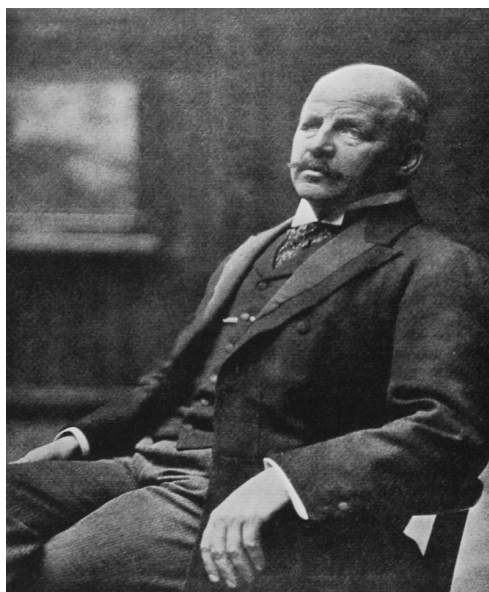
Začiatky múzejno-pedagogickej činnosti sú spojené tiež s menom Alfred Lichtwark (1852 - 1914). Alfred Lichtwark bol nemecký profesor, pedagóg a kunsthistorik, priekopník múzejnej pedagogiky. V 34 rokoch sa stal riaditeľom obrazárne - Kunsthalle v Hamburgu. Programy, ktoré v múzeu vytváral, sa zameriavali nielen na prežívanie a pozorovanie umeleckých diel, ale viedli aj k podporovaniu vlastnej tvorivosti detí.¹⁷ Tvrdil, že aby múzeum bolo schopné pritiahnúť pozornosť širšej verejnosti spolu so školskými skupinami, musí vytvoriť širokú škálu vzdelávacích programov, ktoré by zároveň obsahovali zábavné a motivačné prvky. Alfred Lichtwark je považovaný za priekopníka myšlienky, aby múzeum plnilo nielen výstavnú funkciu, ale aj funkciu vzdelávaciu. Výchovná funkcia umeleckých diel bola pre neho prioritná.¹⁸ Bolo to hlavne preto, že v Hamburgu ešte v tej dobe univerzita nebola. Prehlásil:“ *Nechceme múzeum, ktoré tu stojí a čaká, ale chceme inštitúciu, ktorá aktívne zasahuje do výchovy našich obyvateľov v umení.*“¹⁹

¹⁶ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Grada 2007, s. 34. ISBN 978-80-247-1821-7.

¹⁷DOLÁK, Jan a kol. *Základy muzejní pedagogiky*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2014, s. 8. ISBN 978-80-7028-441-4.

¹⁸WEWERKA, Olga. *Alfred Lichtwark. Osobnost a dílo v kontextu německé a české kultury*. Disertační práce. Praha 2010/2011, s. 203, [cit. 2022-12-10]. Dostupné online z: <https://docplayer.cz/113053019-Alfred-lichtwark-osobnost-a-dilo-v-kontextu-nemecke-a-ceske-kultury-alfred-lichtwark-person-and-work-in-the-context-of-german-and-czech-culture.html>.

¹⁹WEWERKA, Olga. *Alfred Lichtwark. Osobnost a dílo v kontextu německé a české kultury*. Disertační práce. Praha, s. 243, [cit. 2022-12-10]. Dostupné online z: <https://docplayer.cz/113053019-Alfred-lichtwark-osobnost-a-dilo-v-kontextu-nemecke-a-ceske-kultury-alfred-lichtwark-person-and-work-in-the-context-of-german-and-czech-culture.html>.

Obr. 1. Alfred Lichtwark, 1899²⁰

Adolf Reichwein bol nemecký pedagóg, ktorý zdôrazňoval podstatu múzea ako výchovno-vzdelávacieho miesta. Až do svojej popravy v roku 1944 sa zaoberal problematikou spolupráce múzeom a školským organizáciami. Systematicky používal aj termín „múzejná pedagogika“.

Vydal článok nazvaný Škola a múzeum, v ktorom oblasť múzejnej pedagogiky člení do 6 oblastí:²¹

1. výstavná zbierka, ktorej hlavná podstata spočíva v myšlienke vyučovacieho zámeru,
2. pracovná spoločnosť pedagóga a triedy v priestoroch múzea,
3. príležitostná návšteva pedagóga a jeho triedy, prípadne dohodnutá spolupráca so školou a múzeom.
4. vedecká spoločnosť pre prácu učiteľov, spojená s pedagogickou diskusiou,
5. cyklus odborných prednášok ako prostriedok výuky pedagógov o pracovnej náplni múzea v spojitosti s praktickou prehliadkou,
6. učiteľská prax, ktorá slúži aj metodickým cieľom.

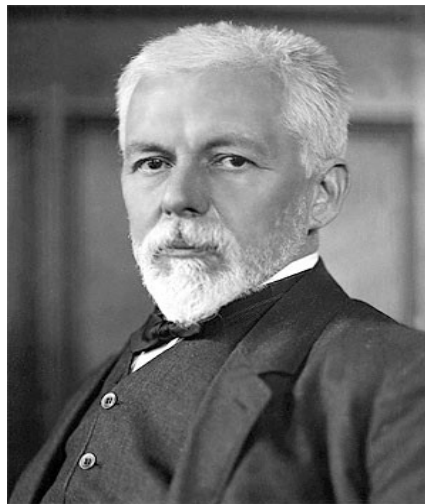
Medzi prvé múzeá s edukačnými cieľmi patrilo Nemecké múzeum, založené v roku 1903. Jeho edukačný zámer bol vyslovený v edukačnej stati Georgom Kerschensteinerom:

²⁰Slezské zemské muzeum, Alfred Lichtwark. [cit. 2023-05-23]. Dostupné online:

<https://knihovna.szm.cz/records/da0478a7-af1b-4f86-a0a5-3dbb00c987e0?locale=cs>.

²¹JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 103. ISBN: 80-7315-090-5.

„Ak je vzdelanie hodnotou a má múzeum vďaka svojej podstate tejto hodnote slúžiť, potom musí celá štruktúra vyrastať z pedagogických princípov bez toho, aby sme opomenuli všetky ostatné zretele vedeckej, estetickej, sociálnej a historickej povahy, ktoré by sa mali podriaďovať čistému vzdelávaciemu hľadisku. Organizácia múzea, ktoré má formovať poznávaním, nie je nič iné, než konštrukcia učebných osnov len s tým rozdielom, že tu táto konštrukcia nepracuje ako v školách s tieňom vecí, teda so slovami, ale s vecmi samými.“²²

Obr. 2. Georg Kerschensteiner²³

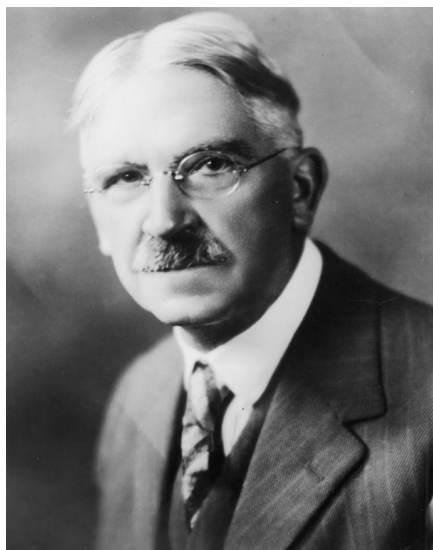
Ešte ďalej v tomto smere zašiel významný americký filozof a pedagóg, antropológ a psychológ John Dewey. Ten prišiel s myšlienkou, aby priamo v škole bolo zriadené múzeum. Ako reformátor edukácie vyzdvihoval nutnosť zážitku pri výuke. Jeho edukačný systém mal stáť na projektovom vyučovaní. Žiakom bol zadaný projekt na určitú tému. V prípade, že žiaci narazili na nejaký problém, museli ho prekonať samoštúdiom v knižnici, alebo práve v školskom múzeu. Žiaľ, zostalo to len v myšlienkovvej rovine. Dewey bol veľký propagátor aktívneho učenia založeného na kritickom myslení detí. Z jeho myšlienok vychádzal najstarší koncept detských múzeí v USA, a to hlavne s dôrazom na tzv. učenie konaním a pedocentrizmus.²⁴ Z týchto princípov vychádza aj prvé teoretické vymedzenie detského múzea ako „... miesta, kde môžu dorastajúci medzi 6 a 16 rokom uspokojovať svoj prirodzený

²²JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 27. ISBN: 80-7315-090-5.

²³ Georg Kerschensteiner. [cit. 2023-05-23] Dostupné online: <https://www.biografiasyvidas.com/biografia/k/kerschensteiner.htm>.

²⁴ JŮVA, Vladimír. *Dětská muzea jako nová forma edukace*. In. *Pedagogika*, ročník LVI, 2006, s. 399.

*záujem o umenie a prírodné vedy; kde sa učia prostredníctvom činností a kde sa môžu zaoberať skutočným štúdiom pod zámienkou zábavy."*²⁵

Obr. 3. John Dewey²⁶

U nás sa v tej dobe rozvíjala tzv. reformná pedagogika, ktorá stála v protipóle k tradične vnímanej škole. Pedagogickí reformátori sa snažili okrem iného rozvíjať systematickú spoluprácu s múzeom a inými kultúrnymi inštitúciami a vyzdvihli *„nenahraditeľnú prednosť múzea oproti škole a ďalším typickým vzdelávacím inštitúciami – zdorazňovali – že múzeum disponuje bohatým, autentickým a názorným potenciálom, ktorý je súčasne značne flexibilný.“*²⁷

V 20. storočí už prestali byť múzeá „mŕtvou“ inštitúciou, ale otvárali sa svojemu publiku. Narastal počet návštevníkov, usporiadavali sa nákladné výstavy s exponátmi, ktoré dokázalo prilákať široké publikum. Viac sa pracovalo na múzejnej komunikácii, súčasťou múzea sú často aj kaviarne, reštaurácie, detské kútiky apod.

V 70. rokoch sa prejavovala veľká snaha o určité usporiadanie výchovno-vzdelávacích procesov v múzejnej pedagogike. Múzeá mali za úlohu čo najviac sa priblížiť edukačným potrebám rôznych typov škôl, a tomu následne prispôsobiť expozície, zintenzívniť snahu o

²⁵ JŮVA, Vladimír. *Dětská muzea jako nová forma edukace*. In. *Pedagogika*, ročník LVI, 2006, s. 399.

²⁶ DEWEY, John. [cit. 2023-20-2]. Dostupné online: <https://www.britannica.com/biography/John-Dewey>.

²⁷ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ Lenka. *Múzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010. s. 29. ISBN 978-80-7315-207-9.

spoluprácu so školami, zriadiť funkciu múzejného pedagóga a intenzívne pracovať na rozvíjaní motivácie.

V 80. rokoch bola funkcia múzeí hlavne edukačná, ale bohužiaľ, negatívne ovplyvnená politickou ideológiou. Výstavy a expozície museli byť politicky zamerané a boli to miesta vhodné pre budovanie propagandy.

V roku 1990 už existovalo vyše 400 múzeí a galérií. Múzejné zbierky boli ale značne zanedbané, expozície boli zastaralé a nezameriavali pozornosť na deti a mládež, technické vybavenie bolo nízke, a komunikácia medzi múzeom a verejnosťou chabá, a už vôbec nebola zameraná aj pre osoby s nejakým postihnutím alebo znevýhodnením, takže ďalšie obdobie múzejníctva bolo zamerané na modernizáciu, na aktuálnu situáciu, a celkové zvýšenie úrovne jednotlivých múzeí a ich expozícií, rozvoj výchovno-vzdelávacích funkcií a výrazné zlepšenie múzejnej komunikácie smerom k verejnosti.

V súčasnosti je už každé múzeum kultúrnou, vedeckou a vzdelávacou inštitúciou, ktorá má pevne stanovené svoje edukačné ciele a koncepcie.

Základné funkcie múzea sú zberateľstvo, uchovávanie a vystavovanie a z toho kontextu vychádzajú aj definície. Definícia múzea by mala byť jasná a zrozumiteľná. Napríklad Zdeněk Jírový označuje múzeom: „*pomerne nesúrodé a v mnohých ohľadoch neporovnateľné subjekty*.“²⁸ Čo je definícia veľmi obecná a v mnohých ohľadoch nepresná. Súhlasím s konštatovaním, že je veľmi zložitá definovať podstatu múzea, pretože záleží ako sa na múzeum pozeráme. Môžeme sa na neho pozerieť z hľadiska minulosti, z hľadiska súčasnosti, alebo z hľadiska budúcnosti. Správna definícia múzea by mala vychádzať nielen zo súčasného vnímania múzea ako uchovávacej inštitúcie, ale tiež z minulého fenoménu zberateľstva. Nemôže ísť len o konzerváciu múzejných zbierok, ale aj o ich interpretáciu a sprostredkovanie. Pokiaľ múzeum uchováva nejaké jedinečné kultúrne dedičstvo, vedie to k: „*vytvoreniu vzdelávacích alebo zábavných projektov, ktoré využívajú výstavy a virtuálne médiá k spojeniu so širokou verejnosťou*.“²⁹

²⁸ MAREŠOVÁ, Veronika. *Brána muzea otvorená*. s. 14, [cit. 2022-15-10]. Prezentace dostupná online: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2013/GP3MP_HTGP/um/Brana_muzea_otvorena_VM_4_12_2013.pdf.

²⁹ DROBNÝ, Tomáš, VYKOUPILOVÁ, Pavla. *The educational function of the museum culture and its reflection in the definition of a museum*. In. *New Definition of the Museum: Its pros and con*. Brno 2022, s. 83, [cit. 2023-05-05]. ISBN 978-80-7685-011-8. Dostupné online: https://www.tnbrno.cz/wp-content/uploads/2022/06/sbornik_TMB-EN-ebook.pdf.

Múzeum je tiež výchovno-vzdelávacia inštitúcia, takže v jeho definícii by nemal chýbať ani tento dôležitý prvok, pretože múzeum ako edukačná inštitúcia si kladie za cieľ naplňovať aktuálne potreby súčasnej spoločnosti.³⁰

Podľa zákona č. 122/2000 Zb. o ochrane zbierok múzejnej povahy a o zmene niektorých ďalších zákonov je múzeum taká inštitúcia, ktorá: „získava a zhromažďuje prírodniny a ľudské výtvary pre vedecké a študijné účely, skúma prostredie, z ktorého sú prírodniny a ľudské výtvary získané, z vybraných prírodnín a ľudských výtvorov vytvára zbierky, ktoré trvale uchováva, eviduje a odborne spracováva, umožňuje spôsobom zaručujúcim rovný prístup všetkým bez rozdielov ich využívania a sprístupňovania poskytovaním vybraných verejne prospešných služieb, pričom účelom týchto činností nie je spravidla dosiahnutie zisku.“³¹

Múzeum teda zhromažďuje, eviduje a vystavuje predmety hmotné a získané zbierkovou činnosťou, to znamená, že daný materiál získava darom alebo kúpou. Veľmi stručná je definícia múzea od Jana Dolaka, ktorý kladie do popredia hlavne jeho uchovávaciú a komunikačnú hodnotu a múzeum charakterizuje ako: „zariadenie, ktoré má dostatočne prítomné a vybalancované funkcie uchovávacie a komunikačné.“³² Na múzeum sa tak možme pozrieť aj z inej strany a sice na niečo, čo nielen zhromažďuje a uchováva hmotné predmety, ale dívame sa na neho aj ako na inštitúciu komunikačnú, to znamená, inštitúciu, ktorá informuje a komunikuje so širšou verejnosťou. Múzejná komunikácia prebieha rôznymi formami:³³

- osobná forma – múzejný pedagóg a návštevníci,
- nepriama forma – prostredníctvom exponátov alebo cez metodickú prípravu inej osoby,
- textová forma – doprovodné didaktické a informačné materiály.

³⁰ DROBNÝ, Tomáš, VYKOUPILOVÁ, Pavla. The educational function of the museum culture and its reflection in the definition of a museum. In. *New Definition of the Museum: Its pros and con*. Brno 2022, s. 85, [cit. 2023-05-05]. ISBN 978-80-7685-011-8. Dostupné online:

https://www.tnbrno.cz/wp-content/uploads/2022/06/sbornik_TMB-EN-ebook.pdf.

³¹ Zákon č. 122/2000 Sb. O ochrane sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů. [2023-05-05]. Dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-122>.

³² DOLAK, Jan. *Múzeum a prezentace*. Bratislava 2015, s. 9, [cit. 2023-05-25]. ISBN 978-80-971715-8-2. Dostupné online: https://www.muzeologia.sk/e_book.htm.

³³ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 167. ISBN 80-7315-090-5.

Efektivita komunikácie býva podmienená naplnením 7 bodov, ktoré sa označujú v angličtine ako Sedem C:³⁴

1. Dôveryhodnosť (Credibility). Komunikácia musí stáť na dôvere a viere, príjemca sa spolieha na kompetentnosť zdieľovateľa.
2. Kontext (Context). Komunikačný program musí byť primeraný reálnemu prostrediu.
3. Obsah (Content). Zdieľanie musí mať pre príjemcu význam, musí odpovedať jeho vlastnému systému hodnôt, musí byť relevantný pre jeho situáciu, obsah obohacuje publikum.
4. Jasnosť (Clarity). Zdieľanie musí byť vyjadrené v jednoduchých pojmoch, tézach, sloganoch.
5. Kontinuita a konzistencia (Continuity and Consistency). Komunikácia je nikdy nekončiaci sa proces, vyžadujúci neustále opakovanie. Samotné zdieľanie musí byť neporušené.
6. Kanály (Channels). Je potrebné využívať už existujúce komunikačné kanály. Rozmanité cieľové publiká vyžadujú rozmanité kanály.
7. Schopnosť verejnosti (Capability). Komunikácia musí počítat' so schopnosťami verejnosti, preto je najefektívnejšie, ak vyžaduje čo najmenšie zvláštne úsilie na strane príjemcu, čo predpokladá poznať jeho dosiahnuteľnosť, zvyky, schopnosť čítať, atď.

Nástrojmi múzejnej komunikácie sú objekty, ako zdroje informácií. Aby komunikácia bola úspešná, to znamená, aby splnila svoj účel, musí sa opierať o 7 podstatných bodov:³⁵

1. komunikátor – nositeľ myšlienok a zdieľaní,
2. kódovanie – prevod myšlienok do systematického súboru symbolov,
3. správa – výsledok kódovacieho procesu,
4. prostriedok – vlastný nosič správy,
5. dekódujúci príjemca,
6. spätná väzba – reakcia príjemcu umožňuje vzájomnú, nie jednosmernú komunikáciu,
7. šum – všetky možné faktory meniace obsah správy.

³⁴ DOLAK, Jan. *Muzeum a prezentace*. Bratislava, 2015. s. 15, [cit. 2023-05-07]. ISBN 978-80-971715-8-2. Dostupné online: https://www.muzeologia.sk/index_htm_files/Dolak_J_muzeum%20a%20prezentace.pdf.

³⁵ DOLAK, Jan. *Muzeum a prezentace*. Bratislava, 2015. s. 14. [cit. 2023-05-07]. Dostupné online: https://www.muzeologia.sk/index_htm_files/Dolak_J_muzeum%20a%20prezentace.pdf.

Pretože múzejná komunikácia je veľmi dôležitým spojovacím prvkom medzi návštevníkmi a múzeom, musí múzeum neustále hľadať efektívne prezentačné prostriedky, využívať moderné interaktívne technológie, vytvárať kamarátske prostredie.³⁶

Rozvoj nových technológií otvoril múzeám a ich exponátom inú, novú dimenziu a nové možnosti k učeniu. Rozšírila sa múzejná komunikácia s verejnosťou prostredníctvom rôznych virtuálnych výstav, interaktivity a multimediálnymi prezentáciami. Dnes už regulérne dochádza k pravidelnej digitalizácii múzejných zbierok aj archívneho materiálu, čo vedie k online sprístupňovaniu rôzneho zbierkového materiálu alebo fondov. Takmer každé múzeum a archív má svoje webové stránky, čo sa spája s marketingovými nástrojmi a cieľmi. Pretože je to výborný prostriedok ku komunikácii s návštevníkmi, mala by sa jej podoba venovať náležitá pozornosť. Webové stránky nemusia byť len prostredím, kde sa podávajú bežné informácie o múzeu, ale je možné vsadiť na atraktivitu, ktorá by pritiahla viac návštevníkov. Je dobré pomocou webu sprístupniť expozície, využiť pritom kvalitné fotografie, alebo vytvoriť na webovej stránke tzv. filmový pás apod. Stránka by mala odpovedať cieľom, ktoré si múzeum a archív stanoví. Je samozrejme lepšie obsiahnuť širšie publikum a splniť aj ich očakávané ciele prostredníctvom substránok apod.

Interaktivita v múzeu prispieva k stimulácii učenia a prejavuje sa:³⁷

1. v začleňovaní interaktívnych prvkov do materiálneho prostredia múzea. Nové technológie ponúkajú návštevníkovi komunikovať číslami, slovami, symbolmi, atď – hovoríme o tzv. interaktívnych alebo multimediálnych vitrínach, ktoré prehlbujú význam a hodnotu múzejných exponátov.
2. v sociálnej dimenzii, alebo inak v schopnosti viesť dialóg medzi múzejným pedagógom a múzejným publikom.

Ďalším výborným komunikačným a prezentačným nástrojom, čo sa rozvoja technológie týka sú sociálne siete, ktoré ešte donedávna využívali hlavne mladé generácie, v súčasnosti je ich masové rozšírenie aj na staršie generácie. V ČR sa najviac využíva Facebook a Instagram. Ich veľkou výhodou je to, že sú zadarmo a pokrývajú široké spektrum populácie. Ponúkajú veľa nástrojov, ktorými sa dajú oslovovať vybrané spoločnosti ľudí.

³⁶JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 131. ISBN 80-7315-090-5.

³⁷JAGOŠOVÁ, Lucie. JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ Lenka. *Múzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010, s. 77. ISBN 978-80-7315-207-9.

V súčasnosti v súvislosti s vyššie popísanými trendami sa musia múzeá zaoberať stále viac aj reflexiou okolného sveta. Múzeum musí slúžiť ako priestor, ktorý mimo iné ponúka aj zmysluplné trávenie času pre detského návštevníka a ponúka možnosť zážitkov, ktoré stoja na pedagogických základoch.

Dnes kladú múzeá do popredia práve svoju edukačnú funkciu, preto sa stále viac zameriavajú svojím programom a činnosťami na detské publikum, spolupracujú so školami, vytvárajú pracovné listy, rôzne interaktívne hry, skrátka prostredie, ktoré by bolo pre deti zaujímavé a inšpiratívne.

Dôležitou oficiálnou svetovou organizáciou, ktorá zastrešuje múzeá, je Medzinárodná rada múzeí - ICOM (International Council of Museums). Rada bola založená v roku 1946 v Paríži a jej základným cieľom bol rozvoj múzeí a múzejnej pedagogiky. Tvorí ju 12 komisií, z nich z hľadiska edukácie je najdôležitejšia Komisia pre výchovu a kultúrnu činnosť. Tvorí ju múzejní pedagógovia a venuje sa výchovno-vzdelávacej oblasti v rámci múzeí.

K jej základným cieľom patrí:³⁸

1. výmena informácií o múzejnom vzdelávaní na medzinárodnej úrovni,
2. zaistenie reprezentatívnej edukácie v programoch ICOM,
3. presadzovať na celosvetovej úrovni hlavne edukačné zameranie múzeí,
4. zaistiť pre múzejnú pedagogiku vysoké profesné štandardy.

Medzinárodná rada si pravidelne stanovuje určitý strategický plán a pravidelne sa konajú medzinárodné konferencie, ktoré rozoberajú jednotlivé body strategického plánu. V dňoch 20. - 28. 8. 2022 sa konala generálna konferencia v Prahe a zahrňovala rôzne prednášky, diskusie, workshopy a iné aktivity. Veľmi dôležitým bodom, ktorý sa podarilo splniť, bolo schválenie novej definície múzea. Potreba novej definície bola veľmi akútna, pretože aktuálna už nespĺňovala funkciu a charakter múzeí v súčasnom ponímaní. V definícii sa vyzdvihuje okrem zbierkotvorného účelu tiež účel výskumný, konzumačný, vzdelávací a interpretačný.

Nová definícia znie: „Múzeum je stála nezisková inštitúcia v službách spoločnosti, ktorá odborne spracováva, zbiera, konzervuje, interpretuje a vystavuje hmotné aj nehmotné dedičstvo. Je otvorené verejnosti, prístupné a inkluzívne. Podporuje a rozvíja rozmanitosť a udržiteľnosť, funguje a komunikuje eticky, profesionálne a za účasti rôznych komunit. Ponúka rozmanité podnety na vzdelávanie, potešenie, reflexiu a zdieľanie vedomostí.“³⁹

³⁸ JÚVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno. 2004, s. 63. ISBN 80-7315-090-5.

Ďalšia konferencia je naplánovaná na rok 2025 a bude sa konať v Dubaji. Budú sa preberať otázky ohľadne etiky.

Dôležitým programom, ktorý rozvíjal detské aktivity v múzeu, bol Brána múzea otvorená. Program podporovala nadácia Open Society Fund Praha a jeho cieľom bolo rozšírenie posobnosti regionálnych a mestských múzeí. Rieši konkrétnu možnú spoluprácu medzi múzeom a školou. Podporuje múzejnú pedagogiku, bolo spracované až 25 rôznych stratégií možnej spolupráce s múzeom a verejnosťou.

Okrem klasických múzeí sa v súvislosti s pandémiou koronavírusu začali rozvíjať virtuálne múzeá nielen klasické ale aj pre deti. O prvú definíciu virtuálneho múzea sa pokúsil Jamie McKenzie ešte v 90. rokoch 20 storočia, ktorý ho charakterizoval takto: „*Virtuálne múzeum sa skladá zo zbierky elektronických artefaktov a informačných zdrojov, teda zo všetkého, čo sa dá digitalizovať. Zbierky môžu zahrňovať obrázky, fotografie, grafy, nahrávky, videozáznamy, novinové články, prepisy hovorených rozhovorov, číselné databázy a mnoho ďalších materiálov, ktoré sa dajú uložiť do zložky serveru virtuálneho múzea.*“⁴⁰ Samozrejme, že táto definícia virtuálneho múzea je v súčasnosti nedostačujúca, a to hlavne z toho dôvodu, že dnes už múzeá otvárajú bežne online priestor, kde sprístupňujú rozmanité informácie a obsahy, preto je nutné rozlišovať, kedy sa jedná o skutočné virtuálne múzeum, ktoré má výchovno-vzdelávací zámer a kedy sa jedná o múzeum, ktoré vytvára digitalizovaním len určité zbierkové databázy. Každé múzeum, ktoré otvára virtuálny priestor, by sa malo zamyslieť nad jeho podstatou. Prečo a čo má význam digitalizovať a hlavne kam jeho digitalizácia smeruje. Je dobre si stanoviť koncepciu, didaktický obsah, kurátorske spracovanie a metodické smerovanie, len tak je možné vytvoriť zmysluplnú virtuálnu expozíciu alebo výstavu.

2.3 Múzejná pedagogika

Pojem múzejná pedagogika prvýkrát použil Karl Hermann Jacob-Friesen v roku 1934. Označoval ňou zvláštnu pedagogiku v múzeu vo svojom článku *Kulturgeschichtliche Museen und die Schule*.

³⁹ ICOM, National Committee Czech Republic. Definice múzea.[2023-02-04]. Dostupné online: <https://icom-czech.mini.icom.museum/icom/definice-muzea/>.

⁴⁰ ŠOBÁŇOVÁ, Petra, LAŽOVÁ, Jolana a kol. *Múzeum versus digitální éra*. Olomouc 2016, s. 68. ISBN 978-80-244-5023-0.

Termín múzejná pedagogika v dnešnom slova zmysle je termínom súčasnosti. Aktívne sa používa posledných cca 30 rokov. Predtým sa v odborných kruhoch objavoval termín muzeopedagogika.

Veľký význam mala aj činnosť múzejného pedagóga Adolfa Reichweina, ktorý bol vedúcim v oddelení nazvanom Škola a múzeum, ktoré bolo súčasťou Múzea nemeckého národopisu v Berlíne. V múzeu videl podnetné prostredie pre výuku žiakov, pre odborný rozvoj učiteľov a dôležitosť prepojenia učebných plánov s múzejnými výstavami. Na začiatku 70. rokov charakterizoval Wulf Schadendorf múzejnú pedagogiku ako: „*vedu o výchove a vzdelávaní pomocou názorného objektu a pre názorný objekt.*“⁴¹ V každom prípade sa jednalo len o ojedinelý začiatok vývoja múzejnej pedagogiky ako vedy, ktorej rozvoj mal ešte len prísť. V USA prebiehali intenzívne múzejno-pedagogické výskumy.

Začiatky múzejnej pedagogiky ako vedy spadajú do poslednej tretiny minulého storočia a súvisia predovšetkým so systematickým výskumom, s publikovaním teoretických múzejnopedagogických textov a s oborovým zakotvením vo vedeckých ústavoch a v univerzitnom vzdelávaní.⁴²

Základnou publikáciou, ktorá pomohla tvarovať múzejnú pedagogiku ako vedu bola publikácia z roku 1981 Klause Weschenfeldera a Wolfganda Zachariase nazvaná *Handbuch Museumspädagogik: Orientierungen und Methoden für die Praxis*. Múzejná pedagogika je v nej charakterizovaná ako: „*samostatná vedná disciplína s presne definovanými kategóriami a pojmami v rámci uceleného a svojbytného vedného systému.*“⁴³

V 70. rokoch bol významný trend inštitucionalizovať vedy a nevyhlo sa to ani múzejnej pedagogike. Veľký medzinárodný význam má inštitúcia nazvaná Okrúhly stôl múzejnej pedagogiky, ktorá sa zameriava na:⁴⁴

- perspektívu neformálneho učenia v múzeu,
- múzejno-didaktické stratégie,
- kazuistiku vybraných múzejno-pedagogických programov,
- problémy zodpovednosti múzeí ako verejných organizácií.

⁴¹ JAGOŠOVÁ, Lucie. JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ Lenka. *Múzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010. s. 39. ISBN 978-80-7315-207-9.

⁴² JAGOŠOVÁ, Lucie. JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ Lenka. *Múzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010. s. 11. ISBN 978-80-7315-207-9.

⁴³ JAGOŠOVÁ, Lucie. JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ Lenka. *Múzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010. s. 43. ISBN 978-80-7315-207-9.

⁴⁴ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004. s. 104. ISBN 80-7315-090-5.

V pedagogickom slovníku je múzejná pedagogika charakterizovaná ako: „*novo sa rozvíjajúca pedagogická disciplína, ktorá skúma aspekty využívania múzeí a zbierok pre vzdelávaciu a výchovnú činnosť.*“⁴⁵ Ďalšiu charakteristiku ponúka vo svojej publikácii Vladimír Jůva, ktorý chápe múzejnú pedagogiku ako: „*typickú modernú interdisciplinárnu vedu, ktorá vychádza predovšetkým z podnetov pedagogiky a muzeológie za súčasného rešpektovania psychologických, sociologických, komunikačných a ďalších aspektov.*“⁴⁶

Múzejná pedagogika sa z hľadiska kritérií delí podľa:⁴⁷

1. teoretického prístupu – obecná, historická a komparatívna pedagogika,
2. obsahového zamerania múzea – pedagogika historických, etnografických, technických a ďalších múzeí,
3. typu múzea – detské múzeum, skanzen, ekomúzeum, virtuálne múzeum...,
4. veku návštevníkov – múzejná pedagogika detí a mládeže, múzejná andragogika a múzejná geragogika,
5. špecifických potrieb návštevníkov – špeciálna múzejná pedagogika, ktorá je zameraná na osoby so zdravotným znevýhodnením a postihnutím a detí so sociálnym znevýhodnením.

Z tejto charakteristiky vyplýva dôležitá podstata, a to tá, že múzejná pedagogika ako veda patrí k otvoreným vedným disciplinám. Otvoreným v zmysle toho, že reaguje na aktuálne spoločenské, sociálne a iné aspekty a rešpektuje meniace sa múzejné potreby vzhľadom na aktuálny rozvoj spoločnosti a prispôsobuje tomu aj výchovno-vzdelávacie metódy.

Múzejná pedagogika sa vlastne snaží odhaliť prenesené významy daných múzejných zbierok a vytvoriť iný význam, nový význam v súlade s dnešným chápaním zbierkových predmetov. Je to veda, ktorá v tomto zmysle musí v podstate podporovať kreativitu.

V roku 2004 vzniklo v Brne Metodické centrum múzejnej pedagogiky (pôvodne vystupovalo pod názvom Centrum pre rozvoj múzejnej pedagogiky a práce so zdravotne postihnutou mládežou), je súčasťou Moravského zemského múzea a jeho hlavným cieľom je venovať sa problematike edukačnej oblasti múzejníctva. Patrí k špecializovaným pracoviskám a zameriava sa na edukačnú, metodickú a odbornú oblasť v rámci múzeí. Jeho snaha sa viaže k

⁴⁵ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ Eliška, MAREŠ Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, s. 129. ISBN 80-7178-772-8.

⁴⁶ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno. 2004, s. 108. ISBN 80-7315-090-5.

⁴⁷ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír a MRÁZOVÁ, Lenka. *Múzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010, s. 107. ISBN 978-80-7315-207-9.

tvorbe rôznych projektov, zameriava sa tiež na problematiku múzejníckých zbierok a hľadá nové formy a metódy vzdelávania za pomoci zbierkových fondov.

2.3.1 Súčasné trendy archívnej a múzejnej edukácie

“Múzeum ponúka pedagogickému procesu celú radu nenahraditeľných, originálnych, vedecky aj esteticky spracovaných súborov hodnot (prevážne materiálnych, ale často i duchovných), ktoré korelujú prakticky so všetkými oblasťami výchovy (od umeleckej až po technickú).⁴⁸ Edukačná činnosť múzea ale aj archívu pracuje s väčšou pozitivitou, motiváciou, estetickým prostredím, zážitkovým učením ako klasické školské prostredie. Má teda väčší predpoklad k tomu, aby tento nedirektívny prístup ponúkol funkčnejší vzdelávací systém.

Múzejná pedagogika využíva aktivizujúce metódy priamo a prostredie ako múzeí tak archívov priamo ponúka širokospektrálne využitie rôznych aktivizujúcich metód. Nejedná sa o špeciálne metódy, ktoré by boli priamo vytvorené pre tieto edukačné prostredia, ale využíva sa klasická klasifikácia metód, napr. Jozefa Maňáka a z nej vychádza konkrétny výchovno-vzdelávací program v múzeách a archívoch.

Aj keď je to ideálne prostredie na „nenásilné“ a vysoko aktivizačné vzdelávanie, u nás je trend múzejnej a archívnej pedagogiky v porovnaní so svetom veľmi opatrný. Napríklad v USA sa v múzeách zameraných na edukačnú činnosť detí používa často termín „hands-on“, čo znamená, že je dovolené dotýkať sa všetkých exponátov, zatiaľ čo u nás prevláda „dont touch!“ Nedotýkať sa! Samozrejme súvisí to aj s cieľom a zameraním danej výstavy. Kým napríklad v USA nevystavujú pre edukačné ciele exponáty v originále, preto je povolená všestranná manipulácia, u nás prevláda tzv. vitrinový typ, čo znamená, že všetky exponáty sú bezpečne chránené za sklom a edukačne prevláda audiovizuálny typ výukovej metódy.

Na druhej strane práve manipulácia s exponátmi podporuje myslenie detí, kreativitu a ponúka formu inak nenahraditeľného zážitku. V Paríži je veľmi zaujímavým projektom múzeum Gustava Moreaua, ktoré ponúka tzv. haptické objekty pre osoby so zrakovým postihnutím.

Aby bolo možné sa vzdelávať v múzejnom a archívnom prostredí, ale inak je nutné pochopiť múzejnú a archívnu kultúru, vedieť porozumieť múzejnej a archívnej „reči.“

⁴⁸ JŮVA, Vladimír. *Vývoj německé muzeopedagogiky*. Brno: Paido, 1994. In. Představení publikace formou konspektu, s. 9. [2022-10-03]. Dostupné online:

https://is.muni.cz/el/ped/podzim2013/GP3MP_HTGP/um/Vyvoj_nem_muzeopedagogiky_KP_30.11.2013.pdf.

Cieľom nových foriem edukácií je hlavne prirodzená stimulácia zájmu. Je dobré využiť to, že múzeum a archív ako pamäťové inštitúcie, ktoré zhromažďujú, uchovávajú a sprístupňujú informácie, sú významným výchovno-vzdelávacím prostriedkom, u ktorého záleží na vhodnom použití múzejno-didaktického (príp. archívno-didaktického) materiálu, ale aj na edukačných schopnostiach daného múzejného (archívneho) pedagóga.

Múzeum ponúka vzdelávaciu činnosť nepriamo, to znamená prostredníctvom výstav, zbierok, alebo priamo prostredníctvom nejakého edukačného zdroja, napríklad múzejného pedagóga. Práve múzejné zbierky a zbierkové predmety jednotlivo určujú obsah vzdelávania v múzeách. Múzejné expozície z hľadiska edukačného môžu byť:

1. nekontextuálne, to sú také, ktoré ilustrujú stav dobového poznania skutočnosti,
2. funkčne-ekologické, ktoré dobové skutočnosti prezentujú v určitých zákonitostiach, sú v určitých vazbách, vzťahoch.

Pri tvorbe každej expozície je nutné dbať na tzv. výstavný jazyk (exhibition language). Muzeológovia rozlišujú niekoľko výstavných jazykov (Například Martin R. Schärer rozlišuje 4 jazyky – estetický, didaktický, divadelný, asociatívny.). Niektorí muzeológovia vyznávajú delenie do 7 alebo až 8 skupín.), ale v praxi je dobre situovaná výstava fakticky mixom všetkých druhov.

Základnou vzdelávacou jednotkou v múzeu je teda zbierkový predmet, ktorý múzeum snaží sprístupniť návštevníkovi. Pre sprístupňovaný predmet sa používa pojem ostenze, teda: *„prvok ukazovania autentických objektov zvláštneho významu a komunikácia prostredníctvom tohoto predvážania je najpodstatnejším aspektom múzejnej prezentácie a z hľadiska poznávacích procesov je tým, čo ho činí účinným edukačným médiom.“*⁴⁹

Hlavné prvky, ktoré vstupujú do múzejno-edukačného prostredia sú:

- návštevník
- exponáty
- múzejný pedagóg
- múzejný didaktický materiál.

⁴⁹ *Expozice jako místo vzdělávání. Metodika k tvorbě expozic zohledňujících vzdělávací potřeby návštěvníků.* Moravský zemský archiv, Brno 2017, s. 7. ISBN 978-80-7028-494-0.

Presne ako v edukačnom procese v školskom prostredí, tak aj v prostredí múzejnom a archívnom je dôležité stanoviť si výchovno-vzdelávacie ciele - čo chceme pri múzejnej a archívnej edukácii dosiahnuť, aké kľúčové kompetencie chceme rozvíjať?

„Úlohou edukácie viazanej na múzeum je nielen stupňovanie vedomostí a nadobúdanie zručností, ale aj osvojovanie spoločnosťou zdieľaných hodnôt, vzťahov k tradícií, zdieľanie kolektívnej pamäte, osvojovanie rôznych spoločenských noriem...“⁵⁰

Aby sa zachoval pedagogický zámer múzeí a archívov, je samozrejme nutná spolupráca so školou. *„Stretnutie žiakov s originálnymi kultúrnymi hodnotami, ich bezprostredným pozorovaním a prežívaním i manipulovaním s múzejnými exponátmi, čo je typické pre detské múzeá, sa vytvára kvalitatívne nový postoj k veciam – ku kultúrnym hodnotám – viac ako verbálnym priblížením v školskej výuke.“⁵¹*

Aj keď sme v porovnaní so zahraničím pozadu, aj nás sa postupne trend uberá cestou modernizácie, pretože čoraz viac sa objavujú edukačné programy múzea formou zážitkovej pedagogiky.

Zmeny, spojené s vírusom Covid – 19 výrazne ovplyvnili okrem iného aj edukačné prostredie, ktoré sa mimoriadne rýchleho novému trendu digitalizácie v archívnej a múzejnej oblasti muselo účelne prispôbiť. Objavujú sa rôzne programy, ktoré pracujú s virtuálnym prostredím.

A tak som si položila otázku: Ako využiť výchovno-vzdelávací potenciál pamäťových inštitúcií, ktorými archívy a múzea nepochybne sú?

V súčasnej dobe, ktorá naučila využívať digitálny a virtuálny priestor aj najväčších skeptikov, sa dotkla aj múzeí a archívov.

Mobilné aplikácie vzdelávacieho procesu aj v múzejníckom a archívnom prostredí sa samozrejme snažia pružne prispôbovať. Moderné technológie totiž ponúkajú omnoho viac, než sa na prvý pohľad môže zdať.

Žijeme teda v dobe veľkého rozmachu technológií, ktoré ponúkajú nové možnosti a aspekty reality.

Obsahy digitalizovaných materiálov sú rôzne, napríklad fotografie, dobové dokumenty, archeologické náležišťa, interiéry a exteriéry stavieb a v súčasnej dobe veľmi

⁵⁰ ŠOBÁŇOVÁ, Petra a kol. *Vzdelávací obsah v múzejní edukaci*. Olomouc 2015, s. 22. [2022-10-10]. Dostupné online: <https://kvv.upol.cz/images/upload/files/vzdelavaci%20obsah%20blok%20tisk.pdf>.

⁵¹ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 142. ISBN 80-7315-090-5.

oblíbené virtuálne prehliadky, priamo didakticky vytváraný materiál v podobe hier, videí, audiovizuálnych prameňov, dokumentárnych filmov, atď.

Medzi rokmi 2015 a 2020 prebiehal porovnávací longitudinálny výskum, ktorý bol zameraný na vývoj nových technológií v českých múzeách. Z neho mimochodom vyplynulo, že najviac návštevníkov, a to ako v roku 2015 (28,1%) tak v roku 2020 (24,2%) predstavovali školské exkurzie.⁵² Z uvedeného výskumu tiež vyplýva, že v posledných rokoch prudko stúpali novomediálne inštitúcie, ktoré ponúkajú audiovizuálne exponáty, hands-on aktivity a rôzne doprovodné programy.

Jednotlivé expozície majú k dispozícii široké digitálne možnosti, vďaka ktorým môžu vytvoriť obohacujúce spektrum vzdelávacích programov pre školy.

Typy expozičných prvkov na báze nových technológií:⁵³

- digitálne substitučné prvky - digitálne reprezentácie múzejných artefaktov, rôzne 3D rekonštrukcie,
- didaktické exponáty, ktoré využívajú digitálny obsah – rôzne počítačové kvízy, animácie, elektronické hry apod. Ich hlavné zameranie je didaktické, to znamená, rozšíriť obzory o určitú tému.
- exponáty zábavného charakteru – funkcia je hlavne zábavná a relaxačná, to znamená, že tam patria rôzne typy digitalizovaných hier a zábavné projekcie.
- referenčné prvky digitálnej povahy – patrí sem ilustratívny materiál, hlavne rozmanité ilustrácie, obrázky, kresby, fotky, schémy apod., samozrejme v digitálnej podobe.
- explikačné prvky – do tejto skupiny patria audiovizuálne prvky, ktoré danú problematiku viac interpretujú a približujú v širšom kontexte. Patrí sem, napríklad dokumentárny film, alebo prednášky kurátora o danom artefakte, výstave apod.
- hybridné prvky - kombinácia vizuálneho a verbálneho prostriedku.

K najvýznamnejším novomediálnym exponátom patrí podľa vyššie zmieneného výskumu v roku 2020: „*video, hudba, dotykové displeje, 3D objekty a audio.*“⁵⁴

⁵² WANČOVÁ, Nina. Česká muzea, nová média a technologie v expozicích: Longitudinální studie mezi lety 2015 - 2020. In: Muzeum 1/2020, ročník, 58, s. 8.

⁵³ ŠOBÁŇOVÁ, Petra, LAŽOVÁ Jolana a kol. *Muzeum versus digitální éra*. Olomouc 2016, s. 34 – 39. ISBN 978-80-244-5023-0.

⁵⁴ Wančová, Nina. Česká muzea, nová média a technologie v expozicích: Longitudinální studie mezi lety 2015-2020. In: Muzeum 1/2020, ročník 58, s. 13.

V zahraničí sa za inovatívnu techniku považuje tzv. videomapping, ktorý už nie je tak úplnou novinkou, aj keď sa používa skôr ako reklamná prezentácia, u nás je to stále v múzejnom a archívnom prostredí oblasť neprebádaná.

Táto technika bola u nás v súvislosti s múzeom použitá pri príležitosti osláv 100. výročia vzniku Československa, kedy bol na historickú budovu Národného múzea premietnutý videomapping. Túto techniku tiež použilo Arcidiecézne múzeum v Olomouci v súvislosti s výstavou Svetlo inak III.

Videomapping je vytvorenie 3D dojmu, prezentácia sa vytvára pomocou svetla a tieňa. Používa sa najčastejšie v exteriéri, ale jej možnosti sú široké aj v interiérovom spracovaní. Podstatným negatívom je cena videomappingu, ktorá sa samozrejme pohybuje v závislosti na projekte, ale všeobecne sa dá povedať, že sa pohybuje od niekoľkých stoviek tisíc až cez milióny Kč, preto je škoda túto techniku používať len na pobavenie publika. Do budúca určite je na seriózne zváženie jej širokospektrálne využitie v múzejnom a tiež archívnom prostredí.

V informačnom prostredí dnes môžeme pracovať aj s jednotlivými múzejnými zbierkami.

Typy informačných zdrojov pracujúcich so zbierkami:⁵⁵

1. Zbierky múzeí online - jedná sa o sprístupnenie obsahu toho ktorého muzea. Môže sa sprístupniť digitálnou formou buď celá jeho zbierka alebo iba časť. Parížske múzeum Louvre v súčasnej dobe sprístupnilo celú svoju zbierku.⁵⁶Zbierky sú bežne, kvôli rýchlejšej orientácii, rozdelené na niekoľko podskupín, ktoré uľahčujú vyhľadávanie (napr. sochy, maľby, textilie, šperky, zbrane...). Pri každej zbierke je uvedený autor, dátácia, základné informácie, lokalizácia a inventárne číslo a prípadne ďalšie informácie.

2. Portály, ktoré sprístupňujú digitalizovaný obsah - jedná sa o sprístupnenie zbierok rôznych pamäťových inštitúcií spolupracujúcich alebo spolusúvisiacich. Sprístupnenie týmto spôsobom rozširuje badateľský záujem a obzory.

3. Virtuálne výstavy - tento typ sprístupnenia pomáha prehľbovať znalosti o určitej téme alebo objektu záujmu jednotlivého bádateľa.

Debatám ohľadne digitalizácie a rozvoja nových technológií sa venujú aj odborné konferencie.

⁵⁵ Národní muzeum. *Metodika využití online sbírek ve výuce dějepisu*. str. 1-2. [cit. 2023-05-15]. Dostupné online z: http://www.dvacatestoleti.eu/data/files/metodika_vyuziti_online_sbirek_ve_vyuce_dejepisu.pdf.

⁵⁶ *Louvre*. Pre bližšie informácie ohľadne múzejných zbierok a ich sprístupnenia viď. <https://collections.louvre.fr/en/>.

V českém prostředí je to konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě, kterou organizuje Svaz knihovníků a informačních pracovníků České Republiky spolu s Národním archivem a Národní knihovnou České republiky. V tomto roce (2023) se bude konat už 24. ročník.

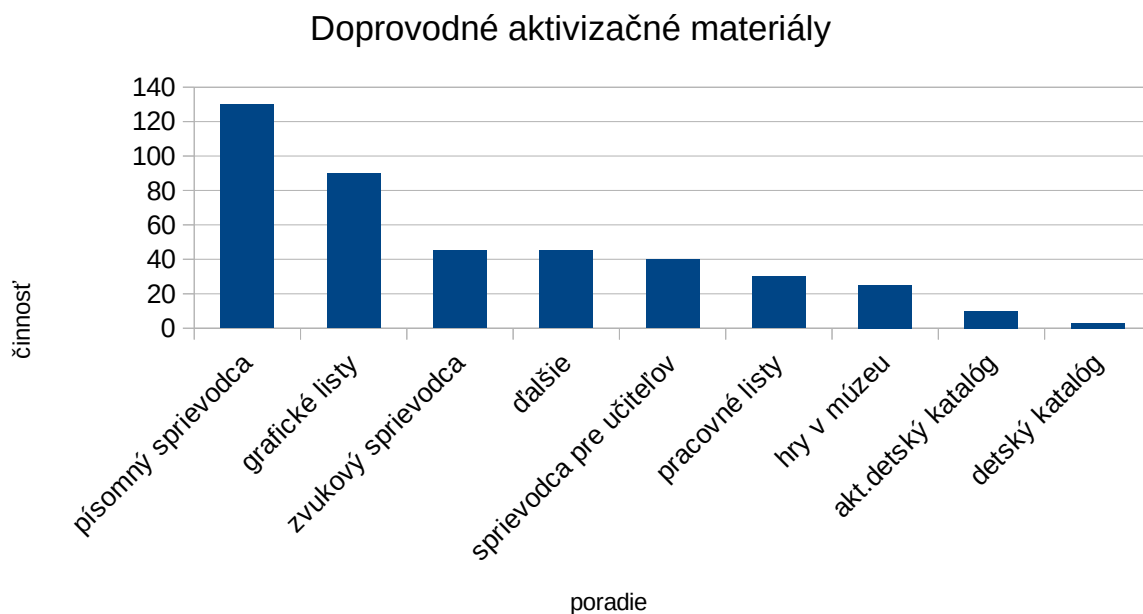
Rozvoj webových stránek jednotlivých archivů a muzeí a zlepšující se kvalita těchto stránek v prospech digitálních technologií, které ponúkajú rôzne projektové aktivity pre školy, a to aj online formou (aj keď zatiaľ je tento jav hlavne v zahraničí) je, čo sa týka archívneho vzdelávania a múzejného (v zmysle základných a stredných škôl), výborné pozitívum. Žiaci takto získajú návyk práce s primárnym (digitalizovaným) textom a tento spôsob výuky určite vedie priamo úmerne k rozvoju kritického myslenia, k rešpektovaniu rozdielnych názorov a čo je v súčasnosti hlavné pozitívum - naučia sa brániť rôznym typom manipulácie. Osobne tento technologický vývoj archivů a muzeí veľmi vítam a sama vo výuke dejepisu aktívne využívam.

V poslednom období práve v súvislosti s rozvojom digitalizácie sa objavujú (nielen) v archívnom prostredí dotazy, či tento, v určitom slova zmysle určite pozitívny jav, nenahradí vlastnú fyzickú návštevu archívu alebo múzea. Ale ako uvádza Mikuláš Čtvrtníček, strach o to, že by sa znížil záujem o fyzickú návštevu archivů, nie je na mieste, pretože: „*archivy paradoxne práve prostredníctvom zvýšenia dostupnosti zdrojov v nich uložených ...a tiež nových možností archívneho vzdelávania v prostredí webu, môžu čeliť rizikám, ktoré so sebou prináša tlak na zvyšovanie takej dostupnosti, a teda tiež oponovať utlačovaniu kvality kvantitou.*“⁵⁷

V roku 2002 prebehol dotazníkový výskum v oblasti múzejníctva. Dotazník bol odoslaný do 862 českých múzeí a galérií. Výsledky výskumu, ktoré si kladlo za cieľ zmapovať súčasnú situáciu v múzeách z rôznych hľadísk, sú veľmi zaujímavé. Z výsledkov popíšem len tie, ktoré sa priamo týkajú edukácie detských návštevníkov. Až 82,5 percent uvádza, že nemá špeciálne priestory pre prácu s deťmi, 54 percent uviedlo, že plánuje v budúcnosti skvalitniť a rozšíriť prácu s deťmi, a taktiež vyvstala nutnosť zriadiť funkciu múzejného pedagóga, ktorý sa bude špecializovať na výchovno-vzdelávaciu prácu s deťmi. Z výskumov tiež vyplýva, že tzv. vitrinový typ je najmenej prítlačivým typom pre detských návštevníkov, pretože pre deti neponúka žiadny špeciálny program.⁵⁸Nižšie uvádzam graf, ktorý ukazuje použitie

⁵⁷ ČTVRTNÍK, Mikuláš. *Archivní vzdělávání – co může archiv činit nejen pro děti*. In. Archivní časopis 62/2012, s. 420.

doprovodných aktivizačných metód pre prácu s deťmi v jednotlivých múzejných inštitúciách.⁵⁹

Veľmi veľký význam, priam podstatný je záujem o múzejné vzdelávanie zo strany učiteľov. V praxi to síce nie je o tom, že by pedagógovia nemali záujem o spoluprácu s múzeom, skôr je určitou prekážkou nízka informovanosť o tom, čo to-ktoré múzeum alebo archív ponúka vo vzťahu k edukačnej činnosti a určitú úlohu hrá aj pohodlnosť. Súvisí to samozrejme s hlbšou problematikou vzdelávania, veľký počet žiakov v triede, čím je nižšia flexibilita, potrebný je vyšší počet pedagógov, komplikovaná dopravná dostupnosť atď.

Najčastejšie formy spolupráce školy s múzeom:⁶⁰

1. jednorázová návšteva v rámci školského výletu – účelom tejto návštevy nie je primárne doplnenie alebo prehĺbenie učiva.
2. návšteva múzea vo vzťahu k výuke – tématicke naviazanie na preberané témy v školskej výuke.
3. programy v múzeu pre družinu – zábavná forma.
4. múzejno-pedagogické dielne – slúžia k praktickým a kreatívnym aktivitám.

⁵⁸ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 81 – 85. ISBN 80-7315-090-5.

⁵⁹ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 84. ISBN 80-7315-090-5.

⁶⁰ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010, s. 238. ISBN 978-80-7315-207-9.

5. spoločné projekty múzea a školy – jedná sa o pripravenú a spoločne vedenú prácu učiteľov, žiakov a múzejných pracovníkov. Ide o hlbšie bádateľské zameranie, napr. práca na nejakom projekte.
6. dlhodobá spolupráca učiteľov s múzejnými pedagógmi – jedná sa o pravidelné stretávanie sa a príprava na vzdelávanie je spoločná.
7. vzdelávanie učiteľov – metodické a didaktické programy.
8. materiály pre školy – pracovné listy, fotografie predmetov, zbierok, apod.
9. materiály pre učiteľov – informačné letáky, ktoré obsahujú širšie informácie k jednotlivým výstavám ,apod.
10. múzeum v škole – putovné výstavy konané mimo priestorov múzea, priamo v školskom prostredí.

V neposlednom rade je múzeum tiež dôležitým miestom, ktoré splňuje podmienky edukácie detí so špeciálnymi vzdelávacími potrebami. Je schopné podnecovať všetky potrebné zmysly a priaznivo vplývať na kognitívny vývoj. Ministerstvo kultúry sa podieľa finančne na podpore rôznych kultúrnych aktivít, ktoré sú zacielené na:⁶¹

- sprístupnenie kultúrnych zariadení nezriaďovaným ministerstvom kultúry imobilným občanom pomocou technického vybavenia,
- na vlastné kultúrne aktivity osob so zdravotným postihnutím.

Prostredie múzeí je vhodné k integrácii znevýhodnených jedincov. „ *Dlhoročné zahraničné aj naše skúsenosti dokazujú, že pre deti sú výstavy, ktoré dokážu zohľadniť ich špecifické potreby a nároky, ideálnou formou komunikácie s múzeom.*“⁶² Platí to pre deti s poruchami učenia, spávania, pre deti s ADHD, ADD a tiež pre deti s PAS, napríklad Aspergerovým syndrómom, ktoré sú veľmi zvedavé, premýšľivé a obyčajné školské prostredie im nedokáže ponúknuť dostatočný priestor pre hĺbku ich vnímania. Múzejné prostredie totiž ponúka nenásilnú formu vzdelávania, je to miesto, kde nie je nutné sedieť a počúvať, ale je možné do vzdelávacieho procesu priamo aj tvorivo zasahovať. V múzeu sú totiž využívané metódy, ktoré posilujú okrem kognitívnej stránky, sociálne zdatnosti ako komunikačné schopnosti, zvyšujú toleranciu voči inakosti, učia rešpektovať iný názor a pravidlá, tlmia impulzivitu a obsahujú vysokomotivačnú zložku a v neposlednom rade, pri správnom použití, zahrňujú v sebe všetky typy učebných štýlov. Rozvíjanie všetkých týchto oblastí je pre deti s ADHD a dyspraxiou a pre deti s PAS kľúčové. Tieto deti sú zväčša kreatívne, majú zmysel pre detail, strategické

⁶¹ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 157. ISBN 80-7315-090-5.

⁶² POLÁKOVÁ, Zdeňka a kol. *Inspiration múzejní pedagogiky*. Brno 2010, s. 10. ISBN 978-80-7028-361-5.

myslenie, rozhodlanie atď, preto je pre nich výuka v „teréne“ pri správnom použití aktivizačných metód veľmi prínosná.⁶³

Väčšina múzeí vychádza z konštruktivistickej koncepcie, ktorej cieľom je „vytvoriť v múzeu prostredie podporujúce procesy učenia, to znamená také ponatie expozície alebo výstavy, ktoré optimalizuje, uľahčuje a prispôsobuje možnosti učenia návštevníkom.“⁶⁴

Pozitívnym prvkom v tomto smere je aj častejšie používanie replík. Návštevníci si môžu daný exponát (repliku) vziať do ruky. Samozrejme malo by sa vždycky jednať o vernú kópiu originálu, a preto by sa jej výroba mala konzultovať s odborníkom na danú problematiku. Materiály, z ktorých sa replika vyrába, musia byť zdravotne nezávadné, malo by sa s nimi dať ľahko manipulovať, apod. Taká manipulácia s daným predmetom je dôležitá, pretože: „Dotykové a herné zážitky vedú k ľahšiemu pochopeniu vedomostí získaných v škole a pozitívny zážitok z múzejnej návštevy môže prispieť k efektívnejšiemu osvojeniu učiva preberaného i v budúcnosti.“⁶⁵

Múzejná prezentácia je integrácia vedeckého a umeleckého myslenia.⁶⁶

Podľa J. Beneša v sebe múzejná prezentácia zahŕňa:⁶⁷

- vedecký aspekt,
- komunikačný aspekt,
- muzeologický aspekt,
- výtvarno-technický aspekt,
- provozne-bezpečnostný aspekt.

Veľmi často sa vedecký aspekt múzejnej prezentácie preceňuje. Veľa ľudí, ktorí sa podieľajú na tvorbe múzejnej prezentácie, si sice tento fakt uvedomujú, ale v konečnom dosledku je stále preceňovaný. Hlavne pre detského návštevníka by sa malo v niektorých prípadoch viac popracovať na aspekte komunikačnom a výtvarne-technickom.

⁶³ MAGDZIAK, Lucia. *Dieťa s ADHD a dyspraxiou*. Pedagogická fakulta UK, Praha 2020, s. 16.

⁶⁴ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA Vladimír a MRÁZOVÁ Lenka. *Múzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010, s. 111. ISBN 978-80-7315-207-9.

⁶⁵ POLÁKOVÁ, Zdeňka a kol. *Inspiration muzejní pedagogiky*. Dětské muzeum – centrum muzejní pedagogiky MZM. Brno 2010, s. 16. ISBN 978-80-7028-361-5.

⁶⁶ DOLÁK, Jan. *Muzeum a prezentace*. [cit. 2022-15-11], s. 41. Dostupné online: https://www.muzeologia.sk/index_htm_files/Dolak_J_muzeum%20a%20prezentace.pdf,

⁶⁷ DOLÁK, Jan. *Muzeum a prezentace*. [cit. 2022-15-11], s. 46. Dostupné online: https://www.muzeologia.sk/index_htm_files/Dolak_J_muzeum%20a%20prezentace.pdf.

Základom archívnej a múzejnej edukácie je svedectvo o určitej skutočnosti, ktorá sa udiala v určitej dobe. To svedectvo sa nachádza vo forme muzeálneho (zbierkového predmetu). V centrálnej evidencii zbierok je mimochodom evidované 300 zbierok, ktoré zahrňujú 60 miliónov zbierkových predmetov.⁶⁸

Prostredníctvom zbierkového predmetu teda prúdia informácie k návštevníkovi a priamo na neho pôsobia. Preto sa musí klásť veľký dôraz na jednotlivé výchovno-vzdelávacie expozície alebo výstavy. Z toho tiež vyplýva, že na výuku v múzejnom prostredí má podstatný vplyv aj úprava múzejného prostredia. Preto by sa pri jeho tvorbe malo na to myslieť rovnako jako na tvorbu jednotlivých výstav a expozícií, kde sa musí vziať do úvahy exteriér aj interiér.

Základným cieľom výstav v jednotlivých múzeách je určité prepojenie, alebo komunikácia medzi návštevníkom a vystavovaným predmetom, príp. zbierkou. Podstatou tejto komunikácie je prehľbiť záujem o určitú tému a aktivizovať žiaka/študenta natoľko, aby sa sám aktívne podieľal na vyhľadávaní a zhromažďovaní ďalších informácií.

Medzi hlavné znaky expozície patrí:⁶⁹

- komunikácia obsahového jadra, stotožnenie sa so základným dokumentačným zameraním ústavu,
- prináša vysvetlenie poznanej skutočnosti,
- názorné zdelenie, ktoré je postavené na povodných dokladoch,
- dlhodobá forma.

Príprave výstavy je vo všeobecnosti venovaný kratší čas než pri tvorbe expozície. Je dynamickejšia, pružnejšia a flexibilnejšia než expozícia, ktorá je viac-menej zakotvená v niekoľkých miestnostiach. Špeciálnym typom je tzv. putovná výstava, na ktorú sa kladú trochu iné požiadavky z hľadiska bezpečnosti, inštalácie, apod.

Čo sa týka schopnosti tvorby expozície: „závisí nielen na odborných znalostiach, ako predmetových, tak i muzeologických, ale i na nadaní, v určitej miere takmer až umeleckého charakteru.“⁷⁰ Podstatou celej múzejnej prezentácie zbierkových predmetov by mala byť transformácia faktov na pojmy, ktoré si môžeme osvojiť, zaradiť, nejakým spôsobom klasifikovať.

⁶⁸ CES-online. *Centrální evidence sbírek muzejní povahy*. [cit. 2022-25-10]. Dostupné online:

<https://www.cesonline.cz/ar1-ces/cs/index/>.

⁶⁹ DOLÁK, Jan. *Muzeum a prezentace*. [cit. 2022-15-11], s. 44. Dostupné online:

https://www.muzeologia.sk/index_htm_files/Dolak_J_muzeum%20a%20prezentace.pdf.

⁷⁰ DOLÁK, Jan. *Muzeum a prezentace*. [cit. 2022-18-11], s. 46. Dostupné online:

https://www.muzeologia.sk/index_htm_files/Dolak_J_muzeum%20a%20prezentace.pdf.

Jan Dolák vo svojej publikácii *Muzeum a prezentace* zdôrazňuje nutnosť venovať dostatočný čas príprave výstavy. Cieľom výstav nie je len prosté sprostredkovanie informácií od artefaktu k návštevníkovi, ale jeho cieľom by malo byť aj pôsobenie na emočnú stránku človeka. Výstavu by mal usporiadať len človek znalý veci, pretože to nie je len symetrické usporiadanie zbierkových predmetov, ale hlavnou prioritou je ovplyvniť vedomie aj podvedomie daného návštevníka, a tým v ňom vzbudiť hlbší záujem o danú problematiku. Pri jej tvorbe je tiež nutné zohľadniť aj špecifické potreby návštevníkov. Je dobré do výstav zaradiť aj rôzne dramatické prvky, ktoré prispievajú k lepšiemu a hlbšiemu poznaniu. Návštevník by si mal uvedomiť, že je súčasťou celej tej kultúry: *„múzejné expozície, ktoré pripomínajú doby minulé aj nedávne udalosti, javy a procesy môžu návštevníkov formovať ako autonómne a slobodné osobnosti, ktoré rozumia podstate týchto procesov a chápu svoju úlohu v procesoch súčasných.“*⁷¹

Pri tvorbe expozície, ktorá má mať edukačný zmysel, sa musí prihliadať k pedagogickým zásadám, a to:⁷²

- zásada vedeckosti,
- zásada aktivity,
- zásada primeranosti (v zmysle nepreťažovať návštevníka zbytočnými podrobnými informáciami),
- zásada spätnej väzby,
- zásada individuálneho prístupu,
- zásada komplexného rozvoja,
- zásada spojenia teórie a praxe,
- zásada didaktického podávania danej témy návštevníkovi,
- zásada názornosti,
- zásada emocionálnosti,
- zásada problémového spôsobu podania obsahu expozície.

Výukovým materiálom môže byť teda každý zbierkový predmet.⁷³ Nie všetky zbierkové predmety ale vyvolajú v žiakovi (návštevníkovi) rovnakú reakciu. Niektoré

⁷¹ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Expozice jako místo pro vzdělávání. Metodika k tvorbě expozic zohledňujících vzdělávací potřeby návštěvníků*. Moravské zemské muzeum, Brno 2017, s. 9. ISBN 978-80-7028-494-0.

⁷² ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Expozice jako místo pro vzdělávání. Metodika k tvorbě expozic zohledňujících vzdělávací potřeby návštěvníků*. Moravské zemské muzeum, Brno 2017, s. 35. ISBN 978-80-7028-494-0.

⁷³ Kolektiv autorů. *Metodika edukace soudobých dějin v muzeu*. Moravské zemské muzeum a Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 26. ISBN 978-80-88292-81-4.

nabádajú k diskusiám viac, iné menej. Samozrejme záleží na tom, čo sa skrýva „za pozadím“ daného artefaktu. Predný predstaviteľ českého múzejníctva Jiří Žalman zdôrazňoval, že: „zbierky múzeí majú schopnosť prispievať k pochopeniu celého radu vážnych problémov súčasného sveta a je teda možné túto ich schopnosť využívať.“⁷⁴

Aby bol daný artefakt čo najviac edukačne využitý, je nutné, aby edukačný proces bol riadený. To znamená, aby skutočne prebehla diskusia s múzejným pedagógom, historikom a školským pedagógom. Táto spolupráca je z edukačného hľadiska dôležitá. Samotná výstava nie je a nemôže byť len zhukom náhodne vybraných predmetov, byť spolu súvisiacich, ale musí dotvárať historickú realitu, alebo teda historický model nejakej skutočnosti.

Veľmi obľúbenou a špecifickou edukačnou pomôckou v múzeách je tzv. múzejný kufrík. Opiera sa o metódy pozorovania, objektového učenia a badateľsky orientované výuky.⁷⁵ Jeho podstatou je vyčítanie informácie z predložených objektov tak, aby boli splnené stanovené edukačné ciele. Jedná sa v podstate o kolekciu edukačných pomôcok. Návštevník ho väčšinou dostane už na začiatku edukačného programu. Predmety z múzejníckych zbierok (samozrejme sa jedná o repliky, modely), ktoré boli vybrané, navzájom súvisia, to znamená, dá sa z nich, pri správnej interpretácii, vyčítať súvislosť alebo kontinualita. Nejedná sa o náhodný výber, ale výber súvisí s edukačnou tematikou. U všetkých aktivít by mali byť stanovené požadované výstupy a musia byť v súlade s rámcovými vzdelávacími programami. Pri tvorbe jednotlivých aktivít je dobré využívať metódy konštruktivistickej pedagogiky, vyjadrené schémou E-U-R, teda evokácia, uvedomenie, reflexia.

Akékoľvek muzeálie (tiež archiválie môžu byť edukačným médiom. Skutočne záleží na šikovnosti múzejného pedagóga, ktorý by mal vybrať čo najvhodnejší didaktický postup a aktivistické metódy, ktoré by sa čo najviac jednotlivým návštevníkom otvorili a boli by pre ne prirodzeným spôsobom zaujímavé.

Ďalšie typy exponátov:⁷⁶

1. muzeálie

2. exponáty nemuzeálnej hodnoty:

⁷⁴ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004. s. 20. ISBN 80-7315-090-5.

⁷⁵ Kolektiv autorů. *Metodika edukace soudobých dějin v muzeu*. Moravské zemské muzeum a Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 38. ISBN 978-80-88292-81-4.

⁷⁶ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Expozice jako místo pro vzdělávání. Metodika k tvorbě expozic zohledňujících vzdělávací potřeby návštěvníků*. Moravské zemské muzeum, Brno, 2017, s. 10-11. ISBN 978-80-7028-494-0.

- substituty – faksimílie, reprodukcie, kópie, odliatky, makety, rôzne modely ,atď'. Z edukačného hľadiska sú veľmi užitočné, pretože s nimi je možná manipulácia, čím sa zvyšuje zmyslové vnímanie a prežitok.
- didaktické exponáty – audiovizuálne, obrazové materiály, stimulátory, hlavovolamy. Nie sú to originálne artefakty, ale ich didaktická hodnota je vysoká.
- zábavné exponáty – zavádzajú sa väčšinou do detských kútikov, alebo do detských múzeí, hlavne do odpočinkových zón.

Pracovné pole múzejnej pedagogiky:⁷⁷

Pred návštevou múzejných návštevníkov:

- vymedzenie vzdelávacích obsahov múzea,
- určenie zloženia a potrieb tej-ktorej skupiny návštevníkov,
- kooperácia s ďalšími organizáciami,
- úprava priestorov,
- príprava múzejno-edukačných programov,
- tvorba múzejno-pedagogických textov
- príprava pracovníkov...

Počas návštevy:

- aplikácia metód múzejnej didaktiky,
- komunikácia s návštevníkmi,
- diagnostika múzejno-pedagogických aktivít...

Po návšteve:

- evaluácia edukačných aktivít,
- sebareflexia múzejno-pedagogického pôsobenia,
- výskum prípadných problémov,
- dokumentácia múzejno-edukačných programov...

Formy vzdelávania v múzejnom priestore:⁷⁸

1. objektové – závisí od obsahu danej výstavy, teda od vystavovaných predmetov a rozmanitých informácií, ktoré s nimi súvisia. Návštevník sa s nimi zoznamuje pomocou poskytnutých informácií alebo pomocou interaktívnych činností.

⁷⁷ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír a MRÁZOVÁ. *Múzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010, s.115. ISBN 978-80-7315-207-9.

⁷⁸ POLÁKOVÁ, Zdeňka a kol. *Inspiration muzejní pedagogiky*. Dětské muzeum – centrum muzejní pedagogiky MZM. Brno 2010, s. 12. ISBN 978-80-7028-361-5.

2. projektové – patrí k náročnejšiemu vzdelávaniu. Aktivizuje jednotlivca podľa daného projektu, ktorý má za úlohu zmapovať a riešiť určitú problematiku. Účastníci sa majú naučiť pracovať v tímoch, premýšľať v rôznych súvislostiach a vyvodzovať určité závery, ktoré stoja na výsledkoch ich projektovej práce.

Na múzejné vzdelávanie vplýva dnes veľa faktorov. Múzejné vzdelávanie dnes už môže narozdiel od archívneho vzdelávania nadviazať na dlhšiu tradíciu múzejnej didaktiky, tiež prax múzejných pedagógov je na omnoho vyššej úrovni, než tomu bolo v minulosti. V neposlednom rade na predávanie skúseností slúžia rôzne organizácie venujúce sa múzejníctvu ako takému, tiež pravidelne konajúce sa konferencie, napr. Komisia pre prácu s verejnosťou a múzejnú pedagogiku pri Asociácii múzeí a galérií Českej republiky. Komisia pre prácu s verejnosťou a múzejnú pedagogiku pravidelne vytvára rozmanité informačné správy o múzejnom výchovno-vzdelávacom procese. Venuje sa tiež múzejnému marketingu a od roku 2010: „*sústredí úsilie a podporu k príprave kurzov múzejnej pedagogiky a užšej spolupráci s Metodickým centrom múzejnej pedagogiky, Ministerstvom školstva, mládeže a telovýchovy a Ministerstvom kultury.*“⁷⁹

Dnes stále častejšie sa uplatňuje zásada „visitor friendly muzea“, ktoré má výborný edukačný potenciál, takže programy využívajú rôzne didaktické materiály a princípy a vychádzajú zo školského kurikula. „*V priateľskom múzeu sú expozície a výstavy nápadité, zaujímavé, interaktívne, umožňujúce „siahnuť si“, zapájajú okrem zraku aj ďalšie zmysly.*“⁸⁰

Typy edukačných múzejných programov:

1. prehliadky – najbežnejšia forma,
2. komentované prehliadky,
3. besedy, prednášky,
4. workshopy,
5. múzejné edukačné programy a ďalšie.

⁷⁹ JAGOŠOVÁ, Lucie, KRÁLOVÁ Jitka. *Aktuální kontury profese muzejního pedagoga. Reflexe kvalifikační profilace pracovníků v oblasti muzejní pedagogiky na příkladu Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG ČR.* In. Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2/2017, s. 145.

⁸⁰ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Expozice jako místo pro vzdělávání. Metodika k tvorbě expozic zohledňujících vzdělávací potřeby návštěvníků.* Moravské zemské muzeum, Brno 2017, s. 19. ISBN 978-80-7028-494-0.

2.3.2 Digitalizácia v archívnom a múzejnom edukačnom prostredí

Ďalším priaznivým prvkom, ktorý otvára brány múzea dokorán širšej verejnosti a hlavne sa prispôsobuje súčasnej spoločnosti, je zaradovanie technologického pokroku do múzejného (aj archívneho) prostredia. Je to jasný signál múzea pre verejnosť, že má záujem o to, ísť s trendom ruka v ruke a ponúknuť verejnosti moderný prvok v spojitosti s prezentáciou minulosti. V súčasnosti sa v múzejných expozíciách využívajú:⁸¹

- počítače, notebooky, tablety,
- PC príslušenstvá, komponenty, software,
- elektronika, televízia,
- špeciálne projekčné techniky,
- audioguidy, videoguidy, mobilné telefóny,
- ďalšia technika, napríklad klimatizácie, ventilátory, a pod.

Obecne sa ale napriek všetkému dá povedať, že sa v českom prostredí ešte nevyužívajú širšie možnosti, ktoré digitálny svet ponúka. V múzeách sa síce bežne už stretáme s LCD obrazovkami, MP3, DVD technikou, notebookom v súvislosti s informačným kioskom, ale špeciálne projekty ako videomappingy, alebo uplatňovanie zvukových stop, je v našom prostredí stále skôr výnimkou.

Využitie rôznych technológií preniká dnes do bežného každodenného života jedincov, preto je nutné, aby aj pamäťové inštitúcie v budúcnosti pracovali na využití rozmanitých a zaujímavých médií viac. Nové technológie ponúkajú skutočne veľké využitie a prostredníctvom nich sa môže návštevník múzea/archívu aktívne podieľať na edukačnom procese. Z pasívneho prijímateľa sa prostredníctvom vhodne zvolenej technológie môže stať aktívny účastník.

K veľkým pozitívom patrí aj to, že vo virtuálnom priestore je možné širšie sprístupnenie zbierkových predmetov a dokumentov, pretože nezávisia na fyzickom prostredí. Ďalším nezanedbateľným kladom je to, že takto sprístupnené archívne a muzeálne navštívia aj ľudia z geograficky vzdialenejších prostredí a pri správnom metodickom postupe sú ľahšie využiteľné aj pre školské prostredie. Pre žiakov, alebo vôbec pre mladšiu generáciu, predstavuje virtuálne múzeum priateľskejší a atraktívnejší priestor, je to pre nich obecne bližšie prostredie, pretože používanie novej technológie je pre nich bežnou činnosťou.

⁸¹ ŠOBÁŇOVÁ, Petra, LAŽOVÁ, Jolana a kol. *Muzeum versus digitální éra*. Olomouc 2016, s. 40. ISBN 978-80-244-5023-0.

Veľmi inovatívnym fenoménom sú v tomto zmysle mobilné aplikácie. Ide o software, ktorý obsahuje rozmanité typy programov, ktoré si jedinec stiahne do svojho mobilného telefónu. Archívy zatiaľ túto formu propagácie a prezentácie nevyužívajú, avšak múzeá sú v tomto o krok vpred. Napríklad Národné múzeum v Prahe spustilo v roku 2021 mobilnú aplikáciu *Národní muzeum v kapse*, ktorá sa dokonca umiestnila v súťaži Zlatý středník na prvom mieste v kategórii Mobilné aplikácie a inovácie.⁸²

Typy mobilných múzejných aplikácií:⁸³

- Mobilná prezentácia múzea - jedná sa o faktické, stručné informácie o múzeu.
- Mobilný sprievodca múzeom a expozíciou – digitalizované zbierkové predmety, ich popis a umiestnenie.
- Mobilné databázy zbierkových predmetov – databázy ohľadne múzejných zbierok môžu byť s jednoduchým typom popisu, alebo sa môže jednať o bližšiu charakteristiku jednotlivých zbierkových predmetov.
- Vzdelávacia aplikácia – má didaktický obsah, ktorý podporuje osvojovanie si nových vedomostí.
- Hry – jedná sa väčšinou o edukačné hry, to znamená, ich cieľ nie je len zábavný, ale stratégia tejto mobilnej aplikácie je zábavnou formou vtiahnuť „hráča“ do výchovno-vzdelávacieho procesu.
- Software iného typu – rôzne editorské programy, ktoré majú za cieľ vytvárať rôznorodé grafické znázornenia.

Ďalším online nástrojom v edukačnom prostredí je e-learning. E-learning používa technologické nástroje, ktorými sprístupňuje edukačný obsah širšiemu publiku neomedzene.cit

Typy vzdelávacích technológií:⁸⁴

- on-line nástroje – nástroje, ktoré dnes už bežne využívajú múzeá aj archívy (a samozrejme aj ďalšie pamäťové inštitúcie). Ich použitie je veľmi široké, používajú sa napríklad k prezentácii

⁸² *Národní muzeum v kapse*. Národní muzeum. [cit. 2023-15-07]. Pre viac informácií viď.

<https://www.nm.cz/narodni-muzeum-v-kapse>.

⁸³ ŠOBAŇOVÁ, Petra, LAŽOVÁ, Jolana a kol. *Muzeum versus digitální éra*. Olomouc 2016, s. 98 – 99. ISBN 978-80-244-5023-0.

⁸⁴ ŠOBAŇOVÁ Petra, LAŽOVÁ Jolana a kol. *Muzeum versus digitální éra*. Olomouc 2016, s. 151 – 156. ISBN 978-80-244-5023-0.

obsahu, ku komunikácii s užívateľmi, k tvorbe webových stránok alebo k hodnoteniu a spätnej vazby, k úprave fotografií apod.

- on-line systémy k podpore vzdelávania – rôzne vzdelávacie kurzy na online platforme.
- prostriedky nesúce učebný obsah – patria tam rôznorodé učebné materiály, texty, pracovné listy, e-booky, audiovizuálne produkty a tiež audiohry.
- nástroje mobilných technológií – sú určené pre mobilné zariadenia (chyté telefóny).

Za všetky portály budem menovať vzdelávací portál pre učiteľov a žiakov nazvaný Moderní dejiny⁸⁵, ktorý zdieľa svetovú veľmi zaujímavú a prínosnú vzdelávaciu aplikáciu IWALKS, ktorá spojuje spomienky pamätníkov z celého sveta s každodenným priestorom. Vytvorili ju USC Shoah Foundation, inštitút pre históriu a vzdelávanie, ktorý zhromažďuje hlavne výpovede ľudí, ktorí prežili holokaust, alebo boli jeho svedkom. Obsahuje okolo 50 tisíc svedectiev z 52 krajín.⁸⁶ Je to veľmi cenným historickým dedičstvom s obrovským vzdelávacím potenciálom.

2.4 Špeciálny výchovno-vzdelávací fenomén – Detské múzeá

Špeciálnym a veľmi zaujímavým fenoménom, čo sa edukácie týka, sú tzv. detské múzeá. Ide o inovatívne kultúrne zariadenia. Svojím charakterom oscilujú medzi rýdzo edukačnými zariadeniami a zábavnými parkami, vo všetkých prípadoch však výrazne stimulujú detské učenie, v ktorého centre stoja slobodné aktivity s objektami – manipulovanie, skúšanie, skúmanie, odhaľovanie a porovnávanie.⁸⁷ Hlavným cieľom ich vzniku bolo priblížiť deťom komplikovaný svet kultúry, umenia, vedy, spoločnosti, atď.

Prvé detské múzeá vznikli v USA a boli vzorom pre ďalšie vznikajúce, ktoré z nich veľkou mierou čerpali a vychádzali z nich. V Amerike boli v 19. storočí pre vznik lepšie podmienky ako v Európe, kde stále prevažovalo tradičné pojmie školy, ktoré stálo hlavne na autoritatívnom prístupe a bránilo sa rešpektovaniu detskej jedinečnosti. Naproti tomu

⁸⁵ Čo všetko ponúka vzdelávací portál Moderní dejiny je k nájdeniu na webových stránkach: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/pruvodce-portalem-moderni-dejiny-cz-pro-uzivatele-a-navstevniky/>.

⁸⁶ USC Shoah Foundation. Viac informácií na: <https://sfj.usc.edu/>.

⁸⁷ JÚVA, Vladimír, *Dětská muzea jako nová forma edukace*. In. *Pedagogika*, ročník LVI, 2006, s. 395.

americké školstvo bolo v tomto smere omnoho ďalej, a inštitúcie tradičného múzea sa zmodernizovali smerom k deťom. Inštitúcie mali rešpektovať detskú vekovú kategóriu, uspokojiť ich zvedavosť a odpovedať ich empirickej úrovni. Úplne prvé bolo detské múzeum, ktoré vzniklo v roku 1899, konkrétne v New Yorku, tzv. Brooklynské detské múzeum.⁸⁸ „*Od počiatku zdôrazňovalo tesný vzťah ku škole zvlášť tým, že v názornej podobe žiakom približovalo dôležité vedecké oblasti, ktoré preberali na základnej škole.*“⁸⁹ Určité špecifikum tohoto múzea tkvie aj v tom, že je otvorené primárne pre žiakov, a to celý týždeň dopoludnia. Odpoľudnia a cez víkendy môžu múzeum navštevovať ďalší záujemcovia. V súčasnosti zaberá tri poschodia, ktoré sú plné rôznych interaktívnych výstav, založených na hands-on! systéme, čo znamená, že deti sa môžu exponátov dotýkať a manipulovať s nimi.

Ďalšie detské múzeá vznikli následne v Bostonu (1913), Detroitu (1917) a Indianapolis (1925). V priebehu 20. storočia ich už bolo cez 300. Už od začiatku svojho založenia boli koncipované inak ako bežné múzeá. Najprv sa zameriavali na prírodné vedy, neskôr rozšírili svoje obzory smerom k umeniu a kultúre. Ale čo bolo hlavné, na celkovej koncepcii múzea sa podieľali deti.

Európa si na svoje detské múzeá musela viac než pol storočie počkať. Prvé evropské múzeá vznikali v Nemecku (Spolková republika Nemecko), a to konkrétne v Berlíne (1970), Frankfurt nad Mohanom (1972) a Karlsruhe (1975). Potom nasledovalo založenie Detského múzea v Amsterdame v Holandsku (1975), vo Viedni (1975), v Bruseli (1976), v Badene (1985).

Na Slovensku od roku 1987 funguje organizácia Bibiana, ktorá je zameraná na prácu s deťmi, ale špecializuje sa hlavne na umelecké hľadisko. Spolupracuje hlavne s Vysokou školou muzických umení a s Vysokou školou výtvarných umení. Prvé detské múzeum v klasickom slova zmysle vzniklo na Slovensku až v roku 2010, a to v Bratislave v priestoroch Slovenského národného múzea a ďalšie potom v roku 2019 v Nitre.

V ČR drží primát a súčasne unikátnosť Detské muzeum v Moravskom zemskom múzeu v Brne, ktoré bolo založené v roku 1992. Múzeum je prispôsobené detským návštevníkom. Programy pripravené múzeom sa pravidelne obmeňujú a umožňujú deťom si expozície vyskúšať, dotknúť sa ich a všetko si bližšie poprezerieť. Interiéry a exteriéry sú upravené tak, aby vyhovovali aj osobám s telesným a zrakovým postihnutím.

⁸⁸ JÚVA, Vladimír, *Dětská muzea jako nová forma edukace*. In. *Pedagogika*, ročník LVI, 2006, s. 395.

⁸⁹ JÚVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004. s. 34. ISBN 80-7315-090-5.

V súčasnosti sa realizuje projekt Škola v múzeu v spolupráci s Masarykovou univerzitou. Program ponúka pre základné a stredné školy vyučovaciu hodinu, ktorá je pripravená v súlade s platným RVP. Program prebieha v prostredí múzejnej expozície a jeho súčasťou sú aj pracovné listy a zhrnutie. Podstatou programu je, aby sa učiteľ nemusel vo vyučovacích hodinách vracat' už k prebranej látke a žiaci si ju osvojili prostredníctvom aktivity, ktorá prirodzeným spôsobom ovplyvňuje ich učebné zmysly.⁹⁰

Úlohy, ktoré si Detské múzeum pri svojom vzniku v roku 1992 stanovilo:⁹¹

- rozvoj komunikácie a postupnej spoluprácie s jednotlivými oddeleniami materského Moravského zemského múzea,
- hľadanie funkčného modelu detského oddelenia,
- overovanie optimálnych foriem a metód práce,
- vyhľadávanie sponzorov pre prevádzkovanie Detského múzea,
- postupné získavanie záujmu škôl aj stálej návštevníckej klientely,
- zabezpečenie múzejno-pedagogických aktivít nielen cez všedné dni, ale aj cez víkendy a prázdniny.

Od začiatku sa zameriava na žiakov v rámci školskej výuky, na skupiny detí a na odborníkov z oblasti vzdelávania.

*Rysy múzejno-pedagogickej práce:*⁹²

- je to priestor výhradne pre deti,
- výstavy a interiéry sú netradičné, povoľujú deťom si všetko prezrieť, vyskúšať a tým ich komplexne aktivizujú,
- názornosť múzea je rozšírená o detské aktivity,
- primerané múzejno-pedagogické programy,
- programy sú vhodné aj pre osoby s postihnutím (zrakovo, telesne...),
- programy sa pravidelne menia,
- neustály kontakt s lektorom,
- spolupráca s odborníkmi z Moravského zemského múzea.

⁹⁰ Škola v muzeu. Viac informácií o danom projekte na: <http://www.mzm.cz/pro-skoly/skola-v-muzeu>.

⁹¹ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 87. ISBN 80-7315-090-5.

⁹² JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 88 - 89. ISBN 80-7315-090-5.

Hlavným cieľom detských múzeí je uspokojiť potreby detí, to znamená, že expozície sa musia vo svojej výpovednej hodnote zamerať na deti a súčasne podporovať vzdelanie formou hier, zábavným a ľahkým výkladom, podporovať „hands-on“ systém a podobne. Na rozdiel od tradičných múzeí je detské múzeum kreatívnejšie, edukačne rozvinutejšie, je povolená hlasitá reč, deti sú aktérmi, zapájajú sa do hier, projektov, atď.

Musí to byť teda prostredie, v ktorom sa deti môžu učiť prirodzeným spôsobom a samy objavovať nové veci zážitkovou formou.

Sám Jean Piaget, švajčiarsky filozof, vývojový psychológ, ktorý študoval detské myslenie a vôbec kognitívny vývoj detí, sa vyjadril v tom zmysle, že hra je dielo detstva a dôležitý prvok vo vývoji detí.

V súčasnosti už detské múzeá stratili výlučnú exkluzivitu, pretože klasické múzeá sa čoraz viac zameriavajú aj na detské publikum.

Niektoré múzeá, napríklad v Brne, alebo vo Viedni, vytvárali svoj program s pomocou detí, aby lepšie prenikli do ich myslenia.

Na začiatku 21. storočia už bolo viac ako 170 európskych detských múzeí. Všetky európske múzeá vychádzajú z americkej koncepcie, budujú interaktívne výstavy, žiaci majú povolené dotýkať sa všetkých exponátov (nie sú to originály), podporujú školské vzdelávanie, sú v tesnom spojení so školami, ponúkajú rozmanité školské aj voľnočasové aktivity.

Nasledujúca tabuľka porovnáva model severoamerického a európskeho detského múzea.⁹³

<i>Kritériá delenia</i>	Model detského múzea	
	<i>severoamerický</i>	<i>európsky</i>
Orientácia	na dieťa	múzejná
Funkcia	zábavná	edukačná
Téma	záujmy detí	historické a kultúrne oblasti
Výber exponátov	vzdelávací	múzejný
Použitie originálov	minimálne	áno
Manipulácia s exponátmi	prakticky so všetkými	málo

⁹³ JÚVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 184. ISBN 80-7315-090-5.

Výstava	má stanovené pravidlá hry	participujúca
Múzejný pedagóg	nie	áno

Detské múzeá bezpochyby patria k moderným výchovno-vzdelávacím trendom. Väčšinou sa zameriavajú na vek od 3 – 15 rokov. Majú svoje ďalšie špecifiká a rozdielnosti, podľa ktorých je možné ich rôzne typologicky triediť a deliť.

S prvým delením detských múzeí sa začalo v USA. Vymedzili sa štyri základné typy:⁹⁴

1. školské múzeá – podriadené niektorej škole,
2. múzeá školského obvodu – prevádzku má na starosti školský úrad daného obvodu,
3. detské múzeá, ktoré sú súčasťou iného múzea,
4. samostatné detské múzeum.

Z organizačného hľadiska môžeme detské múzeá deliť na⁹⁵

1. samostatné detské múzeá,
2. detské múzeá ako súčasť iných zariadení,
3. detské múzeá ako oddelenia väčších múzeí (tzv. múzeum v múzeu),
4. detské múzeá v podobe múzejno-pedagogických oddelení v múzeách,
5. múzejné pedagogické inštitúcie (úrady a služby).

Ďalej možné delenie detských múzeí je podľa toho, či majú svoje budovy, jednalo by sa teda o tzv. **uzavreté múzeum**, alebo **otvorené múzeum** v prípade, že nemá vlastnú budovu.

*Rysy detského múzea.*⁹⁶

Adresnosť: je zamerané primárne na deti. Prevláda orientácia na vekovú skupinu od 3 do 14 rokov. Výnimočne sa zameriavajú aj na mladšie publikum (Viedenské múzeum ponúka pedagogický program aj malinkým deťom od 8 mesiacov.).

Edukatívnosť: hlavnou funkciou detského múzea je podpora procesov učenia, rozvoj osobnosti, socializácia mladej generácie. Múzejná pedagogika zdôrazňuje, že múzeum je sice edukačná inštitúcia, ale súčasne nie je školou. Je orientované na voľnosť, spontánnosť,

⁹⁴ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír a MRÁZOVÁ Lenka. *Múzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010. s. 34. ISBN 978-80-7315-207-9.

⁹⁵ JŮVA, Vladimír, *Dětská muzea jako nová forma edukace*. In. *Pedagogika*, ročník LVI, 2006, s. 398.

⁹⁶ JŮVA, Vladimír. *Dětská muzea jako nová forma edukace*. In. *Pedagogika*, ročník LVI, 2006, s. 400.

dobrovoľnosť a je otvoreným kultúrnym centrom pre deti. Vytvára optimálne aj materiálne podmienky pre zábavu, hru a pre rozvoj ich vlastnej kreativity.

Interaktívnosť: prispieva k stimulácii učenia a prejavuje sa v dvoch oblastiach:

- a) začleňovanie interaktívnych prvkov – moderné technológie – zvukový doprovod, videodoprovod, rôzne symboly, hry, hra svetiel, senzory, QR kódy ,atď.
- b) sociálna dimenzia – schopnosť rozvíjať sociálne zručnosti a schopnosti – komunikácia, interakcia, empatia, atď.

K ďalším rysom patrí **participácia** v zmysle zmapovania potrieb a záujmov dnešných detí.

Kooperácia so školami – detské múzeá sú väčšinou plne využívané deťmi, žiakmi, prípadne študentmi hlavne v dopoludňajších hodinách v rámci školskej edukácie.

Edukačnosť – hlavná funkcia detských múzeí je podpora učenia, rozvoj sociálnych zdatností.

Hlavným požiadavkom detských múzeí je princíp názornosti. V edukačnom procese je práca s artefaktmi nenahraditeľný prvok a spolu s aktivnosťou tvoria dôležitú súčasť kognitívneho rozvoja detí.

Medzi cieľové skupiny detského múzea patria:⁹⁷

- žiaci, ktorí si výstavami a programami dopĺňujú a rozširujú vyučovaciu látku,
- organizované skupiny detí, napríklad v rámci školskej družiny, alebo detské domovy,
- deti, ktoré navštevujú múzeum vo svojom voľnom čase, napríklad v rámci klubov, alebo cez prázdniny apod. ,
- odborná verejnosť v rámci roznych konzultácií, stáží, atď.

*Významné znaky detských múzeí z hľadiska pedagogiky:*⁹⁸

1. vychádzajú z hier, zo zážitkov detí, objavovania, a všeobecne majú charakter zábavy,
2. poskytujú prístup ku komplexným kultúrnym hodnotám, približujú živú a neživú prírodu,
3. sú inštitúciou priamo vytvorenou pre deti a vytvárajú miesto rozvoja ich autentického spoločenstva,
4. rešpektujú detské práva, čím zvyšujú svoju atraktivitu u odborníkov,
5. prispievajú k rozvoju demokratickej spoločnosti,
6. sú vhodným výukovým prostredím pre deti so špeciálnymi vzdelávacími potrebami,

⁹⁷ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum – Edukační fenomén pro 21. století*. Brno, 2004. ISBN 80-7315-090-5.

⁹⁸ JŮVA, Vladimír. *Dětská muzea jako nová forma edukace*. In. *Pedagogika*, ročník LVI, 2006, s. 402.

7. zapájajú sa aj do virtuálneho priestoru, v ktorom prebieha výraznejšia elektronická komunikácia medzi múzeami a ich publikom,
8. predstavujú nový typ komunitného a nízkoprahového zariadenia,
9. pravidelne spolupracujú s ďalšími výchovno-vzdelávacími, kultúrnymi a sociálnymi inštitúciami,
10. svojím prístupom k prezentácii kultúry a prírody, ktorý je založený na vedeckom prístupe, a zábave, inšpirujú ostatné múzeá a iné kultúrne inštitúcie,
11. plnia aj sociálnu funkciu.

Nový model učenia v detských múzeách podľa Michaela Poppa (predsedu Spolkového zväzu detských múzeí v Nemecku):

- tématické oblasti sa spracovávajú vedecky, fundovane a s láskou,
- musia sa zakladať na detskej zvedavosti a odhaľovaní,
- stimulujú sa všetky detské zmysly a iniciujú sa ich vlastné otázky,
- pochopenie a rozvoj myšlienkových štruktúr,
- snaha o sprostredkovanie súvislostí a pochopenie sveta,
- poskytuje priestor pohybovým a haptickým potrebám detí,
- nie je tam miesto pre frontálne vyučovanie a pedeutocentrický prístup.⁹⁹

Europský model detských múzeí sa napriek tomu, že vychádza zo severoamerického modelu, líši vo viacerých bodoch. Najvýraznejší rozdiel je v poňatí múzejných exponátov. V Európe sa v múzeách nachádzajú hlavne originály artefaktov, nie je ale možné, aby s nimi žiaci priamo manipulovali a akcent sa kladie hlavne na interaktivitu a osobnosť múzejného pedagóga. V severoamerickom poňatí je akcent na „hands up!“ systém, pretože v detských múzeách sa nachádzajú repliky artefaktov. Dôraz sa kladie na emocionálnu zložku edukácie a zážitky.

Čo sa týka detských organizácií, ktoré podporujú rozvoj detských múzeí a upravujú ich edukačnú činnosť, prvá vznikla v roku 1962 v USA – Asociácia múzeí pre mládež, ktorá dnes funguje pod názvom Asociácia detských múzeí. Ďalšia potom až v roku 1994 – Hands on! Europa, v roku 1997 Spolkový zväz nemeckých detských múzeí a múzeí pre mládež, atď. Plnia publikačné, výskumné, informačné a evaluačné funkcie.

⁹⁹ JÚVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 130. ISBN 80-7315-090-5.

Podstata výuky nielen v detských múzeách stojí teda na názornosti, alebo inak povedané na práci s tzv. kultúrnym objektom – exponátom. Ten môže byť predstavovaný rôznymi formami, napríklad analógovou formou, to znamená fotografiou, zvukovým vyjádrením alebo prostredníctvom filmu. Ďalej v dnešnej dobe hlavne digitálnym spôsobom, prostredníctvom multimedialných prostriedkov, katalógovým zápisom alebo technickým popisovaním. Je dôležité vo výuke tento popis pojať širokospektrálne, to znamená využiť širšie kultúrne a sociálne prostredie pre pochopenie danej tématiky.

Terry Russel, ktorý sa intenzívne zaoberal múzejnou edukáciou, zdôrazňoval, že múzeum by malo pracovať so znalosťami návštevníkov (aj detí) a motivovať ich k ďalšiemu aktívnemu prehľbovaniu ich znalosti, a že je nutné, aby edukačná činnosť, ktorá prebieha v múzeu, súčasne podporovala aktívne aj myslenie. *„Požiadavka „hands-on“ ako vhodná motivačná technika k aktivizácii návštevníkov však musí súčasne tvoriť východisko pre „brains-on“.* *Výzva k manipulácii s materiálom môže podporovať myslenie, čo môže byť viac než radostným motorom aktivity. Činnosť musí podporovať myslenie.*“¹⁰⁰

V detských múzeách sa z dôvodu možnosti manipulácie využívajú hlavne repliky, rôzne modely, kópie a veľmi dôležitú úlohu plní aj doprovodný materiál prispôbený veku návštevníkov, ako pracovné listy (sledujúce určitý pedagogický zámer), fotky, mapy, grafy, filmy, rozmanité komentované prehliadky, hry, detské katalógy (väčšinou majú formu menšej publikácie, sú farebné a obsahujú zaujímavý obrazový materiál, ktorý sa samozrejme viaže k danej výstave), atď. Vďaka technologickému rozvoju sú dnes takmer v každom múzeu aj interaktívne inscenácie, ktoré aktivujú pozornosť detí a vizuálnou formou nenásilne prehľbujú vedomosti detí.

Ako už bolo niekoľkokrát zmienené, k hlavným didaktickým múzejným metódam patrí aktivizácia návštevníka prostredníctvom rôznych foriem. Základnou formou je klasická prehliadka so sprievodcom. V detských múzeách je obohatená o rôzne zážitkové formy, napríklad zadanie nejakých zaujímavých úloh, ktorých riešenie vyplýva z komentovanej prehliadky, alebo lúštenie kvízu, záhad, ktorých vylúštenie sa skrýva napríklad v expozícii, atď. Toto motivačné prostredie má kladný dopad na rozvoj motoriky, komunikačných schopností, intelektuálnych vlastností a vôbec na celkový rozvoj kľúčových kompetencií.

¹⁰⁰ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 126. ISBN 80-7315-090-5.

Ideálne prehliadky v detských múzeách môžu pomôcť pochopiť aj širšie spoločenské hodnoty, ktoré je len z bežného výkladu veľmi ťažké pre detského návštevníka pochopiť, a to:¹⁰¹

- význam mieru,
- náboženskú toleranciu,
- nutnosť ľudskej manuálnej aj intelektuálnej práce,
- historickú relativitu umeleckých prístupov,
- nutnú spoluprácu s ďalšími kultúrami.

2.5 Národné múzeum a jeho edukačné projekty

*„Súkromné zbierky sú mŕtvymi pokladmi,
pokiaľ sa náležite nevyužívajú
k prospechu vedy,
k dobru ľudstva.“*

Kašpar Šternberk, otec Národného múzea.

2.5.1 Národné múzeum – krátky historický vývoj

Prvé múzeá v pravom slova zmysle začali u nás vznikať na prelome 18. a 19. storočia. Bolo to v dobe, kedy ľudia túžili po vede a osvete, a tým postupne čoraz viac narastal záujem o históriu a historické pamiatky. V roku 1811 vzniklo múzeum v Štýrskom Hradci. Prvé múzeum ako inštitúcia v krajinách Koruny českej vzniklo v roku 1814 v Opave, tzv. Slezské múzeum. O tri roky neskôr vzniklo Moravské múzeum a v roku 1818 jedno z najväčších českých múzeí Národné múzeum v Prahe. Za otca Národného múzea je považovaný gróf Kašpar Šternberk.

Gróf Kašpar Šternberk, otec Národného múzea, bol súčasne aj jeho dušou. Celú činnosť múzea od spoločenskej až po vedeckú reprezentáciu, vykonával sám. Bol aj najväčším darcom zbierok. Stal sa tiež predsedom Spoločenosti vlasteneckého múzea v Čechách. Spoločnosť slúžila k spravovaniu všetkých múzejných zbierok a vykonávala múzejnícku činnosť fakticky až do roku 1934. Od roku 1949 sú múzejnícke zbierky pod správou štátu.

¹⁰¹ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 135. ISBN 80-7315-090-5.

Zo začiatku prevažovali zbierky prírodovedné, historických zbierok bolo nepatrné množstvo, a boli usporiadané náhodne, chýbala systematičnosť zbierok. Jeden z najdôležitejších darov bola knižnica Březnického zámku od Jozefa Kolovrata Krakovského. Obsahovala stredoveké rukopisy od 10. storočia.

Prvým miestom bol Šternberský palác. Toto umiestnenie nebolo veľmi šťastné, pretože sa nachádzalo mimo záujem mestského života. Neskôr sa presťahovalo na roh ulice Na Příkopě a od roku 1891 bola postavená nova budova na Václavskom námestí. Medzi prvé časopisy patrili Časopis společnosti vlasteneckého Museum v Čechách a Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums In Böhmen.

Do činnosti Národného múzea sa veľkými písmenami zapísal aj František Palacký. Presadzoval, aby sa múzeum poberalo cestou národnou, to znamená aby pôsobilo na verejnosť zbierkami, predáškami zameranými na české dejiny a vlastenectvo vôbec. Prispel k veľkému rozvoju badateľskej práce. Usiloval o to, aby sa z múzea osamostatnil archív, a ten spravoval Karel Jaromír Erben, a tiež o vybudovanie archeologickej zbierky, do vedenia ktorej sa postavil Jozef Vojtech Hellich. Omnoho väčších úspechov na poli archeologie dosiahol Jan Erazim Vocel, ktorý patrí medzi zakladateľov modernej archeologie.

Národné múzeum sa spája aj s takými menami ako Václav Vladivoj Tomek, Jozef Emler a pod.

Národné múzeum malo a dodnes má ústredný význam pre rozvoj mnohých vedných oborov.

V súčasnosti: *„je Národní múzeum ústredným štátnym múzeom, ktoré má významne prispievať k rozvíjaniu národnej identity a príslušnosti k širšiemu celku európskeho a svetového spoločenstva a kultúry.“*¹⁰²

Spravuje okolo 20 miliónov zbierkových predmetov, pričom návštevníci môžu vidieť 1 percento.

Národné múzeum je: *„dnes našou najstaršou súvisle pôsobiacou vedeckou inštitúciou a jeho časopis je najstarším dodnes vychádzajúcim vedeckým časopisom u nás.“*¹⁰³

V súčasnosti má Národné múzeum 5 odborov: Historické múzeum, České múzeum hudby, Prírodovedné múzeum, Náprstkovo múzeum a Knižnica Národného múzea.

Národné múzeum má oveľa zaujímavejšie dejiny než bolo možné v tejto práci obsiahnuť. Podrobne sa dejinám múzea venoval K. Sklenář v práci *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*. Dejiny jednotlivých oddelení popisuje zborník *Národní museum 1818-1948* a určite

¹⁰² JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004. s. 75. ISBN 80-7315-090-5.

¹⁰³ Kolektív autorů. *Velká kniha o Národním muzeu*. Národní muzeum 2016, s. 78. ISBN 978-80-7036-476-5.

bohate ilustrovaná publikácia vydaná Národným múzeom, ktorú spracoval kolektív autorov Velká kniha o Národním muzeu.

2.5.2 Edukačné projekty Národného múzea

Dnes ponúka Národné múzeum množstvo pútavých vzdelávacích programov pre žiakov a študentov rôznych vekových kategórií, ktorým je program prispôsobený. Je vytváraný pre všetky typy škôl. Pre dejiny 20. storočia je v ponuke napríklad lektorovaný program K čemu sloužil devízový príslib aneb cestování za socializmu. Žiaci sa zoznámia s obdobím normalizácie, dejinami cestovania a čo je veľmi prínosné, budú pracovať s historickým prameňom, a to žiadosťou o devízový príslub. K dispozícii sú aj študijné materiály, s ktorými môže pedagóg ďalej pracovať vo vyučovacej hodine.

Pre mladšiu vekovú kategóriu ponúka Národné múzeum program Jak se žilo ve 20. století.

Veľmi efektívne do výuky dejepisu sú programy ako Gotika na vlastní kůži, Renaissance na vlastní kůži,. V prvom z nich sa žiaci zoznámia s gotickým slohom, pergamenom, iniciálami v gotickom tvare apod. V druhom sa dozvedia o renesancii, o mýtických postavách, renesančnej hudbe apod.

Ďalším pre školskú výuku dejepisu zaujímavým programom je Legionári a vznik Československa. Program sa viaže k dejinám 20. storočia, kde sa zoznamujú s pojmom legionári, priblížia sa im okolnosti vzniku Československa, a pomocou pracovných listov v práci v skupine získajú okrem vedomostí jak sociálne a kooperačné dovednosti.

V súčasnosti je možné využiť vo výuke aj virtuálne prehliadky, ktoré sa tak môžu stať efektívnou súčasťou školskej výuky a Národné múzeum má širokú ponuku.

Veľmi zaujímavým edukačným projektom Národného múzea, aj keď dnes už neaktívnym, je projekt nazvaný Dotkni se 20. století. Bol to trojročný vzdelávací projekt, ktorý prebiehal od roku 2012 do 2015. Jeho hlavnou zložkou je zbierkový predmet a jeho didaktické spracovanie. Netradičným a veľmi pútavým spôsobom sprístupňuje žiakom a študentom pomocou interaktívnych materiálov dejiny 20. storočia. Tato forma výuky je pre žiakov maximálne atraktívna. Učia sa pomocou zbierkových predmetov. Súčasťou interaktívnej výuky sú výukové listy, pracovné listy, rôznorodé metodické kurzy atď.¹⁰⁴ Veľmi prospešné je aj využitie multimedialnej antológie hudobných záznamov, pretože zvukový záznam dokáže vyvolať emócie, ktoré istým spôsobom vtiahnu žiaka do historického

¹⁰⁴ Podrobnejšie informácie ohľadne tohoto projektu sú dostupné online na: <http://www.dvacatestoleti.eu/>.

kontextu. Jedna sa o ďalší typ historickej informácie, s ktorým sa žiaci a študenti nenútenou formou naučia pracovať.

Formou digitálnej prezentácie je sprístupnené zbierky v projekte eSbírky. Tento portál aktuálne sprístupňuje cez 233 tisíc zbierkových predmetov zo 192 inštitúcií.¹⁰⁵ Vyhľadávať je možné podľa rôznych parametrov, napríklad podľa inštitúcie, typu, materiálu, geografie, datácie a grafiky.

Pre ľahšiu navigáciu k požadovaným exponátom je možné využiť aj mobilnú aplikáciu Národní múzeum v kapse, ktorá už bola zmieňovaná vyššie.

2.6 Profesia múzejného pedagóga

Múzejný pedagóg patrí medzi relatívne mladé múzejné profesie, objavuje sa v 90. rokoch 20. storočia. V zahraničí má táto profesia dlhšiu tradíciu než u nás. Pojem „múzejný pedagóg“ nie je jednotný, a v jednotlivých múzeách sa môžeme stretnúť s pojmami ako edukátor, kultúrno-výchovný pracovník, kurátor, atď. Ale v popise svojej práce majú múzejnícko edukačnú činnosť.

Podľa amerického prístupu by mal mať múzejný pedagóg vysokoškolské vzdelanie na vedné zameranie, s ktorým pracuje, prax v múzeu a mal by byť znalý didaktických postupov a absolvovať aj pedagogicko-psychologické štúdium. K ďalším vlastnostiam, ktoré by mal múzejný pedagóg spĺňať patrí (podľa Thomase Nicholsona):¹⁰⁶

- uspokojivý telesný zjav,
- príjemný hlas a dobrú výslovnosť,
- osobný šarm a vládnuť,
- vlastnosti osobnosti, ktoré sú vhodné pre prácu s deťmi,
- znalosti o úlohách a cieľoch múzea,
- nadšenie pre prácu,
- schopnosť zrozumiteľne interpretovať múzejné obsahy.

Profesné požiadavky v našom prostredí sú od roku 2016 jasne prijaté, avšak dáta, ktoré by reflektovali súčasný pohľad na profesnú činnosť múzejného pedagóga, doposiaľ v Českej republike chýbajú.¹⁰⁷

¹⁰⁵ eSbírky – kultúrní dědičství online. Dostupné online: www.esbirky.cz.

¹⁰⁶ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 164. ISBN 80-7315-090-5.

V národnej sústave povolání je profesia múzejného pedagóga pod označením múzejný edukátor (aktualizované k roku 2019). Od januára 2018 je zaradený múzejný pedagóg tiež do Katalógu prác vo verejných službách a správe, objavuje sa tam pod názvom kultúrny edukátor.¹⁰⁸ Za najvhodnejšie vzdelanie sa považuje magisterský študijný program v odbore Historické vedy a tiež magisterský študijný program v odbore obecná teória a dejiny umenia a kultúry. Náplň práce má kultúrny edukátor rozdelenú do piatich platových tried (8 – 12 platová trieda). Čo sa týka kompetenčných požiadavkov z odborných vedomostí by mal byť napríklad schopný zostavovať edukačnú koncepciu múzea, formulovať edukačné ciele a vytvárať didaktické analýzy vzdelávacieho obsahu učiva expozícií, zostavovať a plánovať edukačný alebo doprovodný kultúrny program, vedieť vybrať vhodné múzejno-didaktické metódy a vedieť ich následne aj aplikovať do múzejnej pedagogickej praxe, byť schopný tvorby metodických listov alebo iného doprovodného didaktického materiálu, aktívne viesť edukačný program, zostavovať učebné úlohy, vytvárať odborné výstupy vo forme prednášok a odborných článkov v odborných publikáciách a samozrejme výborne sa orientovať v aktuálnom múzejno-pedagogickom dianí, a to ako v domácom, tak zahraničnom prostredí.¹⁰⁹

Z mäkkých zručností, ktoré nesúvisia s odbornými znalosťami, by mal podľa Národnej sústavy povolání múzejný pedagóg ovládať:¹¹⁰

- efektívnu komunikáciu, to znamená, mal by vedieť formulovať otázky, adekvátne argumentovať, tiež ovládať prvky neverbálnej komunikácie, apod.

¹⁰⁷ JAGOŠOVÁ, Lucie, KRÁLOVÁ Jitka. *Aktuální kontury profese muzejního pedagoga. Reflexe kvalifikační profilace pracovníků v oblasti muzejní pedagogiky na příkladu Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG ČR*. In: Muzeoloogia a kulturné dědictví. 2017, vol. 5, no2, s. 144. [cit. 2023-04-02].

Dostupné online: https://www.academia.edu/34506206/JAGO%C5%A0OV%C3%81_Lucie_and_Jitka_KR%C3%81LOV%C3%81_Aktu%C3%A1ln%C3%AD_kontury_profese_muzejn%C3%ADho_pedagoga_Reflexe_kvalifika%C4%8Dn%C3%AD_profilace_pracovn%C3%ADk%C5%AF_v_oblasti_muzejn%C3%AD_pedagogiky_na_p%C5%99%C3%ADkladu_Komise_pro_pr%C3%A1ci_s_ve%C5%99ejnost%C3%AD_a_muzejn%C3%AD_pedagogiku_AMG_%C4%8CR_Muzeol%C3%B3gia_a_kult%C3%BArne_dedi53.

¹⁰⁸ Nařízení vlády č. 399/2017 Sb. *Katalog prací ve veřejných službách a správě*. [cit. 2023-04-02]. Dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-399>.

¹⁰⁹ *Národní soustava povolání. Muzejní edukátor*. [cit. 2022-12-06]. Dostupné online: <https://nsp.cz/jednotka-prace/muzejni-edukator>.

¹¹⁰ Měkké kompetence. In: *Muzejní edukátor*. Praha: Národní soustava povolání, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2017. [cit. 2023.04.15]. Dostupné online: <https://nsp.cz/jednotka-prace/muzejni-edukator>.

- byť samostatný – patrí tu pohotové rozhodovanie, samostatné plánovanie, výborná organizácia.
- schopnosť riešenia problémov – je to kognitívna schopnosť, ktorá sa prejavuje zručnosťou v krízových situáciách, v logickom, kreatívnom aj kritickom myslení.
- aktívny prístup – dokáže odhadnúť krízové situácie a prijať adekvátne opatrenia.
- celoživotné vzdelávanie
- orientácia v informáciách a ďalšie.

Denne sa špeciálny pedagóg stretáva so situáciami, ktoré sa nedajú predvídať a môžu byť často nepríjemné, napríklad, keď musí riešiť rôzne sťažnosti návštevníkov, alebo hlučnosť žiakov pri exkurziách, ich nepozornosť, apod. Preto medzi jeho ďalšie kompetencie, ktoré patria skôr k osobnostným, by mali patriť aj diplomatické a diagnostické schopnosti, improvizácia, empatia, apod.

Pred múzejným pedagógom (ako aj pred pedagógom vôbec) stojí na začiatku vždy dôležitá úloha, a to stanoviť edukačný cieľ a na základe neho zvoliť vhodné didaktické pomôcky, vhodnú formu a organizáciu výuky a vybrať vhodnú aktivizačnú metódu. Podstatné je vybrať adekvátny artefakt, ktorý sprístupní žiakovi jav, na ktorom sa dá demonštrovať žiadaný edukačný obsah. Do úvahy sa musí brať veková kategória žiakov, špecifické vzdelávacie potreby, ich znalosti, prípadne záujmy a ďalšie, pre vzdelávanie, dôležité skutočnosti.

Múzejný pedagóg sa venuje:¹¹¹

- štúdiu obsahu súvisiaceho s múzejnými zbierkami,
- didaktickej transformácii tohoto obsahu,
- vlastnej pedagogickej činnosti s návštevníkmi,
- hodnoteniu a reflexii.

Okrem toho sa musí venovať tiež informačnému marketingu, zacieliť na čo najširší okruh zo širokej verejnosti, spolupracovať na tvorbe vzdelávacích programov pre pracovníkov múzea, spracovávať rôzne druhy vzdelávacích programov, ktoré musia byť schopné sa prispôbiť dopytu školy a školských zariadení ako aj laických záujemcov a tiež vytvárať pravidelné evaluačné nástroje svojich aktivít.

Pri výklade môže múzejný pedagóg postupovať dvomi spôsobmi:¹¹²

¹¹¹ ŠOBÁŇOVÁ, Petra a kol. *Vzdelávací obsah v múzejní edukaci*. Olomouc 2015, s. 26. [cit. 2023-05-02]. Dostupné online: <https://kvv.upol.cz/images/upload/files/vzdelavaci%20obsah%e9tne20blok%20tisk.pdf>.

- *lineárnym spôsobom* – typickým výkladom počas prehliadky, ale patria tam aj tlačené katalógy, knižný sprievodca, apod.

- *nelineárnym spôsobom* – pomocou statických aj dynamických obrazov blízkyh skutočností. Konkrétne pomocou autentických zástupcov tejto skutočnosti, alebo tiež tzv. referenčné prvky (schémy, grafy, apod.).

Z vyššie uvedeného vyplýva, že odborná oblasť múzejného pedagóga *„je značne široká a rôznorodá, a že len jeho komplexná práca je schopná pokryť všetky rozsiahle úlohy, ktoré na túto profesiu súčasné detské múzeum kladie.“*¹¹³

V múzeu sa stretne aj s ďalšími pracovníkmi, avšak múzejný pedagóg by mal byť: *„oporou tímu múzejných pracovníkov a prispievať svojimi znalosťami pedagogiky, didaktiky a psychológie k všetkým výstupom, ktoré sa dotýkajú návštevníkov múzea.“*¹¹⁴

Múzejno-pedagogické vzdelávanie pracovníkov múzeí má na starosti Metodické centrum múzejnej pedagogiky, ktoré ponúka viaceré kurzy.¹¹⁵

Ďalšou organizáciou, ktorá ponúka vzdelávanie v oblasti múzejníctva je Asociácia múzeí, ktorá *„je dobrovoľným profesným zväzom múzejných inštitúcií a osôb činných v oboru múzejníctva a háji záujmy a práva múzeí a galérií v súlade s princípmi stanovenými Etickým kódexom.“*¹¹⁶

Samozrejme ako v každej práci, je nutné, aby aj v tejto profesii prebiehala motivácia zo strany vedenia, aby bola možnosť ďalšieho vzdelávania, prípadne spolupráce a predávanie skúseností s múzejnými pedagógmi iných múzeí, apod. A nemenej dôležitá je psychohygiena, pretože práca s ľuďmi je všeobecne veľmi náročná.

Aby múzejný pedagóg vykonával svoju prácu dobre, musí mať samozrejme blízky vzťah k historickej kultúre a kultúre vôbec a musí vo výkone svojho povolania vidieť zmysel - Čo sa týka historicky zameraných múzeí, pretože sú obsahom tejto práce. Sprostredkovávať kultúrnu históriu žiakom si žiada tiež ovládanie didaktiky dejepisu. Pole historickej kultúry je

¹¹² ŠOBÁŇOVÁ, Petra a kol. *Vzdelávací obsah v múzejní edukaci*. Olomouc 2015, s. 30. [cit. 2023-06-06]. Dostupné online: <https://kvv.upol.cz/images/upload/files/vzdelavaci%20obsah%20etne20blok%20tisk.pdf>.

¹¹³ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno 2004, s. 169. ISBN 80-7315-090-5.

¹¹⁴ MRÁZOVÁ, Lenka. *Poznámky k pojmu motivace v práci muzejního pedagoga*. In: *Museologica Brunensia*, 2013. [cit. 2023-06-07]. Dostupné online: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/131397.pdf.

¹¹⁵ Viac o kurzoch a vzdelávaní múzejných pracovníkov vid'. Metodické centrum múzejnej pedagogiky. <https://www.mcmp.cz/>.

¹¹⁶ Asociace muzeí a galerií České republiky. [cit.2023-07-07]. Dostupné online: <https://www.cz-museums.cz/web/amg/titulni>.

veľmi široké a je „ to akékoľvek prostredie, v ktorom sa produkujú, zachovávajú a predávajú historické informácie. Historická kultúra je vždy chápaná ako celok obsahujúci všetky oblasti historického myslenia, a to ako v ich poznávacej, tak hodnotovej rovine.“¹¹⁷

„ K historickej kultúre nepatrí len výstava a film, ale aj otvorená debata a diskusia o nich.“¹¹⁸ Profesia múzejného pedagóga je teda z edukačného hľadiska veľmi dôležitou a nikým nenahraditeľnou súčasťou múzejného prostredia. Návšteva múzea bez pedagogického vedenia nespĺňa komplexne edukačné ciele. Ide hlavne o to, že návštevník, ktorý sa rozhodne rozšíriť si svoje vedomosti prostredníctvom múzeí, nedokáže väčšinou sám vystavený predmet zasadiť do širších súvislostí. Aj keby mala vystavená expozícia čo najlepšie informačné popisky, aj keby bola opatrená akýkoľvek doprovodným didaktickým materiálom, predsa návštevník, pokiaľ nie je sám odborníkom na vystavovanú problematiku, nezíská úplné poznanie v širších súvislostiach.

Múzejný pedagóg teda ovplyvňuje celý priebeh výchovno-vzdelávacieho programu:¹¹⁹

Mimoriadne potrebné sú ďalšie faktory:

- celková atmosféra,
- motivácia,
- porozumenie danej téme,
- inšpirácia k ďalšiemu záujmu o danú problematiku,
- pozitívna reakcia na múzejné prostredie.

Jedným z pilierov zručnosti múzejného pedagóga sú komunikačné schopnosti. Jeho prejav musí byť zrozumiteľný, jasný, stručný. Musí vedieť dobre pracovať s dychom a hlasom. K nácviku týchto zručností existujú rôzne zdokonaľovacie hlasové techniky. Svoj prejav musí vždy prispôbiť typu návštevníkov. To znamená, že záleží na tom, či sú návštevníkmi seniori, alebo rodiny s deťmi a špecifickou skupinou sú školské skupiny.

¹¹⁷ BENEŠ, Zdeněk. *Historický text a historická kultúra*. Karolinum, Praha 1995, s. 154 – 155. ISBN 80-7184-126-9.

¹¹⁸ KRATOCHVÍL, Viliam. *Metafora stromu ako model didaktiky dejepisu*. Raabe 2019, s. 13. ISBN 978-80-8140-365-1.

¹¹⁹ MAŽÁROVÁ, Monika. *Lektorské dovednosti muzeu*. Moravské zemské muzeum, Brno 2018, s. 7. ISBN 978-80-7028-515-2.

Ďalšou, v tejto súvislosti, dôležitou schopnosťou musí byť znalosť neverbálnej komunikácie. Lektor nemôže používať prehnanú gestikuláciu, ktorá pôsobí rušivým dojmom. Musí ovládať pravidlá haptiky a proxemiky. V literatúre sa uvádzajú 4 fázy vzdialenosti:¹²⁰

- intímná zóna (0,-0,45 m),
- osobná zóna (0,45-1,2 m),
- sociálna zóna (1,2 – 3,6 m),
- verejná zóna (3,6 – 7,6 m).

Podstatné je tiež to, aby múzejný pedagóg dokázal udržať očný kontakt a zastával príjemnú a nerušivú posturiku.

Na začiatku je dobré, aby múzejný pedagóg navodil pozitívnu atmosféru, vysvetlil pravidlá bezpečnosti a snažil sa návštevníkov vhodne namotivovať, musí im tiež vysvetliť priebeh edukačného procesu, časové trvanie prestávky, apod. Celý edukačný program musí mať múzejný pedagóg pripravený podrobne dopredu. Nemal by riešiť nejaké strategické plány počas prehliadky, ale všetky kroky by mal mať naplánované dopredu.

Čo sa týka štýlu výuky, je to podobné ako u školského pedagóga. Nedá sa úplne presne vymedziť konkrétny štýl, pretože štýly výuky je nutné prispôbiť konkrétnej skupine, ktorá múzeum navštívila.

Múzejný pedagóg musí vedieť pracovať aj s motiváciou návštevníkov. „*Motivovať človeka môže nová situácia, možnosť si v múzeu niečo vyskúšať, úspešnosť (múzeum jako bezpečné a podnetné miesto bez hodnotenia), téma súvisiaca s jeho záujmami alebo (budúcou) profesiou.*“¹²¹

Pre pozíciu edukátora je nutné, aby vedel pracovať so získanými informáciami. Musí vedieť informácie kriticky zhodnotiť a spracovať ich podľa didaktických postupov. A pretože profesia múzejného edukátora (ako aj každého edukátora) je otvorená, musí sa neustále vzdelávať, zúčastňovať sa seminárov, workshopov, mať prehľad o nových postupoch v rámci jeho odboru a v neposlednom rade tiež konzultovať s kolegami a predávať si odborné skúsenosti.

V neposlednom rade je nutné, aby sa múzejný pedagóg vedel sám ohodnotiť, vedel si priznať svoje slabé stránky a následne pracoval na svojom zlepšení. V pozitívnom slova zmysle sa

¹²⁰ NELAŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, Praha Grada 2005, s. 55. ISBN 80-247-0738-1.

¹²¹ MAŽÁROVÁ, Monika. *Lektorské dovednosti v muzeu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2018, s. 25. ISBN 978-80-7028-515-2.

javí, ak si edukátor sám vytvorí hodnotiaci rebríček svojej činnosti a následne zhodnotí, čo sa podarilo, prípadne nepodarilo v tom-ktorom edukačnom programe, čo je pre budúcnosť dobré zlepšiť, zmeniť, ako sa pracuje s jednotlivcom, ako so skupinou, školnou skupinou, apod. Potom urobí zhrnutie a následne si vytvorí plán pre budúci postup.

Na to, aby sa táto mladá profesia múzejného pedagóga ďalej rozvíjala, je nutná spätná väzba, teda reflexia alebo evaluácia. V múzejnej edukácii je možné použiť aj postupy klasickej pedagogickej evaluácie alebo reflexie. Reflexívne otázky si pripravuje každý edukátor sám a mali by: „*obsiahnuť základné problémy vzdelávacieho obsahu programu, pomôcť žiakom formulovať čo, akým spôsobom a v akých súvislostiach sa naučili.*“¹²²

Evaluácia je veľmi významný hodnotiaci nástroj, pretože umožňuje spätnou väzbou vychytať možné nedostatky a odstrániť ich v ďalšom postupe. Prínosné je vytvorenie evaluačného dotazníka, kde je samozrejme smerodajné vytvorenie priamych otázok, ktoré nesmerujú len k práci toho-ktorého lektora, ale zobrazia aj spokojnosť návštevníkov a tiež to, či došlo k naplneniu edukačných cieľov, ktoré si múzejný edukátor stanovil vo výchovno-vzdelávacom programe.

Lucie Jagošová uvádza dva prístupy múzejnej evaluácie, a to holistický a atomistický prístup.¹²³ V skratke, pri holistickom prístupe ide o to, ako daná expozícia vplýva na návštevníka. Hodnotenie sa teda zameriava na návštevníka. Atomistický prístup sa spojuje len s evaluáciou ako takou.

Nie sú to samozrejme jediné hodnotiace spôsoby, existuje viac evaluačných prístupov.

K evaluačným nástrojom múzejnej edukácie patria napríklad záznamy múzejného pedagóga, myšlienkové mapy, diskusie, rôzne modelové situácie a mnoho iných.

Múzejná evaluácia je ešte len v začiatkoch, a preto neexistujú žiadne ucelené múzejné evaluačné štúdiá. Ale tým, že v súčasnosti zažíva múzejná edukácia veľký rozvoj, sa v budúcnosti určite nezaobíjde bez dobre spracovaných múzejných evaluačných postupov. Na rozdiel od reflexie je totiž pri evaluácii nutné stanoviť presné pravidlá a kritériá hodnotenia.

¹²² HAJDUŠKOVÁ, JAKUBCOVÁ, Lucie a kol. *Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro základní vzdělávání)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta a Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 2013, s. 16. [cit. 2023-10-07]. Dostupné online: https://www.insea.cz/_files/ugd/01fd51_8e0f9454732040e2b53bb5259a44a099.pdf.

¹²³ JAGOŠOVÁ, Lucie. *Evaluace v muzejní edukaci- teoretická východiska*. In: *Museologica Brunensia*, 2013, roč. 2, č. 2, s. 17, [cit. 2023-16-07]. Dostupný online: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/131375.pdf.

Na prelome roku 2015/2016 prebehla dotazníková anketa o profile múzejného pedagóga na 68 členoch Komisie pre prácu s verejnosťou a múzejnú pedagogiku AMG ČR. Anketa ukázala, že na pozícii múzejného pedagóga (terminológia nie je ustálená) pracujú osoby väčšinou s vysokoškolským vzdelaním, a s múzejným, historickým, umeleckým alebo pedagogickým zameraním (až 91 percent). Len 13 percent uviedlo, že vykonáva len náplň práce múzejného pedagóga, veľká väčšina vykonáva kumulovanú prácu v rámci svojho úvazku. Zaujímavým zistením bolo to, že aj napriek tomu, že oficiálne sa jedná o mladú profesiu, tak až 20,5 percent má prax na svojej pozícii viac než 15 rokov. Viac o dotazníkovej ankete uvádza Lucie Jagošová a Jitka Králová.¹²⁴

3 Edukačné prostredie archívov

Etablovanie archívnej pedagogiky do českého archívnictva je zatiaľ veľmi skromné. Nie je ešte v tomto smere ani ustálená terminológia. Pod pojmom archívna edukácia, alebo archívna pedagogika mám v tejto práci namysli pedagogiku a výchovno-vzdelávaciu činnosť na úrovni základných a stredných škôl.

Archívy ako vzdelávacie inštitúcie sa „žial“, tak veľkej obľube ako múzeá zatiaľ zo strany škôl netešia, a určite to nie je z toho dôvodu, že by nemali čo svojim detským návštevníkom ponúknuť. V archívoch prebieha výuka ako taká väčšinou vysokoškolských študentov. Zdá sa ale, že v poslednej dobe sa archívy konečne otvárajú aj mladším záujemcom, a to hlavne na základe aktívnejšej spolupráce archívov a škôl. Na poli teoretického bádania sa však stále nestretávame s nejakým širším záujmom a zatiaľ nenachádzame nejakú komplexnejšiu štúdiu danej problematiky v našom domácom prostredí. Tejto problematike sa skôr venujú dielčie štúdie, napríklad stať Evy Bílkovej, ktorá sa venovala spolupráci archívu, múzea a školy, alebo štúdium Romany Němcovej na poli francúzskeho vzdelávacieho systému. Niekoľko

¹²⁴ JAGOŠOVÁ, Lucie a KRÁLOVÁ Jitka. *Aktuální kontury profese muzejního pedagoga. Reflexe kvalifikační profilace pracovníků v oblasti muzejní pedagogiky na příkladu Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG ČR*. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 2/2017, s. 141-153. [cit. 2023-04-06]. Dostupné online: https://www.academia.edu/34506206/JAGO%20OV%C3%81_Lucie_and_Jitka_KR%C3%81LOV%C3%81_Aktu%C3%A1ln%C3%AD_kontury_profese_muzejn%C3%ADho_pedagoga_Reflexe_kvalifika%C4%8Dn%C3%AD_profilace_pracovn%C3%ADk%C5%AF_v_oblasti_muzejn%C3%AD_pedagogiky_na_p%C5%99%C3%ADkladu_Komise_pro_pr%C3%A1ci_s_ve%C5%99ejnost%C3%AD_a_muzejn%C3%AD_pedagogiku_AMG_%C4%8CR_Muzeol%C3%B3gia_a_kult%C3%Barne_dedi%C4%8Dstvo_2017_vol_5_no_2_pp_141_153.

článkov, aj keď tiež zo zahraničného prostredia archívneho vzdelávania, napísal aj Mikuláš Čtvrtník. Sú to veľmi podnetné postrehy, ktoré by sa dali aplikovať aj na naše archívne a školské prostredie.

Fenomén archívneho vzdelávania v prostredí základných a stredných škôl v našom prostredí určite stojí za komplexnejší rozvoj a spracovanie. V každom prípade dnešný trend spoločenského vývoja, síce viac-menej stojí na rýchlosti vyhľadávania rôznych informácií, a bohužiaľ často aj dezinformácií, a tak je práve v rukách učiteľov presvedčiť žiakov novými metódami výuky, aby pri rozširovaní svojich vedomostí a znalostí siahli skôr po kvalite, než po kvantite. A to aj za cenu dlhšieho bádania a hľadania týchto relevantných informácií. Nie je možné tento trend samozrejme dosiahnuť zo dňa na deň, pretože trend vyhľadávania informácií takpovediac za pochodu je už veľmi rozšírený a v spoločnosti aj obľúbený. Samozrejme je treba rozlišovať, ktoré informácie je možné vyhľadávať rýchle a ktoré je z hľadiska dôveryhodnosti lepšie analyzovať a skúmať. So žiakmi je nutné na tom sústavne pracovať, a to tak, že pri výuke je potrebné využívať čo najviac systém vlastného bádania. Táto práca je zameraná na dejepisné vzdelávanie, tak nasledujúce informácie a postupy sa viažu hlavne k výuke dejepisu.

Veľmi prospešnou pomôckou pre dejepisné vzdelávanie sú digitalizované archívne, ktoré už archívy bežne zobrazujú cez webové rozhranie. Veľkým plusom je samozrejme virtuálny priestor, ktorý sa otvoril aj archívom, a ponúka nepreberné množstvo rôznych aktivizačných metód. V súčasnosti svedčia o rozvoji záujmu s prácou s prameňmi aj vzdelávacie kurzy pre učiteľov. V máji 2023 prebehol kurz, ktorý vypísal Ústav pro studium totalitních režimů v aplikácií HistoryLab a konkrétne šlo o seminár Práce s prameny v historickém vzdělávání, ktorý bol akreditovaný Ministerstvom školstva, mládeže a telovýchovy. Seminár ukázal učiteľom aktivizačné metódy, ako čo najlepšie využiť primárne pramene vo výuke dejepisu. Táto výuka súčasne splňuje súčasný trend rozvoja informačných technológií, pretože cvičenia sa vyplňujú digitálne cez PC (niektoré cvičenia nepodporujú využitie mobilov). Cvičenia je možné vyplňovať počas vyučovacej hodiny buď skupinovo alebo aj jednotlivo. Žiakom sa môže poskytnúť spätná väzba aj cez emailovú komunikáciu.

Vhodné cvičenie je možné vybrať podľa preberanej témy alebo podľa náročnosti.

Každý primárny prameň predstavuje určitú vzdelávaciu hodnotu, je ale podstatné ju správne metodicky a didakticky podchytiť a sprostredkovať, aby bola jeho podstata čo najviac využitá. Pretože: *„Hodnota je v určitej veci skrytá ako potenciál a úžitok vzniká dodaním tejto hodnoty*

*užívateľovi za daných okolností.*¹²⁵ Bohužiaľ tým, že zatiaľ neexistuje povolanie archívneho edukátora (termín som použila ako ekvivalent k múzejnému edukátorovi), komplikuje to prítlačivosť priameho archívneho prostredia z pozície škôl a školských exkurzií. Archívny edukátor by totiž musel získať určité lektorské zručnosti, tak ako to je v prípade múzejného edukátora, pretože aj keby bol výber archívneho materiálu kvalitne edukačne pripravený z hľadiska odbornosti, tak edukácia môže padnúť práve na lektorskej neznalosti z hľadiska pedagogickej a psychologickéj zdatnosti.

Vývoj profesie archívneho edukátora je teda hudba budúcnosti.

3.1 Formy archívneho vzdelávania

Archívne vzdelávanie je možné prostredníctvom rôznych foriem. Nižšie uvediem konkrétne príklady a možnosti archívneho vzdelávania, ktoré je možné uplatniť v školskom prostredí.

1. Besedy – najčastejšia forma. Besedy je možné realizovať buď priamo v archívnom prostredí alebo, čo je častejšie, je možné si pozvať archivára do školy a venovať sa určitej problematike. Vždy je dobré venovať sa najprv téme, ktorá je žiakom blízka a potom postupovať k zložitejšej a vzdialenejšej problematike.

2. Výstavy – v Prahe prebieha teraz aktuálne putovná výstava (2023) nazvaná Krok za krokom za našimi (slavnými) predky, ktorá je organizovaná Štátnym oblastným archívom v Prahe a je venovaná genealógii. Na ukážkach konkrétnych genealogických prameňoch a archívnych fondoch sa žiaci zoznamujú s fungovaním archívov a archívnu sieťou.¹²⁶ O nej viac nižšie pri spolupráci archívu a školy.

Zo starších výstav sa v roku 2019 konala výstava pre základné a stredné školy nazvaná Archiv, pravěk či budoucnost? Organizovali ju Národný archív a Štátny oblastný archív v Prahe. Žiaci sa mohli zoznámiť s prácou archivárov, zoznámili sa s pomocnými vedami historickými a bol im predstavený celý proces od prijatia archívneho materiálu do archívu až po jeho sprístupnenie bádateľom.

3. Didaktické hry – využívané sú hlavne v zahraničí – Národní archív Velkéj Británie - veľmi dobre využiteľné v školskom prostredí, pretože sa jedná o hry nachádzajúce sa na webovom rozhraní.

¹²⁵KRATOCHVÍL, Viliam. *Metafora stromu jako model didaktiky dejepisu k předpokladom výučby*. Raabe 2019, s. 13. ISBN 978-80-8140-365-1.

¹²⁶ Podrobné informácie dostupné online : <http://www.soapraha.cz/Aktuality/?id=6239>.

Atraktívnou hrou je napríklad hra Tudorovci – The Tudors.¹²⁷ Súčasťou hry sú aj nafotené reálne dokumenty z tudorovského obdobia, a znalosti, ktoré žiaci o tomto období získajú, hneď v rámci hry využijú. Hra ponúka aj možnosť didaktických materiálov pre pedagógov – odborné texty, pracovné listy, otázky. Táto didaktická hra sa dá zahrnúť aj do nášho vzdelávacieho systému. Za ďalšie plus je možné považovať aj to, že hra je v angličtine, takže si žiaci zároveň precvičia a zdokonalia svoje jazykové znalosti.

4. Projektová výuka za využitia digitalizovaných archívnych dokumentov – veľmi praktické je využitie digitalizovaných prameňov, ktoré sú prístupné online. Pre školy, ktoré riešia zložitejšiu logistiku ohľadne dopravy, alebo z iných praktických dôvodov, môže byť práve takéto využitie veľmi vhodné. Zaujímavým prameňom, ktorý ponúka široké možnosti školského využitia a edukácie, môžu byť napríklad matriky, staré mapy, rozmanitá fotodokumentácia, apod. Predchádzať projektovej výuke môže napríklad beseda s archivárom, aby sa žiaci zoznámili s týmto typom archíválií.

3.2 Spolupráca archívu a školy

Spolupráca školy a archívu je bežne využívaná v zahraničí, ale v našich končinách je takáto spolupráca v úplných začiatkoch. Veľmi veľkým pozitívom je súčasná väčšia otvorenosť samotných archivárov k tomuto žiadanému kroku. Spolupráca tejto inštitúcie so vzdelávaním je trend, ktorý je dnes veľmi aktuálny a žiaduci, o čom svedčia aj rámcové vzdelávacie programy. Pravdou ale je, že kým múzeá, vid' vyššie, sú inštitúcie, ktoré sa nielen verejnosti ale aj školám otvárajú viac, pretože im prispôsobujú svoje programy, vytvárajú metodiky pre učiteľov a so školami aktívne spolupracujú, archívy patria zatiaľ stále k inštitúciám, ktoré stoja trochu bokom, teda mimo hlavný záujem nielen širšej verejnosti ale hlavne škôl.

Dobry príklad rozvinutej spolupráce ponúk je už spomínaný Národný archív Veľkej Británie, ktorý má pre učiteľov pripravené rozmanité edukačné materiály a projekty. Žiakom ponúka možnosť skúmať originálne archívne dokumenty na rôzne témy, napríklad Tudorovci, Anglická občianska vojna, Občianske práva v USA, Rozdelenie Britskej Indie, Studená vojna, apod. Žiaci sa naučia postupovať analyticky, naučia sa základy fungovania archívov a získajú možnosť rekonštruovať históriu, teda podieľať sa priamo na archívnom bádání.¹²⁸

¹²⁷ Didaktická hra The Tudors. [cit. 2023-06-04]. Dostupná online: <http://www.tudorbritain.org/>.

¹²⁸ The national Archives. Viac na: <https://www.nationalarchives.gov.uk/education>.

Veľmi zaujímavú a podnetnú spoluprácu s archívom v Šumperku nadviazala Stredná priemyselná škola v Šumperku. Výsledkom tejto spolupráce bolo vytvorenie, za použitia archiválií, jedinečného 3D modelu už zaniknutej osady Jasenová. Pri tomto projekte žiaci využívali digitalizované historické mapy a tiež fotodokumentáciu, ktorú im sprístupnilo Múzeum Heimatkreis Mährische Schönberg. 3D model je dostupný online.¹²⁹

Ďalším veľmi zaujímavým projektom a hlavne ukážkou spolupráce archívu a školy bol projekt Hrdinové našej doby, ktorý prebiehal v rokoch 2009 až 2010, tiež v Šumperku. Venoval sa odbojovej problematike legionárov, partizánov a tiež vojakov v zahraničnom odboji a odboju proti komunizmu. Žiaci zhromažďovali informácie z ústneho rozprávania, mená získavali z pamätníkov a skúmali materiály ohľadne tejto problematiky priamo v archíve. Obohatili tým svoje vedomosti nielen o príbehy a osudy osobností, ale získali aj znalosti o dejinách 20. storočia vôbec.

Zo zahraničných archívov môžem menovať napríklad Bundesarchiv v Berlíne, ktorý okrem iného ukladá aj dokumenty týkajúce sa Ministerstva pre štátnu bezpečnosť z rokov 1950-1989, súčasťou sú dokumenty tajnej polície Stasi, dokumenty týkajúce sa polície K5 a iné. Možnú projektovú spoluprácu, ktorá sa týka rôznych materiálov tajnej polície, plagátov a audionosičov zaujímavých dát, ktoré sa týkajú tejto problematiky, ponúka cez webové stránky, súčasťou je aj bezplatná príprava a materiály pre učiteľov. Dokumenty archívu sprístupňuje aj online, takže je možné využiť ich vo výuke bez návštevy archívu.

Veľmi dobre pripravené a spracované dokumenty pre výuku má americký Národný archív (National Archives and Records Administration), ktorý ponúka programy pre žiakov a zdroje ďalších aktivít pre vyučujúcich.¹³⁰ Skutočne veľmi podnetným projektom je program Civics for All of US, ktorý podporuje občiansku gramotnosť a vzdelanosť, ponúka k dispozícii interaktívne programy, ktoré je možné využívať diaľkovo. Žiaci, ktorí sa zúčastnia tohoto programu, majú prístup k zakladajúcim dokumentom Spojených štátov amerických, môžu využívať aj ďalšie fondy, napríklad k Listine práv, atď. Súčasťou programu sú aj prípravy, príručky a ďalšie aktivity, ktoré môže pedagóg využiť vo výuke.

Celková ponuka konkrétnych programov a workshopov sa dá pozrieť na webovej stránke Národného archívu.¹³¹

¹²⁹ 3D Model vesnice Josefová. [cit. 2023-06-05]. Dostupné online: <http://www.neu-josefsthal.cz/>.

¹³⁰ National Archives. [cit. 2023-11-2]. Dostupné online: <https://docsteach.org/>.

¹³¹ National Archives. [cit. 2023-11-2]. Dostupné online: <https://www.archives.gov/education>.

Ďalším programom, ktorý sa dá využiť v školskom prostredí online spôsobom, je Bring History to Life, ktorý ponúka pútavé vzdelávacie aktivity a tiež možnosť pre pedagógov vytvoriť svoje vlastné materiály vo výuke. Prostredníctvom nich sa žiaci naučia pracovať s primárnymi zdrojmi. Žiaci si rozvíjajú historické povedomie, kritické myslenie a aj digitálne schopnosti. Tento kreatívny program ponúka možnosť vybrať si z ponuky tém, napríklad Priemyslová revolúcia, Občianska vojna a rekonštrukcia vojny, alebo vznik modernej Ameriky, atď.¹³²

Výukové primárne zdroje oboch archívov sa zameriavajú na detaily, učia žiakov pracovať s textom, učia precvičovať techniky analýzy a schopnosť pochopiť zdrojový dokument v jeho historickom zmysle a rozvíjajú všetky kľúčové kompetencie k vzdelávaniu.

Ponúkajú aj dištančné programy pre žiakov. Sú založené na rozmanitých interaktívnych programoch, ktoré pracujú s historickými mapami, fotografiami, plagátmi. Je možné vybrať si programy pre základné a pre stredné školy. Všetky tieto programy sú bezplatné.

S pilotným vzdelávacím programom pre základné a stredné školy začal u nás Štátny oblastný archív v Prahe spolu s Ministerstvom vnútra Českej republiky. Putovná výstava nazvaná Krok za krokom za našimi (slávnymi) predky – Genealogické prameny ve středočeských archivech je toho času zatiaľ k videniu priamo v Štátnom oblastnom archíve v Prahe. Od júna 2023 putuje do Okresného archívu v Dobříchovicích. Pretože sa jedná o naozaj v našich končinách o unikátnu výstavu, dovoľm si ju popísať podrobnejšie. Panely výstavy sú rozdelené podľa dôležitých medzníkov v živote ľudí, a to od narodenia po smrť. Každá táto fáza je doplnená príslušným archívnym materiálom, spolu s krátkym textom a informáciou o uložení danej archiválie tvoria akýsi sumár tej-ktorej životnej etapy. Podrobné informácie a indície vedú k vyplneniu pracovného listu, ktorý žiaci dostanú hneď na začiatku výstavy, a načítajú prostredníctvom QR kódu. Nutnosťou tohoto vzdelávacieho programu je použitie mobilu, čím je táto práca pre žiakov lákavejšia a zaujímavejšia. Cieľom pracovného listu je vytvoriť na základe vlastného bádania životopis Oľgy Scheinpflugovej, mimo iného, manželky Karla Čapka.

Prvý panel je venovaný materiálu, ktorý obsahuje informácie k narodeniu osoby, a to matričnej knihe narodených. Žiaci v nich nájdu informácie ako mená a dátum novorodenca,

¹³² DOCSTeach. *The online tool for teaching with documents, from the National Archives*. [cit. 2023-10-04].

Dostupné online: <https://docsteach.org/documents/documents>.

dátum krstu a údaje o rodičoch a kmotroch. K vidieniu je práve matričný záznam o narodení Oľgy Scheinpflugovej.

Ďalší panel sa venuje školskej dochádzke – triedne katalógy, informácie o prospechu, matriky žiakov, atď. Veľmi zaujímavým prameňom k tejto etape bol zápis o záverečnej skúške a posudok diplomovej práce režisérky a scénaristky Věry Chytilovej, alebo maturitný protokol Jana Palacha.

Ďalší panel sa venuje sčítacím operátom, ktoré prinášajú údaje ohľadne evidencie obyvateľov. Dobový záznam z roku 1939 o vydaniu domovského listu pre maliara Jozefa Ladu, alebo policajná prihláška Václava Havla je tiež súčasťou a zaujímavým spestrením tohoto panelu.

V poradí štvrtý panel sa venuje vykonávaniu každodennej činnosti, to znamená zamestnaniu. Súčasťou panelu sú obchodné registre, zoznamy živnostníkov, rôzne spisy týkajúce sa zamestnania, apod.

Matričné knihy oddaných, knihy ohlášok, knihy svatobných zmlúv tvoria obsah nasledujúceho panelu. Dá sa z nich vyčítať veľa informácií ohľadne snúbencov, rodiny snúbencov, príslušnej farnosti apod. Najdeme v nich aj informácie ohľadom vena, alebo o tom, ako má byť žena zabezpečená v prípade smrti jej manžela. Krásnym dokladom z matričného záznamu je záznam o svadbe Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic s Annou Salomenou Hradištskou z Hořovic, alebo tiež záznam o svadbe Bedřicha Smetany s Barborou Ferdinandovou.

Ďalší panel je venovaný pozemkovým knihám (knihám gruntovým alebo purkrechtným), ktoré žiakom priniesli informácie ohľadne nemovitostí, pozemkoch a urbároch, ktoré obsahujú informácie ohľadne platieb, naturálnych odvodoch, rôznych robotných povinností, apod.

Následuje panel, ktorý žiakov veľmi zaujal, pretože nesie informácie ohľadne vtedajších kultúrnych spolkov, dobových diplomov, členských preukazov a rôzne typy egodokumentov, napríklad denníky, korešpondencia. Egodokumentom samotným je venovaný aj ďalší panel. K ukážke sú napríklad spomienky brigádneho generála letectva Alexandra Hessa alebo notové zápisy hudobného skladateľa Antonína Dvořáka, ktoré sú uložené v Štátnom okresnom archíve v Kladne.

Náplňou posledného panelu nemôže byť nič iné, než úmrtné matriky, ktoré obsahujú informácie o dátume úmrtia, pochovania, mená manžela alebo manželky a samozrejme miesto skonu. V knihách, ktoré si vedú jednotlivé cintoríny, je možné dohľadať miesto posledného

odpočinku. K nahliadnutiu bol matričný zápis o úmrtí českého historika a politika Františka Palackého alebo autora skladby Česká mše vánoční Jakuba Jána Ryby.

Podstatou celej výstavy bolo to, aby si žiaci sami vyskúšali badateľskú činnosť v archíve, ktorého výsledkom mal byť úplný rodokmeň Olgy Scheinpflugovej. Tento pilotný projekt podľa môjho názoru splnil edukačné ciele, ktoré sa od neho očakávali. Badateľská činnosť bola pre žiakov zaujímavá a viedla k ďalšiemu premýšľaniu, hľadaniu a konečnej analýze získaných poznatkov. Pre žiakov veľmi blízke používanie technológií, v tomto prípade QR kódu prostredníctvom chytrých telefónov, bolo zo strany archívu výbornou voľbou. Archív stiahol do QR kódu vopred pripravený obsah, čo bolo výborným prostriedkom k širšiemu záberu archívneho materiálu. Používanie moderných technológií je dnes už nutným predpokladom k otvoreniu sa mladšej generácie. Je preto dobré, že aj archívy, ako pamäťové inštitúcie zavádzajú používanie týchto aplikácií k priblíženiu sa širšej spoločnosti.

Týmto projektom je pozitívne nakročené k ďalším edukačným programom, ktoré sú, podľa vedúceho Štátneho oblastného archívu v Prahe Mgr. Martina Sováka, v pláne. Badateľský spôsob výuky ponúka väčší priestor pre lepšie zoznámenie sa s danou problematikou, čo vedie k posilneniu vzťahu žiakov k archívu ako inštitúcií, a tým vlastne si aj archív posiluje primárnu úlohu vo výchovno-vzdelávacom procese. Badateľskou činnosťou si totiž žiaci rozvíjajú analytické, prezentačné ale aj interpretačné dovednosti, vďaka ktorým budú tento spôsob práce používať aj v bežnom živote.

Národný archív v Prahe – Hradčany nemá zatiaľ v ponuke žiadne konkrétne edukačné programy pre žiakov základných a stredných škôl. Za posledné štyri roky sme podľa pani archivárky boli jediná základná škola, ktorá Národný archív na pobočke Hradčany navštívila.

Neznamená to ale, že by Národný archív nemal čo ponúknuť. Práve naopak. V jeho priestoroch sa napríklad ešte stále nachádza výstava k 600. výročiu úmrtia rímskeho a českého kráľa Václava IV, ktorú pripravil Národný archív v spolupráci s Oddelením rukopisov a starých tiskov Národnej knižnici ČR. Výstava popisuje osobnosť a vládu Václava IV., jeho kráľovskú kanceláriu. K dispozícii sú ukážka mandátov, listín, a tiež ukážky z knižnice Václava IV. Výstava tiež zoznamuje s prácou iluminátorov, ktorí pracovali na dvore Václava IV. K videniu je aj praktická ukážka spolupráce Karla IV. a Václava IV. formou vydanej listiny. Všetky tieto informácie dokážu poskytnúť väčší priestor pre prehĺbenie znalosti nielen o Václavovi IV. ako rímskom a českom panovníkovi, ale aj o fungovaní kancelárií a spoločnosti vo vrcholnom stredoveku vôbec. Doplniť by sa dala šikovným pracovným listom. A táto tématika je zároveň súčasťou RVP.

Ako je vyššie dokázané, archívy ako pamäťové inštitúcie sa dnes už oveľa viac otvárajú širšej verejnosti. Svedčí o tom i snaha využiť nové technológie ako formu ich propagácie a prezentácie. Online vyhľadávače má už dnes väčšina archívov. Napríklad Národný archív v Prahe ponúka online formou množstvo výukových materiálov, ktoré sú výborným edukačným nástrojom vo výuke dejepisu. Formou multimediálnych webových prezentácií predstavuje archíválie o historických udalostiach nielen tých významných, ale aj menej známych alebo zabudnutých, čím dokážu uceliť obraz o tej-ktorej preberanej edukačnej tématike. Od kniežacieho stolca až po zamatový rozvod ponúka archív jednotlivé črepiny k poskladaniu uceleného historického obrazu českých dejín.¹³³

Ďalej ponúka na online platforme aplikáciu Vademecum, ktorá slúži ako vyhľadávač informácií o archívnych fondoch a zbierok uložených v Národnom archíve. Vyhľadáva sa prostredníctvom registrov, inventárnych záznamov alebo signatur.¹³⁴

Tiež Digitálny zemský archív v Opave, ktorý umožňuje vyhľadávať archíválie v rámci Moravskoslezského a Olomouckého kraja, apod.

Ďalším veľmi dobrým projektom, do ktorého sa Národný archív zapojil v roku 2005, je Monasterium. Je to virtuálny archív listín z kláštorného a biskupského prostredia strednej Európy.¹³⁵ a iné.

To, že existujú rôznorodé historické pramene, s ktorými sa dá účelne metodicky pracovať, napomáha k tomu, že žiaci sú schopní s danou problematikou širokospektrálne pracovať a porozumieť jej.

Vyššie bolo uvedené, že dnes existuje mnoho online prístupných historických prameňov, ale veľmi dôležité je si tiež na začiatku vzdelávacieho procesu položiť otázku, či budú dané vybrané archíválie svojím charakterom spĺňať vzdelávacie ciele a akú vyučovaciu metódu použiť pre čo najlepšie pochopenie danej problematiky žiakmi. Je žiadúce, aby žiaci v školskom prostredí získali aspoň základnú teoretickú znalosť o určitej problematike, lebo len ak majú znalosti môžu hľadať súvislosti a porozumieť im.

¹³³Labyrinthem dějin českých zemí. Národní archiv. [cit. 2023-06-07]. Dostupné online:

<https://www.nacr.cz/verejnost/labyrinthem-dejin-ceskych-zemi>.

¹³⁴Vademecum. Národní archiv. [cit. 2023-06-07]. Dostupné online: <https://www.nacr.cz/badatelna/vedemecum>.

¹³⁵Monasterium.net. International Centre for archival research. [cit. 2023-05-03]. Dostupné online:

<https://www.icar-us.eu/en/cooperation/online-portals/monasterium-net/>.

Ako archív tak aj múzeum musia pracovať na motivácii návštevníkov. Je dôležité brať do úvahy, že žiak, ktorý prichádza do múzea alebo archívu zo vzdelávacích dôvodov, je motivovaný minimálne. Je v rukách hlavne múzejného pedagóga, alebo v prípade archívu – archivára, vedieť prebudiť v žiakovi záujem. V tomto má trochu väčšiu výhodu práve múzejný pedagóg, ktorý má okrem odborných vedomostí tiež pedagogicko-psychologické vzdelanie pre prácu s deťmi. Pretože doposiaľ nevznikla profesia archívneho pedagóga, ktorý by sa venoval edukačnej činnosti detí základných a stredných škôl, vystupuje zatiaľ archivár v roli interpretátora historického prameňa.

Ak by sme mali vychádzať z teórie, že: „*archívne dokumenty majú rôzne významy podľa toho, ku komu hovoria, a s akým úmyslom k nim záujemca, historik alebo akýkoľvek užívateľ archívu pristupuje,*“¹³⁶ tak je jasné, že v našom edukačnom pojmí, musí archivár v spolupráci so školou vybrať také archívne materiály, ktoré majú potencionálnu didaktickú hodnotu. Práve tu je na mieste spolupráca so školou a vytvorenie metodických postupov vzhľadom k charakteru danej archivácie.

V každom prípade obe inštitúcie musia pracovať s:

1. počiatkovou motiváciou – mala by vzbudiť záujem u návštevníka,
2. priebežnou motiváciou – je neustále nutné pracovať s povzbudzujúcou aktivitou, to znamená udržiavať návštevníka v určitom napätí a
3. výslednou motiváciou – to je naplnenie (alebo nenaplnenie) počiatkového očakávania.

Práca s jednotlivými fázami motivácie je veľmi dôležitá, pretože práve tá vedie žiaka (návštevníka) k uvedomeniu si toho, či si niečo z tejto návštevy odnáša, a tiež k tomu, či žiak (návštevník) bude mať reálny záujem navštíviť archív alebo múzeum aj v budúcnosti.

„*Jednou z najťažších úloh zostáva nastaviť líniu vzdelávania tak, aby bola pružná vzhľadom k variabilite návštevníkov a ich schopnostiam a zručnostiam. Teda aby obsahovala výzvy a zároveň bola pre návštevníkov zdolatelná, aby smerovala k flow pôžitku a umožňovala postupne navyšovať náročnosť výziev a podnetov.*“¹³⁷

Pred návštevou archívu by si mala škola vopred stanoviť, čo od archívu ako edukačnej inštitúcie očakáva. Je dobré si dohodnúť schôdzku s archivárom, na ktorej sa stanovujú presné

¹³⁶ ČTVRTNÍK, Mikuláš. *Teorie významu dokumentu, archivácie, historického prameňa*. In: Alis volat propriis. Sborník príspevků k životnému jubileu Ludmily Sulitkové. Brno 2016, s. 629. ISBN 978-80-86736-49-5.

¹³⁷ MRÁZOVÁ, Lenka. *Poznámky k pojmu motivace v práci muzejního pedagoga*. In: Museologica Brunensia, roč. 2., č. 3, 2013. [cit. 2023-12-07]. Dostupné online: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/131397.pdf.

predstavy, edukačné ciele, metódy, s ktorými bude možné tieto ciele naplniť. Bádanie je väčšinou dlhšie a náročnejšie, preto pôsobí motivačne, ak je výsledkom bádania nejaký projekt. Vyvrcholením bádateľského procesu by mala byť prezentácia výsledkov, na ktorú je dobré si vyčleniť dostatok času. Následná reflexia by mala obsahovať otvorené otázky typu: Čo sa podarilo? Čo bolo náročné? Čo by urobili inak, apod.

Archív aj múzeum patria medzi edukačné inštitúcie, ktoré, v prípade, že sa využije dokonale ich potenciál, dokážu optimálnym spôsobom a vysoko efektívne rozvíjať prirodzene edukačnú činnosť. Pre žiakov je toto prostredie nové, nepoznané, čím sa otvárajú široké možnosti, ako sa cez dobre zvolený edukačný program k žiakom výchovne aj edukačne priblížiť a prirodzeným spôsobom v nich vzbudiť záujem venovať sa tej-ktorej vzdelávacej problematike do hĺbky. V neposlednom rade by mala byť spolupráca týchto edukačných inštitúcií so školským prostredím bežnou praxou, pretože len tak je možné rozvíjať tzv. historickú gramotnosť. Rozvíjať historickú gramotnosť môžeme rozvíjaním kritického myslenia a badateľskou prácou s primárnymi historickými prameňmi. Historická gramotnosť sa skláda zo 4 oblastí historického myslenia:¹³⁸

1. príčina a následok,
2. trvanie a zmena,
3. dobové perspektívy,
4. vzťah k minulosti.

3.3 Archív – stručný historický vývoj

O definíciu archívu sa pokúšali viacerí autori (K. J. Erben, V. V. Tomek a ďalší). Prvú modernú definíciu poskytol Václav Vojtíšek v príručke *O archivech městských a obecních a jejich správě*: Archív je súhrn písomností a iných príbuzných pamiatok dokumentárnej povahy, ktorý vzišiel výberom za správnymi a vedeckými účelmi z materiálov nahromadených organickou úradnou činnosťou.¹³⁹ Pre historický výskum sú dôležité primárne pramene, ktoré spravujú jednotlivé archívy.

¹³⁸ DROBNÝ, Tomáš, SIXTA, Václav (eds.). Metodika edukace soudobých dějin v muzeu, USTR - Moravské zemské muzeum, Praha – Brno 2021, 1. vydanie.s. 17. ISBN 978-80-88292-81-4.

¹³⁹ ŠŤOURAČOVÁ, Jiřina. *Archivnictví*. Brno 2013, s. 14, [cit. 2023-06-07]. ISBN 978-80-210-6512-3. Dostupné online: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128576-monography.pdf.

Pojem archív vnímame v troch významoch:¹⁴⁰

1. archív ako inštitúciu – ukladanie a spracovanie množstva archíválií,
2. archív ako súbor písomností, ktoré vznikli z organickej činnosti konkrétneho úradu, inštitúcie, jednotlivca, upravený výberom a uložený za správnym a dokumentárnym účelom,
3. archív ako budova (depozitár), v ktorej sú archíválie uložené.

Slovo archív má grécky význam (archeion) a týmto termínom sa označovala ako inštitúcia, tak písomnosti, ktoré sa z hľadiska dôležitosti ukladali, a tiež miesto, kde sa uchovávali.

Úlohou archívu je triediť, zhromažďovať, sprístupňovať a uchovávať archívny materiál, ktorý je z hľadiska spoločenského, politického, vedeckého určený k trvalému uchovaniu.

Typy archívov:¹⁴¹

- *Verejné archívy*

- a) Národný archív,
- b) Archív bezpečnostných zložiek,
- c) Štátny oblastný archív,
- d) Špecializované archívy (ako archív Poslaneckej snemovne, archívy vysokých škôl, archív Národného múzea, a pod.),
- e) bezpečnostné archívy,
- f) archívy územných samosprávnych celkov.

- *Súkromné archívy* – zriaďujú fyzické a právnické osoby.

Archívy upravuje zákon č. 499/2004 Zb. o archívniectve a spisovej službe.

Fázy vzdelávania v archíve:

1. zoznámenie sa s témou ešte pred návštevou archívu,
2. vzdelávací program v archíve – slúži k rozšíreniu a prehĺbeniu daného učiva,
3. práca s danou problematikou v škole – pracovný list, projekt. Táto fáza je nutná k upevneniu a následnému zhodnoteniu danej problematiky.

¹⁴⁰ ŠŤOURAČOVÁ, Jiřina. *Archivnictví*. Brno 2013, s. 7, [cit. 2023-06-07]. ISBN 978-80-210-6512-3.

Dostupné online: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128576-monography.pdf.

¹⁴¹ Zákon č. 499/2004 Sb. Zákon o archivnictví a spisové službě a změně některých zákonů. [cit. 2023-05-04].

Dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-499>.

3.3.1 Národní archiv Praha

Začiatky vývoja Národného archívu siahajú až do 12. storočia, kedy sa začal vyvíjať v dvoch smeroch. Prvý smer bol listinný archív rodu Přemyslovcov, v ktorom sa nachádzala súčasne najstaršia dochovaná listina z roku 1158 a druhý smer súvisel s existenciou správnych organizácií a siaha tiež do 12. storočia v súvislosti s českou kráľovskou kanceláriou.

Listinný archív, nazvaný Korunný obsahuje dnes 2824 listín z obdobia 1158-1935 a bol vyhlásený v roku 1988 za národnú kultúrnu pamiatku, uloženú pod inv. č. III 15 890.¹⁴²

Pôvodne bol uložený v katedrále sv. Víta, vedľa Svätováclavskej kaplnky (dnes sú tam uložené české korunovačné klenoty), a podľa miesta uloženia sa nazýval Svätováclavský.

Veľký rozmach získal za Karla IV, ktorý ustanovil funkciu prvého štátného archívára, ktorý mal za úlohu urobiť poriadok v listinách.

Za Žigmunda Luxemburského bol vzhľadom k husitským vojnám skrývaný na rôznych miestach, od roku 1436 bol uložený na Karlštejne a od roku 1619 na Pražskom hrade a od roku 1884 ho prevzal český zemský archív.

Bol to archív prijímateľský, to znamená, že obsahoval listiny, ktoré potvrdzovali práva panovníka, alebo postavenie štátu. Ukládali sa do neho najdôležitejšie listiny a nebol prístupný. Bohužiaľ ďalej sa nevyvíjal a nestal sa ústredným archívom v pravom slova zmysle, pretože nebol spojený s chodom a správou zeme, nebol živým archívom. Avšak jeho historická hodnota je obrovská.

Ako už bolo spomínané, so správou inštitúcií súvisel tzv. kancelársky archív, ktorý ukládal materiál, ktorý súvisel priamo so správou zeme. Bol to archív živý, preto sa mohol z neho vyvinúť postupne moderný archív.

Doklad o kráľovskej kancelárii siaha do 12. storočia. Za Přemysla Otakara II. Boli súčasťou archívu aj registra – najdôležitejšia súčasť archívu (opisy listín vydané kráľovskou kanceláriou). Ďalej sa kancelársky archív vyvíjal podľa politickej situácie. V archíve sa usporiadavalo, označovalo a inventarizovalo registra, samozrejme hlavne z praktických dôvodov (zaisťovanie práv panovníka, léna pod). Tento kancelársky archív potom zanikol v súvislosti s bitkou u Moháča, čo predstavovalo aj z hľadiska vývoja archívu nepredstaviteľnú stratu. Z obdobia Jagellonského sa nám dochoval jeden zväzok registier kráľa Vladislava z

¹⁴² Kolektív autorů. *Aby na nic a na nikoho nebylo zapomenuto*. K jubileu ústředního archivu českého státu 1954-2004. Státní ústřední archiv, 2004, s. 14-15. ISBN 80-86712-11-7.

rokov 1498-1502 a je považovaný za najvzácnejšie pozostatok archívu českej kancelárie z predhabsburského obdobia.¹⁴³

Archív v novom slova zmysle vznikol teda po roku 1526, kedy bola listina v pravom slova zmysle nahradená tzv. aktami. Základ archívu tvorila registratúra. Aj po Bielej hore sa archív rozvíjal naďalej, a to pri českom miestodržiteľstve, neskôr u českej komory a od 1763 od českého gubernia a od roku 1919 sa stal archívom ministerstva vnútra. Nebol to samozrejme len rezortný archív, ale neoficiálne sa mu už vtedy hovorilo Štátny archív. Postupne nadobúdal stále ústrednejšieho významu.

Od roku 1949 získal nový názov, a to Ústredný archív ministerstva vnútra, pod ktorým fungoval do 1. 10. 1954, kedy Jaroslav Svoboda (mal na starosti archívnu správu ministerstva vnútra) vyhlásil Štátny ústredný archív.

Bolo zavedené centrálné plánovanie a tzv. archívne päťročnice. Ministerstvo vnútra postupne vydávalo rôzne archívne smernice a metodické príručky, ktorými sa archívy museli riadiť.

O 1.1.2005 sa jedná už o Národný archív riadený Ministerstvom vnútra.

V roku 1992 sa začalo s výstavbou archívneho areálu na Chodovci v Prahe, kde v súčasnosti sídli nielen Národný archív, ale aj Štátny oblastný archív a Archív hlavného mesta Praha.

Prvým archivárom, ktorý sa zaoberal dejinami archívu bol Ján Klause, na neho naviazal Kajetán Nádherný, ale k publikovaniu dejin archívu nedošlo. Za veľmi dobrú rozsiahlu prácu musím menovať Dějiny ústředního archivu českého státu od Josefa Kollmanna. Dejinám ústredného archívu sa nepretržite venoval cez 30 rokov. Jedná sa o podrobnú prácu s rozsiahlym poznámkovým aparátom. Opomenúť nemožem ani jedinečnú publikáciu, ktorá bola vydaná v súvislosti s jubileom nášeho ústredného archívu, a to Aby na nic a na nikoho nebylo zapomenuto. Jedná sa o výnimočnú publikáciu s množstvom obrazového materiálu, ktorý sa viaže k dejinám Národného archívu.

¹⁴³ KOLLMANN, Josef. Dějiny ústředního archivu českého státu. Praha, 1992, s. 20. ISBN 80-901358-0-3.

4 Metodická časť múzejnej a archívnej edukácie

V tejto časti rigorózne práce demonštrujem konkrétne výukové metódy a postupy, ktoré som využila v archívnom a múzejnom prostredí.

4.1 Melicharovo vlastivedné muzeum, Unhošť

Téma: Pravek

Počet žiakov: 30

Výukové metódy:

- monologické – výklad múzejného pedagóga,
- dialogické – diskusia, záverečná diskusia,
- názorno-demonstračné – ukážka nástrojov a predmetov dennej potreby,
- praktické – používanie nástrojov a predmetov dennej potreby – repliky.

Priebeh komentovanej výstavy:

So žiakmi šiesteho ročníka základnej školy sme sa zúčastnili výstavy, ktorá je venovaná obdobiu Praveku. Výstava nám tematicky zapadala do preberaného učiva šiesteho ročníka. Je koncipovaná tak, aby spĺňala RVP ZŠ, je zpracovaná v školskom programe, to znamená je určená priamo pre školské skupiny. Výstavu tvorili repliky aj originálne exponáty, ktoré si mohli žiaci poprezerať vo vitrínach.

Výstava je rozdelená na tri časti. Prvá časť je premietanie s ústnym doprovodom múzejného pedagóga, ktorý podrobne žiakom vysvetlil vývoj ľudského druhu, názorne demonštroval používanie pravekých kamenných a kostených nástrojov, technológiu ich výroby, keramiku, pravekú mágiu a rituálne zvyky a samozrejme rituály pochovávaní zosnulých. Žiakom boli predstavené aj rastliny a byliny, ktoré praveký človek zbieral vo voľnej prírode. Celý výklad prebiehal aj v spolupráci so žiakmi, ktorí boli pri kladení otázok zo strany múzejného pedagóga maximálne aktívni.

Druhá časť výstavy bola zameraná prakticky. Žiaci si vyskúšali používanie pazúrkových nástrojov (repliky), zaradili ich na časovú osu, nasledovala skúška zručnosti, pri ktorej si vyskúšali mletie múky na žernove (mlynský kameň) a zrnoterke (mlynček na obilie). Na konci druhej časti si žiaci vytvorili jaskynnú maľbu pod dohľadom múzejného pracovníka.

Dojem autentičnosti dotvárala možnosť použitia replík pravekých nástrojov, pomocou ktorých si žiaci mohli pripraviť desiatu - šalát (šunka, sýr, paradajky, paprika).

V tretej časti programu si žiaci voľne prezreli expozíciu, ktorá sa viaže k dejinám a činnosti miestneho múzea obecne. Vystavené predmety sú v sklenených vitrínach a stenách, doplnené stručným textom. Počet vitrín je malý, ale pre udržanie pozornosti žiakov dostačujúci. Vo vitrínach sú postupne predstavené vývojové etapy vlastivedného múzea.

Zhodnotenie:

Program výstavy splnil účel a žiaci sa vďaka seberealizačného zážitku stali plne súčasťou múzejného programu. Pozitívne je to, že mohli pracovať s replikami, ktoré boli vernou kópiou originálu.

Na upevnenie vedomostí boli na úplnom konci výstavy pripravené pracovné listy, ktoré vypracovávali skupinovo, čím si posilovali kooperčnú spoluprácu. Celkový dojem z výstavy, jej klady a zápory sme spoločne zhodnotili spoločnou diskusiou a následnou projektovou výukou v školskom prostredí.

Za veľký klad celej výstavy považujem inštaláciu sád didaktických pomôcok do rekonštrukcie života pravekého človeka, ako nástrojov a predmetov každodennej potreby. Spôsob odborného výkladu, ktorý sa prelínal s interaktívnymi a aktivizačnými prvkami bol veľmi oceňovaný, vítaný a pôsobil na žiakov motivačne. Seberealizačný zážitok im nenútenou formou ukázal praktický život pravekého človeka.

Reflexia využitých metód a vplyvu na výsledky žiakov:

Vedomosti: žiaci sa zoznámili s najstarším obdobím ľudských dejín, životom pravekých ľudí, metódami lovu apod. Naučili sa zásady prisvojovacieho hospodárstva. Dokážu definovať rozdiely medzi prirodzenou deľbou práce a spoločenskou deľbou práce. Objasnili si tiež pojmy ako žernov, pazúrik, zrnoterka, tlupa, apod.

Zručnosti: schopnosť komunikácie, práca v tíme, rozšírenie vedomostí o období praveku, kritické myslenie, vyhľadávanie informácií, apod.

Postoje: formulácia a vyjadrenie myšlienok, naslúchanie iným, pružné reagovanie na dotazy, vhodná argumentácia.

4.2 Expozícia, Pražský hrad, Praha

Téma: Príbeh Pražského hradu

Počet žiakov: 50

Výukové metódy:

- didaktická hra,
- metódy dialogické a diskusné,
- metódy situačné,
- metódy kooperačné a práca v skupinách.

Expozícia nazvaná Příběh Pražského hradu, ktorá bola otvorená pred viac ako 18 rokmi, si za cieľ udáva pripomenutie tisícročnej histórie miesta, v ktorom sa tvorili dejiny českého štátu. Nachádza sa v priestoroch gotického podlažia Starého kráľovského paláca na Pražskom hrade. Pôvodne bola táto expozícia zameraná skôr na dospelého návštevníka, no v posledných rokoch ponúka aj trasu pre deti, žiakov a študentov.

Zúčastnili sme sa s počtom žiakov 50 didaktickej hry nazvanej Hra na Hrad. Vekovo je doporučená od 6 do 15 rokov a tomu je prispôsobený aj vzdelávací program.

Expozícia je klasického vitrinového typu, nachádza sa tam veľa originálov zo zbierok Pražského hradu. Expozícia má niekoľko miestností, a je rozdelená chronologicky od archeologických exponátov až po 20. storočie. Mimo toho sú tzv. vedľajšie (doplňujúce) trasy, ktoré ponúkajú menšie príbehy, ako Príbeh pochovávania, Príbeh cikvi a katedrály, Príbeh stolovania, Príbeh korunovácie, atď.

Doplňkovým programom určeným pre žiakov je práve didaktická hra Hra na hrad, v ktorej si žiaci môžu prejsť expozíciu nenásilnou zážitkovou formou.

Priebeh expozície:

Program začínal premietnutím krátkeho desaťminutového filmu, ktorý mal za úlohu navodiť patričnú atmosféru. Potom došlo na rozdelenie rôznych rolí podľa veku. Pre našu vekovú kategóriu to bol pracovný list, v ktorom bola žiakom pridelená úloha radcu, kronikára, učenca a kňaza. (Pre vekovú kategóriu do 11 rokov sa pridelovala úloha umelca, služobníka, remeselníka alebo strážcu.)

Na priamej výstave mali žiaci za úlohu vyriešiť sedem krátkych otázok. Odpovede sa skrývali priamo v exponátoch. Popisky určené pre deti boli aj interaktívne, dali sa napríklad vysunúť, stlačiť a nájsť tam aj indície v prípade potreby. Otázky sa viažu k hlavnej trase, ale je možnosť navštíviť v prípade záujmu aj trasy vedľajšie.

Odpovede žiakov sa zhodnotili na konci prehliadky.

Zhodnotenie:

Aj pre veľký potenciál, ktorý táto špecifická expozícia bezpochyby ponúka, je zameraná

skôr vedecky. Program venovaný deťom do 15 rokov nie je tomu obsahovo prispôsobený, a hodí sa pre vekovú kategóriu maximálne do 10 rokov. Starší žiaci sa nudili.

Za veľké pozitívum považujem to, že veľa odpovedí je postavených na vlastnom názore žiakov, takže fakticky neexistuje chybná odpoveď. Na druhej strane ale chýbajú odborné znalosti, ktoré by sa žiaci mohli použitím pracovného listu prirodzene z tejto skvostnej výstavy naučiť.

Aj keď bolo možné pri hre navštíviť trasy vedľajšie, úlohy zamestnali žiakov natoľko, že záujem “odbočiť z trasy” neprejavili.

U pána prívodcu bolo vidieť, že sa síce jedná o bezpochyby veľkého odborníka, čo sa výstavy týka, vlastnosti múzejného pedagóga mu chýbali.

Tematika tejto výstavy bola veľmi rozsiahla, program pre školské skupiny trval 60 minút. Myslím, že by rozhodne stálo za to, využiť potenciál tohto didaktického nápadu a prispôbiť ho viac školným skupinám a vzdelávacím programom. Avšak bez úzkej spolupráce školných pedagógov a múzejných edukátorov sa to nezaobíjde.

4.3 Práca s historickým materiálom

Téma: Literárna tvorba detí v terezínskom ghettu

Počet žiakov: 48

Výukové metódy:

- diskusné a dialogické,
- metódy pantonimicko-pohybové,
- metódy práce s textom,
- metódy dramatických prvkov,
- kooperačná metóda.

Priebeh výuky:

Úlohou žiakov bolo prostredníctvom neverbálnej komunikácie zobraziť podstatu literárneho textu, ktorý napísali deti v terezínskom ghettu v rokoch 1942 – 1944. Vytvorili sa skupiny po piatich žiakov, každá skupina dostala jednu literárnu tvorbu, ktorú si mala prečítať a potom prostredníctvom prvkov neverbálnej komunikácie (napríklad gestikulácie, posturiky, apod.) vytvoriť určité súsošie z vlastných tiel, ktoré čo najviac vystihuje daný text. Na konci projektovej výuky nasledovala diskusia a krátke zhodnotenie.

Jednalo sa o texty Petra Ginza, Iva Katza, Zdeňka Weinbergera, Hanuša Hachenburga a Zdeňka Ornesta. Pre príklad uvádzam báseň Petra Ginza Blázen:¹⁴⁴

Jdu po ulici sám a sám
nad špatnosti života zadumán.
Myšlenky o tom se honí mi hlavou
já kráčím ulici tmavou
sám a sám.
Vzpomínám. Před dávnou řadou let
chtěl jistý blázen změnit svět
zpřevracet, obrátit, postavit na hlavu,
lidem, mládeži vštípit zásadu:
Rejpej do všeho a nic nenech stát,
musíš se o každou píď s lidmi rvát.
Když něco dole je, zvedni to nahoru,
když jiní mlčí, měj plno hovoru.
A tak tento blázen před řadou let
chtěl naruby zvrátit svět
a místo se psem na procházku,
chodit s kočkou na provázku.

Zhodnotenie:

Hlavnou podstatou tejto projektovej vyučovacej hodiny bola práca s historickým materiálom, kritický rozbor a porozumenie písanému textu. Žiaci sa učili pracovať s historickým prameňom literárnej povahy ako zdrojom informácií. Dokázali formovať svoje pocity a postoje prostredníctvom pohybového vyjadrenia. Učili sa pracovať v skupine, rešpektovať názory a vyjadrenia toho druhého. Súčasne spoznávali realitu života tereziánskych detí formou prežitkov. Forma výuky založená na práci s emóciami, patrí k vysoko aktivizačným výukovým metódam a súčasne k vysoko úspešným, čo sa učenia z dlhodobého hľadiska týka. Diskusia, ktorou sme projektovú výuku ukončili, viedla k rozvoju kritického myslenia žiakov. Tento typ výuky je z hľadiska prípravy a aktívneho vedenia pedagóga náročnejší, pretože stále je nutné udržať faktickú historickú skutočnosť, ale vedie k hlbšiemu pochopeniu danej problematiky.

¹⁴⁴ GINZ, Petr. *Blázen*. [cit. 2023-06-07]. Dostupné online: <http://www.vedem-terezin.cz/basne-povidky.html>.

4.4 Beseda s archivárom z okresného archívu v Dobřichoviciach

Téma: Školské kroniky

Počet žiakov: 51

Výukové metódy:

- informačne-receptívna metóda alebo slovná monologická – archivár žiakom predal formou výkladu informácie o školskom systéme, o školských kronikách a vzdelávaní vôbec,
- názorne-demonštračná metóda – ukážka školských kroník,
- diskusné a dialogické metódy.

Priebeh besedy:

Archivár si spolu so mnou pripravil školské matriky z nášho mesta. Bol to zámerný výber, pretože veľa žiakov žije našom meste, rodičia pochádzajú z nášho mesta a naša škola má tam sídlo, takže táto problematika im nebola tak vzdialená.

Prostredníctvom výkladu archivára sa žiaci podrobnejšie zoznámili s pojmom archív, prebrali, aký materiál sa v ňom uchováva, aký je jeho význam pre spoločnosť a kultúru. Pred vlastnou besedou žiaci poznali archív len teoreticky. Na hodinách dejepisu v 6. triede je venovaná tejto problematike jedna vyučovacia hodina.

Následne sa venovali školským matrikám. Veľmi pozitívne bolo to, že žiaci si mohli siahnúť na školskú kroniku, konkrétne zo školských rokov 1917-1939 a 1939-1947. Na prvý pohľad ich zaujal krasopis, akým boli kroniky vedené.

Prepis časti reflektívneho rozhovoru archivára a žiakov:

A (*Archivár – ďalej A*): Byl někdo z Vás někdy v nějakém archívu?

*Žiaci krútia hlavou, že nie.*¹⁴⁵

A: Ví někdo, co k čemu slouží archiv?

Ž (*Žiak – ďalej Ž*): K ukládání písemností.

A: Výborně! A co myslíte, jaký má to ukládání význam? Proč ukládáme věci?

Ž: Má to význam pro lidi do budoucnosti?

A: Co například?

Ž: Například, aby věděli lidi v budoucnosti, jak jsme žili.

A: A co konkrétně bys uložil?

Ž: Keramiku třeba?

¹⁴⁵ Pozn. V tej dobe sme už mali naplánovanú návštevu Národného archívu v Prahe – Hradčany a návštevu Štátneho oblastného archívu v Prahe.

A: No, to není písemnost. Keramiku bys našel v muzeu.

Smiech

Ž: Ano, pardon. Tak například nějaké finanční písemnosti? Nebo mezinárodní smlouvy?

A: Ano, to je lepší odpověď. Já jen upřesním, že v archivech se ukládají všechny dokumenty, které jsou považovány za důležité. Můžou mít písemnou, ale i zvukovou nebo obrazovou povahu. Některé dokumenty se ukládají kratší dobu, například 5 let, jako třeba účetní materiály, nebo pak delší dobu, například 30 let a pak máme trvalé uložené dokumenty, které se ukládají trvale, protože jsou důležité z veřejného zájmu. A z těchto dokumentů se stanou archiválie.

...

A: A víte, co je to rodokmen?

Ž: Ano, je to soupis předků. Takový jednoduchý rodokmen jsme dělali na hodině dějepisu s paní učitelkou.

A: A víte i která věda se zabývá rodokmeny?

Nevědí

A: Genealogie.

Ž: Jo, to mi něco říká, myslím, že nám o ní vyprávěla paní učitelka.

.....

A: Já jsem si pro Vás dnes s paní učitelkou připravil takové krátké povídání o školských kronikách, donesl jsem Vám také ukázat kroniky vaší školy, ale nejdřív se zeptám, co je to kronika?

Ž: Do ní se zaznamenávají nějaké důležité události, co se stalo. Například války, korunovace nebo tak.

A: A víte, kdo napsal nejstarší českou kroniku, nebo jak se jmenuje?

Nevědí

A: Kosmas.

Ž: Jo, on psal o Přemyslovcích, to nám říkala paní učitelka.

A: Ano, a dnes si budeme povídat o školních kronikách. Ty se vedly od 19. století.....

.....

Žiaci si mohli prelistovať kroniky v dvoch skupinách a mali si pripraviť otázky, ktoré ich v tejto súvislosti zaujímali.

Ž: Tady v kronice čtu, že tady ve městě byla slintavka a kulhavka. Jak to prosím souviselo se školou? Proč se do ní zaznamenávaly tyto informace?

A: To bylo z toho důvodu, že leckdy byla školní kronika jedinou kronikou v obci, takže se tam zaznamenávali i informace, které se obce týkaly a byly pro ní důležité. Slintavka a kulhavka bylo velmi nakažlivé onemocnění zvířat, vysoce infekční. Nakažený dobytek se musel vybit, což bylo pro mnohé rodiny likvidační.

Ž: Tady se píše, že rakev se zemřelým učitelem se vystavovala před školou. Není to morbidní?

A: Ano, někdy to bylo úplně běžné. Jako morbidní to vnímáme v dnešní době, ale v minulosti to byl úplně běžný jev.

Ž: Já jsem tady našel vysvědčení svojí prababičky.

A: Opravdu? To jsem velmi rád a taky jsme s paní učitelkou doufali, že se Vám podaří najít někoho z rodiny. Věděli jsme, že se to nebude týkat rodičů, abychom Vám tady neukazovali jejich známky, ale u praprarodičů to snad nevádí.

Ž: Mě tady zaujalo to, že se učili jiné předměty než dnes, třeba morálka, pilnost, nebo náboženství.

A: Ano. Pilnost a mravy se známkovaly po dohodě se všemi vyučujícími.

Ž: Mě zaujalo, že to hodnocení bylo docela přísné. Tady v první třídě má někdo 4 a ne jednu.

A: Ano, hodnocení bylo mnohem přísnější než dnes a v první třídě se běžně dávaly čtyřky i pětky. Na vysvědčení se hodnotilo každé čtvrtletí.

...

Zhodnotenie:

Návšteva archivára mala zo strany žiakov veľmi pozitívny ohlas. Bolo to ich prvé priame stretnutie s archívnou tematikou a archívnym materiálom. Bezprostredne po besede sa zaujímali o to, či sa kroniky na škole vedú aj teraz, čo sa tam zapisuje, akým spôsobom sa zapisuje, a tieto nové zápisy porovnávali s fotografiami starých zápisov zo školských kroník.

Následne sme vo vyučovacej hodine pokračovali v danej problematike projektovou výukou. Z nafoteného materiálu si vytvorili prehľad školského systému v prvej polovici 20. storočia a porovnali ho s dnešným vzdelávacím systémom. Práca s archívnym materiálom viedla k ucelenejšej predstave nielen o prostredí vzdelávania v prvej polovici 20. storočia ale tiež zrkadlila aj sociálnu problematiku v danom období.

Jeho návšteva prehĺbila v žiakoch ďalší záujem zaoberať sa archívnym materiálom a veľmi pozitívne ohlasy som mala aj zo strany rodičov. Ukázalo sa, ako dobre vybraný výukový materiál dokáže mať širokospektrálny dosah a vzbudiť požadovaný záujem.

4.5 Výstava v Štátnom oblastnom archíve, Praha

Téma: Krok za krokom za našimi (slavnými) predkami. Genealogické pramene v stredočeských archívoch

Počet žiakov: 60

Výukové metódy:

- kooperatívne učenie a učenie v skupinách – práca s pracovným listom,
- názorne-demonstračná metóda – zoznámenie sa s egodokumentmi (osobné denníky, osobná korešpondencia, atď.)
- praktické metódy – tvorba rodokmeňa Olgy Scheinpflugové,
- bádateľské a výskumné metódy– práca s dobovými záznamami – matrikou a školskými kronikami,
- situačné metódy,
- dialogické metódy – záverečná diskusia a zhodnotenie návštevy archívu a práce s genealogickými prameňmi.

Očakávané výstupy:

Žiaci sa zoznámia s archívom – inštitúciou slúžiacou na ukladanie dôležitých dokumentov, porozumejú významu a dôležitosti tejto inštitúcie pre spoločnosť.

Žiaci sa naučia základné princípy pri vytváraní rodokmeňa. Zároveň dokážu porovnať rozdiel medzi školstvom v minulosti a v súčasnosti, poznajú rozdiel medzi školskými nárokmi vtedy a dnes, a súčasne rozdielnym spôsobom klasifikácie v minulosti a v súčasnosti.

Priebeh:

Žiaci si rozvíjali svoje badateľské schopnosti pri práci s matričnými záznamami. Pracovali so záznamom a školským výkazom českej herečky, spisovateľky a poetky Olgy Scheinpflugovej, manželky Karla Čapka.

Celou výstavou prešli s pracovným listom, ktorý obsahoval otázky a nápovedu pre lepšiu orientáciu. Pracovali v skupinách po troch a k dispozícii mali jeden mobil v skupine, ktorý potrebovali na načítanie QR kódu.

K vyplneniu otázok si museli prečítať dobové záznamy, triediť ich a analyzovať.

Ďalšia časť bola zameraná na priebeh školskej dochádzky Olgy Scheinpflugovej. Žiaci si uvedomili predmety vyučované v minulosti a tiež prísnosť, akým boli znalosti z jednotlivých predmetov hodnotené. Niektoré známkové predmety ako usilovnosť, náboženstvo....už z dnešného školstva zmizli.

Posledná časť bola zameraná na prácu s textom. Žiaci sa zoznámili z tzv. egodokumentmi (denníky, korešpondencie, fotografie...).

Zhodnotenie:

V škole došlo k následnému zhodnoteniu a k zosumarizovaniu získaných poznatkov. Otvorila sa široká diskusia na témy známkovania, porovnania vtedy a dnes. Veľmi veľký záujem žiaci prejavili o predmety výuky, ktoré sa už dnes na vysvedčeniach nevyskytujú. Prekvapila ich prísnosť, akou sa klasifikovali jednotlivé predmety. Vyvolalo to nečakaný záujem o školskú problematiku vôbec a na požiadavky, ktoré na žiakov kládla spoločnosť pred „100“ rokmi.

Reflexia využitých metód a vplyvu na výsledky žiakov

Vedomosti: žiaci sa zoznámili s tvorbou rodokmeňu, matrikami a ich historickým vývojom, školským vzdelávacím systémom spred 100 rokov. Objasnili si pojmy ako genealógia, matrika, rodokmeň.

Zručnosti: osvojili si kooperatívny spôsob práce, rozvíjali kritické myslenie, vyhľadávali informácie, brainstorming, a rozvíjali digitálnu spôsobilosť.

Postoje: žiaci sa učili tolerancii, rešpektovania rôznych názorov na školskú problematiku v minulom storočí, upevňovali si vzťahy k histórii.

4.6 Národný archív, Praha – Hradčany

Téma: Archívne fondy

Počet žiakov: 45

Výukové metódy:

- názorne-demonstračná – žiakom boli predstavené fondy, ktoré sa nachádzajú v Národnom archíve.

- metódy slovné dialogické – formou diskusie v kombinácii s výkladom.

Kľúčové kompetencie:

- kompetencie k riešeniu problémov

- kompetencie komunikačné

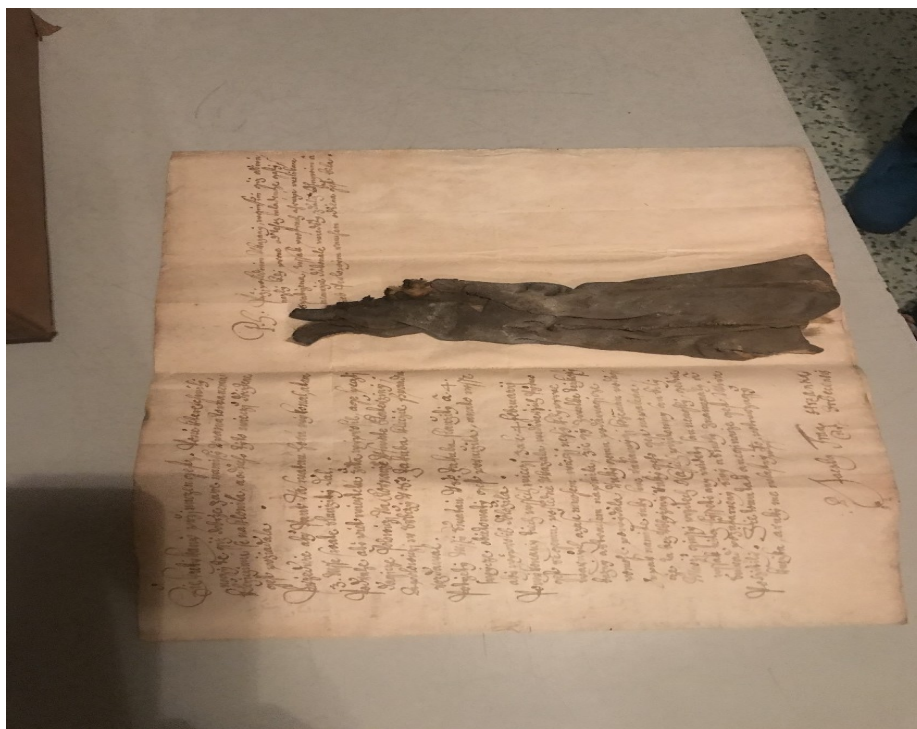
- kompetencie kritického myslenia

Očakávané výstupy:

Žiaci sa zoznámia s fungovaním Národného archívu ako ústredného archívu Českej republiky. Vedia špecifikovať, ktoré dokumenty sa v danom archíve nachádzajú a dokážu oceniť význam archívu pre spoločnosť.

Priebeh návštevy:

Po vrelom privítaní žiakov archivárom a odložení vecí, bola celej skupine predstavená história budovy Národného archívu a jej vývoj. Následne boli žiaci z praktického dôvodu rozdelení do dvoch skupín. Archivár podľa možností daného archívu previedol žiakov jeho hlavnými časťami a podal im výklad, v ktorom sa žiaci oboznámili so základnými informáciami. Bola im predstavená zbierka máp, rôzne typy listiny, žiaci boli zoznámení s princípom a postupom uchovávaní jednotlivých archívnych materiálov. Boli im názorne ukázané kartóny, do ktorých sa archívne materiály ukládajú. Tiež sa zoznámili so špeciálnym materiálom na uchovávanie listín a pečatí, ktorý majú len dva archívy v ČR. Paní archivárka žiakom ukázala typy a druhy pečatí, zoznámili sa s celým procesom pečatenia, prečo sa pečatilo, kto mohol pečatiť, čo sa pečatilo a tiež s výrobou pečatí a pečatidiel a zároveň predviedla ukážky jednotlivých foriem pečatenia. V ďalšom oddelení im boli ukázané Desky zemské. Najviac ich zaujali ohorelé desky zemské, a ozdobné maľby na deskách zemských morových (lebka) a židovských (hlava Žida). Zoznámili sa podrobne s tým, čo sa do nich zapisovalo a z akého dôvodu. Boli veľmi aktívni a zvedaví, o čom svedčia časté dotazy.

Obr. 4 Ohorelá rukavica, Národný archív, fond Archiv pražského arcibiskupství I, sign. C93, kart. 904, recepta II 1684.

Pan archivár im ukázal raritu, ktorú sem-tam archivári môžu nájsť. V tomto prípade to bola ohorelá rukavica, ktorú priniesol svedok, ktorý tvrdil, že na vlastné oči videl ducha, ktorý mu podal ruku, ktorá bola tak horúca, že mu ohorela rukavica.

Zhodnotenie:

Archivári v Národnom archíve v Prahe predniesli žiakom veľmi pútavý a zaujímavý výklad. Zhodnotenie som predviedla formou dotazníka po návšteve archívu. Dotazníku sa budem venovať podrobnejšie a to z toho dôvodu, že Národný archív má zatiaľ menšie edukačné skúsenosti s touto vekovou kategóriou detí a na druhej strane to bola druhá návšteva archívu zo strany žiakov, preto ma veľmi zaujímala spätná väzba a celková evaluácia.

Dotazník:

Anonymný dotazník vyplnilo 45 žiakov. Odpovedali na 10 otázok, otázky som volila jednoduchšie vzhľadom k veku detí a sú širokospektrálne zamerané.

Prvá otázka: Čo si si odniesla, odniesol z návštevy archívu?

Podstatou tejto otázky bolo zistiť, čo im utkvelo najviac v pamäti. Odpovede sa rôznili. Veľmi zaujímavou odpoveďou, ktorá sa opakovala, bolo to, že sú prekvapení, že tam nie sú uložené len informácie, ktoré sa dajú použiť k tvorbe rodokmeňa. (Navazuje to na našu návštevu SOA v Prahe, kde žiaci na základe digitalizovaných archívnych materiálov vytvárali rodokmeň.). Ďalej ich veľmi zaujali zemské desky. Odniesli si z toho aj praktické informácie, ktoré ich zaujali natoľko, že ich vyplnili a dotazníku, a to že teplota v depozitároch musí byť stála 15°C a tiež kartóny, do ktorých sa archiválie ukládajú (nemôže sa používať termín „krabica“).

Druhá otázka: S kým si o návšteve archívu hovoril?

Táto otázka ma zaujímala z toho dôvodu, či v deťoch ostal pocit podeliť sa o nový zážitok. Väčšina žiakov zaškrtila viac odpovedí, a to, že o archíve sa rozprávali s rodičmi, príbuznými a kamarátmi. Dvaja zaškrtili, že sa o návšteve archívu nebavili s nikým.

Tretia otázka znela, či by chceli navštevovať archív častejšie.

Odpoveď bola áno 40 žiakov a 5 nie.

Štvrtá otázka bola o tom, či ich návšteva archívu ovplyvnila v zmysle, že sa viacej zaujímajú o dejepis, alebo o históriu svojho kraja, alebo naopak, nepomohla im prebudiť väčší záujem o dejiny.

37 žiakov odpovedalo, že ich po tejto návšteve viac baví dejepis, 5 žiakov odpovedalo, že sa začali zaujímať viac o históriu svojho kraja, 2 žiaci odpovedali, že im to k väčšiemu záujmu

nepomohlo a jeden žiak dopísal odpoveď, že vďaka návšteve archívu má väčší rozhľad, viac toho vie a viac si pamätá.

Piata otázka znela, čo si myslia o inštitúcii archívu ako takej, a naväzovala na ňu hneď šiesta otázka, či je to podľa ich názoru potrebná inštitúcia. Väčšina odpovedí znela v zmysle, že sa jedná o zaujímavú inštitúciu. Zaujímavá z kontextu tejto práce bola odpoveď, že je to veľmi dôležitá inštitúcia pre žiakov, aby sa dozvedeli o minulosti z priamych prameňov a dokázali sa z nej poučiť. 44 žiakov uviedlo, že archív je potrebná inštitúcia, 1 žiak uviedol, že nie.

Otázka číslo sedem znela: Čo sa Ti páčilo v archíve najviac?

Väčšina žiakov odpovedala, že veľké knihy (moja pozn. Desky zemské), pečate a zlatá bula sicílska (kópia), a samozrejme ohorelá rukavica ako dôkaz stretnutia sa s duchom.

Ďalšiu otázku som smerovala k archivárom.

Všetkých 45 žiakov sa vyjadrilo veľmi pozitívne a kladne k ich výkladu. Z tých zaujímavejších odpovedí uvediem napríklad: *„Pani archivárka bola vtipná, mala zmysel pre humor. Je vidno, že ich práca baví a že ju robia s radosťou. Pan archivár sa trochu hanbil, bolo vidieť, že asi nie je zvyknutý na detské návštevy archívu.“*

Deviata otázka súvisela s predchádzajúcou. Zaujímalo ma, či je niečo, čomu nerozumeli, napríklad nejaký pojem alebo výklad.

Všetkých 45 žiakov sa vyjadrilo, že výklad bol zrozumiteľný a nebolo tam nič, čomu by nerozumeli. Ak áno, nemali strach sa opýtať.

Posledná otázka znela, či je niečo, čo by žiakov od návštevy archívu odradilo. Väčšina žiakov odpovedala, že nie, jediné, čo im vadilo, bolo dlhé státie. A mňa veľmi zaujala odpoveď jednej žiačky, a to, že: *„keby som tam nebola, tak by ma odradil ten názov – archív. Znie tak chladne a pôvodne som si myslela, že je zakázané sa do neho pozrieť, že je len pre vyvolených.“*

Dotazník potvrdil záujem zo strany školy a samotných žiakov o edukačnú spoluprácu s archívom. Zatiaľ je to možné formou exkurzií a prípadných výstav, v budúcnosti má určite archív potenciál rozšíriť ponuku edukačných programov napríklad o jednoduchšie formy bádania samotných žiakov, čo by rozvinulo ich analyzačné schopnosti a získali by tým zručnosti, ktoré môžu ďalej nielen vo výuke dejepisu využívať. Tiež má veľký zmysel vytvorenie novej profesie – archivára-edukátora a prispôsobiť aj archívny priestor k edukačným účelom.

4.7 Múzeum striebra, Kutná Hora

Téma: Ťažký život stredovekých baníkov a priebeh ražby stredovekých mincí

Počet žiakov: 55

Výukové metódy:

- názorne – demonstračná aktivizačná metóda: žiakom bol predvedený priebeh stredovej ťažby a ražby mince.

- situačná - žiaci boli aktívnou súčasťou celého procesu. Navodením atmosféry fungovania stredovekého dolu (zhasnutie svetiel – imitácia situácie, pri ktorej baníci pracovali, boli oblečení v bielej halene, používali helmu a lampáše). To všetko sprostredkovalo žiakom prostredníctvom zmyslových receptorov vnemy a prežitky.

- kooperatívne učenie a metóda práce v skupinách – súčasťou prehliadky bolo aj vyplnenie pracovných listov k upevneniu novo získaných poznatkov a vedomostí. Žiaci získali skúsenosti s prácou v skupinách, rozvíjali komunikatívne zručnosti, naučili sa zvládať organizáciu práce v skupinách, rozvíjali zručnosti prezentovať výsledky svojej práce.

Priebeh projektovej výuky:

Spoločne s múzejným pedagógom sme zostavili presný časový harmonogram, vyhľadali vhodný odkazový materiál, pripravili itinerár, pracovné listy, a to tak, aby celý program bol vhodný pre cieľovú skupinu žiakov a súčasne aby boli splnené všetky stanovené ciele projektu. Projekt mal prebiehať v zásadách konštruktivistickej pedagogiky E-U-R.

Žiaci prechádzali asi 250 metrov dlhou časťou pôvodného stredovekého dolu v plátenej bielej halene, čo bol tradičný banícky odev, s helmou a lampášom. Priblížil sa im celý proces stredovekej ťažby, spracovanie surového striebra, technológia ražby mince. Súčasťou prehliadky bola aj tzv. banícka osada, ktorá ponúkala repliky zrubových stavieb a prístreškov, ďalej replika nístejovej pece, stupy na drtenie striebornej rudy a korytá na premývanie.

Súčasťou bol pracovný list, v ktorom si žiaci zhrnuli informácie, ktoré si o stredovekej ťažbe osvojili. Vyskúšali si tiež prácu s baníckymi kladivkami – železkom a mlátkom a vyrazili si svoju vlastnú mincu.

Zhodnotenie:

Múzejný pedagóg sprostredkoval žiakom kontakt s ťažkým životom stredovekej spoločnosti, hlavne spoločnosti baníkov a umožnil im v priestoroch múzea reálny zážitok. Obohatil ich o odborný výklad, poskytol im odbornú radu aj spoluprácu pri spracovávaní úloh, odpovedal trpezlivo aj na niekedy dotieravé otázky žiakov.

Tento deň poskytol žiakom prostriedky a metódy pre hlbšie pochopenie stredovekého života, ražbe mincí, spracovania striebra, obyčajného života obyčajných baníkov.

5 Záver

O výchovno-vzdelávacom procese v múzejníckom prostredí je v poslednej dobe veľký záujem. Čo sa týka múzeí, záujem zo strany škôl je skutočne veľký, čomu odpovedajú aj vzdelávacie programy, ktoré múzeá vytvárajú. O záujem rozširovať edukačné snahy svedčí aj profesia múzejného pedagóga, ktorá je už súčasťou takmer každého múzea.

Čo sa týka archívov ako vzdelávacích inštitúcií na základných a stredných školách, je ten záujem síce menší, ale už aj samotné archívy sú si vedomé vzdelávacieho potenciálu, ktorý majú a snažia sa ho v poslednom období využívať vo svoj prospech. Snažia sa vytvárajú tiež programy zamerané pre žiakov základných a stredných škôl. Jedným z takýchto pilotných programov je napríklad putovná výstava, ktorú zaštituje Štátny oblastný archív v Prahe, nazvaná Krok za krokom za našimi (slávnymi) predky zameraná na genealogické bádanie.

V súvislosti s veľkým spoločenským rozvojom v každej oblasti je aj prostredie múzeí a archívov pod väčším tlakom, pretože očakávania verejnosti sú aj vzhľadom k tomu, že sa jedna o prostredia, ktoré sú platené zo štátnych rozpočtov, teda z daní ľudí, veľmi vysoké. Každé múzeum a dnes už teda aj archív musia vychádzať verejnosti viac v ústrety, viac sa im otvárať a súčasne vytvárať programy, ktoré by splňovali očakávania stále náročnejšej spoločnosti.

Špecifické prostredie archívov a múzeí je plné rôznych podnetov a inakosti. Ponúka širokú škálu možností moderného vzdelávania, ktoré by mali školy v súčasnej pedagogike čo najviac využívať.

V súčasnosti sa stretávame s veľmi nepriaznivými až patologickými javmi ako je drogová závislosť, kriminalita mládeže, problémy detí a mládeže naviazovať kontakty, problémy v kolektívoch, rasistická neznášanlivosť, nízka tolerancia, atď. Múzeá a archívy ako vzdelávacie inštitúcie sú v spolupráci so školou a školskými zariadeniami schopné v tejto oblasti prispieť pozitívne k rozvoju kľúčových kompetencií a sociálnych zdatností, ktoré potrebuje mladá generácia k tomu, aby dokázala adekvátne reagovať na vyššie menované spoločenské problémy.

Dnešná doba praje rozvoju v oblasti informačných technológií aj v procese vzdelávania. Rôzne digitalizované materiálne zbierky, ktoré sú súčasťou múzeí, archívov a iných pamäťových inštitúcií umožňujú žiakom preniesť sa do doby minulej prostredníctvom

ich vlastnej aktívnej bádateľskej práce. Múzeá a archívy pracujú s rôznymi druhmi zacielenia, efektívne podporujú rozvoj kritického myslenia žiakov a študentov atraktívnym spôsobom.

Mnoho z pamäťových inštitúcií ponúkajú metodický materiál priamo pedagógom, ktorí tak majú k dispozícii výukový materiál pripravený priamo pre výuku.

Doteraz neprebehol nejaký komplexnejší empirický výskum v oblasti múzejno-pedagogickej činnosti. Jednotlivo sa síce častejšie publikujú rôzne zborníky, články, konajú sa častejšie konferencie, ale skôr v oblasti múzeí a galérií. Archívy, čo sa týka výchovno-vzdelávacej funkcie, stoja bohužiaľ, vďaka nízkej informovanosti ohľadne všetkého, čo je archív schopný ponúknuť, zatiaľ na konci záujmu detí zo základných a stredných škôl. Potenciál, ktorý ponúkajú nielen múzeá ale aj archívy, by bolo dobré postupne objavovať, prehľbovať a rozširovať.

Výskum, ktorý som predviedla, nie je síce longitudiálneho rázu, ale aj napriek tomu je možné na ňom demonštrovať nutnosť a dôležitosť múzejnej a archívnej edukácie.

Archív a múzeum rozvíjajú zručnosti a znalosti. Prispievajú k hlbšiemu pochopeniu zložitých spoločenských problémov, prispievajú k ich komplexnejšiemu zhodnoteniu, apod. Prispievajú k rozvoju kultúry a všeobecného prehľadu vôbec.

Archív aj múzeum patria k miestam ktoré ponúkajú nedocenené poznatky z oblasti histórie. Každá škola by mala pravidelne spolupracovať so vzdelávacími inštitúciami ako sú archív, múzeum, galérie, atď. Je dobré budúcu generáciu pripraviť na to, aby vzdelávanie v teréne nepovažovala za niečo mimoriadne, ale aby tento typ vzdelávania bol neoddeliteľnou súčasťou edukačného procesu v školskom prostredí vôbec.

V súvislosti s covidovou epidémiou došlo k rýchlejšiemu digitalizovaniu širších archívnych fondov a ich následnému sprístupneniu, k vzniku virtuálnych múzeí, ktoré ponúkajú rôzne virtuálne prehliadky a edukačné programy.

Je potrebné zdôrazňovať, že múzeá a archívy patria k inštitúciám, ktoré posilujú aj sociálne normy a sociálne zdatnosti jedincov.

Kým teoretická edukačná oblasť múzejníctva je v lokálnych aj zahraničných publikáciách veľmi dobre spracovaná, tak edukačná funkcia archívov v zmysle výchovno-vzdelávacej činnosti smerom k žiakom základných a stredných škôl už oveľa menej. Súvislejšie statiam ohľadom archívov a múzeí v rámci základného vzdelávania sa venovala pedagógka, historička a archivárka Eva Bílková.

Veľkým pozitívom je to, že i samotní archivári sa dnes stavajú k otázke archívnej edukácie

mladšej vekovej kategórie veľmi priaznivo, o čom svedčia aj prípravné výchovno-vzdelávacie aktivity Štátneho oblastného archívu v Prahe. Je to inštitúcia, ktorá si zaslúži veľkú pozornosť škôl, pretože pracovať s primárnym materiálom by malo byť cieľom a prostriedkom k súčasnej výuke dejepisu.

Cieľom školských výstupov je v rámci výuky tohoto predmetu získanie určitej historickej gramotnosti. To znamená rozvíjať badateľské schopnosti žiakov, čo v sebe zahŕňa rozvoj analytických dovedností. Žiak musí byť schopný porozumieť historickým súvislostiam, vedieť hodnotiť historické skutočnosti na základe získaných informácií, vedieť porovnať historické fakty a vyvodiť určitý záver alebo prezentáciu, a z toho hľadiska sú archívy a múzeá nenahraditeľnými inštitúciami vo výchovno-vzdelávacom procese.

6 Zoznam použitej literatúry:

Asociace muzeí a galerií České republiky. [cit. 2023-07-07]. Dostupné online z:
<https://www.cz-museums.cz/web/amg/titulni>.

BENEŠ, Zdeněk. *Historický text a historická kultura*. Vydavatelství Karolinum, Praha 1995. ISBN 80-7184-126-9.

CES-online. *Centrální evidence sbírek muzejní povahy*. [cit. 2022-25-10]. Dostupné online:
<https://www.cesonline.cz/ar1-ces/cs/index/>.

ČTVRTNÍK, Mikuláš. *Archivní vzdělávání – co může archiv činit nejen pro děti*. In: Archivní časopis 62/2012, s. 409-422.

ČTVRTNÍK, Mikuláš, NOUGARET, Christine. *Archivní vzdělávání, archivnictví a archivy ve Francii na počátku 21. století*. In: Archivní časopis 66/2016, s. 75-97.

ČTVRTNÍK, Mikuláš. *Teorie významu dokumentu, archiválie, historického pramene*. In: Alis volat propriis. Sborník příspěvku k životnímu jubileu Ludmily Sulítkové. Brno 2016, s. 619 - 643. ISBN 978-80-86736-49-5.

DLOUHÝ, Pavel a kol. *Státní oblastní archiv v Praze*. Praha 2018. ISBN 978-80-88148-26-5.

DOLAK, Jan. *Muzeum a prezentace*. Bratislava, 2015, [cit. 2023-05-25]. ISBN 978-80-971715-8-2. Dostupné online z:
https://www.muzeologia.sk/index_htm_files/Dolak_J_muzeum%20a%20prezentace.pdf.

DOLÁK, Jan a kol. *Základy muzejní pedagogiky*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2014. ISBN 978-80-7028-441-4.

DROBNÝ, Tomáš, SIXTA, Václav (eds.). *Metodika edukace soudobých dějin v muzeu*. USTR - Moravské zemské muzeum, Praha – Brno 2021, 1. vydání. ISBN 978-80-88292-81-4.

DROBNÝ, Tomáš, VYKOUPILOVÁ, Pavla. *The educational function of the museum culture and its reflection in the definition of a museum*. In. *New Definition of the Museum: Its pros and con*. Brno 2022, [cit. 2023-05-05]. ISBN 978-80-7685-011-8. Dostupné online z: https://www.tnbrno.cz/wp-content/uploads/2022/06/sbornik_TMB-EN-ebook.pdf.

GILLERNOVÁ, Ilona, KREJČOVÁ Lenka. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada 2012. ISBN 978-80-247-3472-9.

GINZ, Petr. *Blázen*. [cit. 2023-06-07]. Dostupné online z: <http://www.vedem-terezin.cz/basne-povidky.html>.

GRACOVÁ, Blažena, LABISCHOVÁ Denisa. *Současná teorie a praxe dějepisného vzdělávání na školách*. In: *Pedagogická orientace* 2012/14, s. 529, [cit. 2023-06-04]. Dostupné online z: <http://journals.muni.cz/pedor/article/viewFile/1173/902>.

HAJDUŠKOVÁ, JAKUBCOVÁ, Lucie a kol. *Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro základní vzdělávání)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta a Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, 2013, [cit. 2023-10-07]. Dostupné online z: https://www.insea.cz/_files/ugd/01fd51_8e0f9454732040e2b53bb5259a44a099.pdf.

ICOM, National Committee Czech Republic. *Definice múzea*. [cit. 2023-02-04]. Dostupné online z: <https://icom-czech.mini.icom.museum/icom/definice-muzea/>.

JAGOŠOVÁ, Lucie. *Evaluace v muzejní edukaci- teoretická východiska*. In. *Museologica Brunensia*, roč. 2, č. 2, 2013, s. 15-21, [cit. 2023-16-07]. Dostupný online z: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/131375.pdf.

JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír a MRÁZOVÁ Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno 2010, ISBN 978-80-7315-207-9.

JAGOŠOVÁ, Lucie, KRÁLOVÁ Jitka. *Aktuální kontury profese muzejního pedagoga. Reflexe kvalifikační profilace pracovníků v oblasti muzejní pedagogiky na příkladu Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG ČR.* In. *Muzeoloogia a kultúrne dedičstvo.* č. 2/2017, s. 141-153.

JAGOŠOVÁ, Lucie, MRÁZOVÁ, Lenka. *Profese muzejního pedagoga v teorii a praxi.* In. *Muzeologie na počátku třetího tisíciletí/Museology at the Beginning of the Third Millennium: sborník z mezinárodní konference Teorie a praxe 2008.* Brno 2009. s. 159–170. ISBN 978-80-86413-61-7.

JAGOŠOVÁ, Lucie, KIRSCH Otakar. *Muzejní profese a veřejnost 2. Reflexe edukačního fenoménu v současné muzejní praxi.* Masarykova univerzita, Brno 2018. ISBN 978-80-210-9485-7.

JEDLIČKA Richard, KOŤA, Jaroslav a SLAVÍK Jan. *Pedagogická psychologie pro učitele. Psychologie ve výchově a vzdělávání.* Praha: Grada 2018. ISBN 978-80-271-0586-1.

JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století.* Brno: Paido 2004. ISBN: 80-7315-090-5.

JŮVA, Vladimír, *Dětská muzea jako nová forma edukace.* In. *Pedagogika*, ročník LVI, č. 4, Praha 2006, s. 395 – 404.

JŮVA, Vladimír. *Vývoj německé muzeopedagogiky.* Brno: Paido, 1994, [cit. 2022-10-23]. In. Představení publikace formou konspektu, s. 9. Dostupné online z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2013/GP3MP_HTGP/um/Vyvoj_nem._muzeopedagogiky_KP_30.11.2013.pdf.

KARNASOVÁ, Michelle. *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem.* Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-032-4.

Kolektiv autorů, *Velká kniha o Národním Muzeu.* Národní muzeum, 2016. ISBN 978-80-7036-476-5.

KRATOCHVÍL, Viliam. *Metafora stromu jako model didaktiky dejepisu k predpokladom výučby*. Raabe 2019. ISBN 978-80-8140-365-1.

KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha: Grada 2011. ISBN 978-80-247-3474-3.

MAŇÁK, Josef. *Aktivizující výukové metody*. 23. listopad 2011. Metodický portál RVP.[cit. 2023-04-15]. Dostupné online z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/o/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html/>

MAGDZIAK, Lucia. *Dieťa s ADHD a dyspraxiou*. Pedagogická fakulta UK, Praha 2020.

MAREŠOVÁ, Veronika. *Brána muzea otevřená*. [cit. 2022-15-10]. Dostupné online z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2013/GP3MP_HTGP/um/Brana_muzea_otevrena_VM_4_1_2_2013.pdf.

MAŽÁROVÁ, Monika. *Lektorské dovednosti v muzeu*. Moravské zemské muzeum, Brno 2018. ISBN 978-80-7028-515-2.

Monasterium.net. International Centre for archival research. [cit. 2023-05-03]. Dostupné online: <https://www.icar-us.eu/en/cooperation/online-portals/monasterium-net/>.

MRÁZOVÁ Lenka. *Poznámky k pojmu motivace v práci muzejního pedagoga*. In: *Muzeologica Brunensia*, roč. 3, č. 26, 2013, s. 26-31.

MRÁZOVÁ, Lenka, Barbora SVÁTKOVÁ. *Podpora spolupráce muzejních profesí na poli muzejní pedagogiky*. In. *Muzejní profese a veřejnost 2. Reflexe edukačního fenoménu v současné muzejní praxi*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 33-45. ISBN 978-80-210-9485-7.

Národní archiv. Labyrintem dějin českých zemí. [cit. 2023-06-07]. Dostupné online z: <https://www.nacr.cz/verejnost/labyrintem-dejin-ceskych-zemi>

Národní muzeum. Metodika využití online sbírek ve výuce dějepisu. s. 1-22, [cit. 2023-05-15]. Dostupné online z:

http://www.dvacatestoleti.eu/data/files/metodika_vyuziti_online_sbirek_ve_vyuuce_dejepisu.pdf.

Národní muzeum v kapse. Národní muzeum. [cit. 2023-15-07]. Dostupné online z:

Národní soustava povolání. Muzejní edukátor. [cit. 2022-12-06]. Dostupné online:

<https://nsp.cz/jednotka-prace/muzejni-edukator>.

PASCH Marvin a kol., *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*, 2. vyd., Praha – Portál 2005. ISBN 80-7367-054-2.

POLÁKOVÁ, Zdeňka a kol. *Inspiration muzejní pedagogiky*. Dětské muzeum – centrum muzejní pedagogiky MZM. Brno 2010, s. 12. ISBN 978-80-7028-361-5.

Profesní etický kodex muzeí: Definice muzea a odborného muzejního pracovníka. Rada galerií České republiky. Praha 2008. [cit. 2023-04-06]. ISBN 978-80-903422-3-1. Dostupné online z: http://rgcr.cz/wp-content/uploads/2014/10/eticky_kodex.pdf

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ Eliška, MAREŠ Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003, s. 129. ISBN 80-7178-772-8.

Rámcový vzdělávací program. [cit. 2023-06-22]. Dostupné online z

<https://www.msmt.cz/file/60264/>.

RODOVÁ, Veronika. *Dramatická výchova v muzeu*. Brno, Moravské zemské muzeum, 2016. ISBN 978-80-7028-468-1.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Od teorie k praxi vyučování*. Praha: SPN 1978.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Grada 2007, s. 27. ISBN 978-80-247-1821-7.

Státní oblastní archiv v Praze. <http://www.soapraha.cz/Aktuality/?id=6239>

ŠOBÁŇOVÁ, Petra a kol. *Vzdělávací obsah v muzejní edukaci*. Olomouc 2015, [cit. 2022-10-10]. Dostupné online z: <https://kvv.upol.cz/images/upload/files/vzdelavaci%20obsah%20blok%20tisk.pdf>.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Múzejní edukace*. Olomouc 2012, ISBN 978-80-244-3003-4 .

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Expozice jako místo pro vzdělávání. Metodika k tvorbě expozic zohledňujících vzdělávací potřeby návštěvníků*. Moravské zemské muzeum, Brno 2017. ISBN 978-80-7028-494-0.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. LAŽOVÁ Jolana a kol. *Muzeum versus digitální éra*. Olomouc 2016. ISBN 978-80-244-5023-0.

ŠŤOURAČOVÁ, Jiřina. *Archivnictví*. Brno 2013, [cit. 2023-06-07]. ISBN 978-80-210-6512-3. Dostupné online z: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128576-monography.pdf.

The Tudors. Didaktická hra. Dostupné online z: <http://www.tudorbritain.org/>.

VALIŠOVÁ, Alena, KOSÍKOVÁ, Hana a kol. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada 2011, s. 138. ISBN 978-80-247-3357-9.

WEWERKA, Olga. *Alfred Lichtwark. Osobnost a dílo v kontextu německé a české kultury*. Disertační práce. Praha 2010/2011, [cit. 2022-12-10]. Dostupné online z: <https://docplayer.cz/113053019-Alfred-lichtwark-osobnost-a-dilo-v-kontextu-nemecke-a-ceske-kultury-alfred-lichtwark-person-and-work-in-the-context-of-german-and-czech-culture.html>.

WANČOVÁ, Nina. Česká muzea, nová média a technologie v expozicích: Longitudinální studie mezi lety 2015-2020. In. *Muzeum 1/2020*, ročník, 58, s. 3 – 22.

Zákon č. 499/2004 Sb. Zákon o archivnictví a spisové službě a změně některých zákonů. [cit. 2023-05-04]. Dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-499>.

Zákon č. 122/2000 Sb. O ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů. [cit. 2023-05-05]. Dostupné online z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-122>.

7 Zoznam obrázkov:

Obrázok 1	Alfred Lichtwark.....	19
Obrázok 2	Georg Kerchensteiner.....	20
Obrázok 3	John Dewey.....	21
Obrázok 4	Ohorelá rukavica, Národný archív, Praha – Hradčany.....	88